

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

FEYZA
HEPÇİLİNGİRLER
ÖYKÜYÜ OKUMAK

4. BASIM

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Feyza HEPÇİLİNGİRLER

Ayvalık'ta doğdu. İlkokulu ve ortaokulu Ayvalık'ta, liseyi İzmir Kız Lisesinde okudu. İstanbul Yüksek Öğretmen Okulunu ve İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. İzmir Kemalpaşa ve İzmir Karataş liselerinde edebiyat öğretmeni, Dokuz Eylül Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Galatasaray Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak çalıştı. Yıldız Teknik Üniversitesinden emekli oldu. Bir oğlu, bir kızı, iki torunu var.

Kültür Bakanlığının açtığı Çocuk Yapıtları Yarışmasında “Yanlışlıklar” adlı oyunuyla Başarı Ödülü, Akademi Kitabevi Yarışmasında “Sabah Yolcuları” adlı dosyasıyla Öykü Birincilik Ödülü kazandı. *Eski Bir Balerin* adlı kitabıyla Sait Faik Hikâye Armağanını, “Potluğu Gidermek” adlı öyküsüyle Yunus Nadi Armağanı Öykü İkincilik Ödülünü, “Ne Güzel Ölmüştüm” adlı öyküsüyle Borski Grömen (Balkan Yazarlar Karşılaşması) Ödülünü, *Savruılmalar* adlı öykü kitabıyla da Sedat Simavi Edebiyat Ödülünü kazandı. 2011’de “10 Yılın En İyi Çocuk Tiyatro Oyunu” ödülünü kazandığı Çocuk ve Gençlik Yayınları Derneğinin 2014’te de *Türkü Çocuk* ile Yılın Çocuk Romanı Jüri Özel Ödülü’nü aldı. 2014’te TÜYAP İzmir Kitap Fuarı Onur Yazarı seçildi. 2016’da “edebiyat” alanında Troya Kültür Sanat Ödülüne layık görüldü. Öyküleri Fransızca, Almanca, İngilizce, Sırp-Hırvatça ve Slovenceye çevrildi. Öykülerinden bir seçki Almanya’da *Die Hochzeitsnacht* adıyla kitaplaştı. *Kırmızı Karanfil Ne Renk Solar?* adlı romanı Milet Publishing tarafından *As The Red Carnation Fades* adıyla İngilizce yayımlandı. Türkçenin yanlış ve kötü kullanımını eleştirdiği *Türkçe “Off”* adlı kitabıyla büyük ilgi uyandırdı. Bu kitap üst üste baskılar yaptı. *Cumhuriyet* gazetesinin *Kitap* ekinde “Türkçe Günlükleri” adlı köşede 9 yıl yazdı. Çeşitli yayın organlarında yazmayı sürdürüyor.

Kırmızı Kedi Yayınevi: 643

Edebiyat İnceleme: 9

Öyküyü Okumak

Feyza Hepçilingirler

© Feyza Hepçilingirler, 2010, 2016

© Kırmızı Kedi Yayınevi, 2016

Yayın Yönetmeni: Enis Batur

Son Okuma: Merve Çay

Kapak Tasarımı ve Grafik: Yeşim Ercan Aydın

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni alınmaksızın, hiçbir şekilde kopyalanamaz, elektronik veya mekanik yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Bu kitabın ilk basımı Okuryazar Yayınevi tarafından 2010 yılında yapılmıştır.

Kırmızı Kedi'de Birinci Basım: Eylül 2016, İstanbul

Dördüncü Basım: Ekim 2019, İstanbul

ISBN: 978-605-9658-82-9

Kırmızı Kedi Sertifika No: 40620

Baskı: Optimum Basım

Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No: 51/1 34295

Küçükçekmece/İSTANBUL

Tel: 0212 463 71 25 Sertifika No: 41707

Kırmızı Kedi Yayınevi

kirmizikedi@kirmizikedi.com / www.kirmizikedi.com

facebook.com: kirmizikedi yayinevi / twitter.com: krmzikedikitap

instagram: kirmizikedi yayinevi

Ömer Avni Mah. Emektar Sok. No: 18 Gümüşsuyu 34427 İSTANBUL

T: 0212 244 89 82 F: 0212 244 09 48

Feyza Hepçilingirler

ÖYKÜYÜ OKUMAK

EDEBİYAT İNCELEME

İÇİNDEKİLER

Öykü Hep “Zor” Kalacak	9
Öykü Ne, Hikâye Ne?	15

Sait Faik ABASIYANIK

Sinağrit Baba.....	21
Sinağrit Baba’nın İnsanlık Ölçütleri	28

Sabahattin ALİ

Apartman	35
Şişli’de Bir Apartman	43

Adalet AĞAOĞLU

Karanfilsiz	51
Dünya Gönlümüze Kalmaz	60

Füruzan

Parasız Yatılı	67
Duru Bir Su Gibi	78

Tomris UYAR

Kişisel Sorgulamalar.....	85
Yedi Büyük Günahın İlki	93

Nursel DURUEL

Geyikler, Annem ve Almanya	103
İlk Öykülerin Sıcaklığı	114

Necati TOSUNER

Gölgeler	123
Öyküde Dilin İçi, Dışı.....	130

Erendiz ATASÜ

Sessiz Ali	135
Ali’lerden Bir Ali.....	144

Ülkü AYVAZ

Has Bahçeler Nerede?	153
Has İnsanlar Nerede Peki?	161

Attilâ ŞENKON

Her Gün Perşembe Olsa	167
Gülnaz ile Bebeği	177

Aslı ERDOĞAN

Çıkış	187
Çıkış, Kaçış, Gidiş, Dönüş	196

Yavuz EKİNCİ

Her Şey Bitti.....	201
--------------------	-----

Ahmet Bülent TEKİK

Kitap, Satır ve Cuma	211
Dağlar Kadar Sarp	219

Gençlere...

Ücretsiz PDF Her Yaş İçin <https://rantey.org>

Öykü Hep “Zor” Kalacak

Aslında alıntılarla konuşmayı/yazmayı hiç sevmem. “Falan kitabı okudun mu? Mutlaka oku!” diyenler ne kadar irkilirse beni, alıntılarla konuşanlar da o kadar irkildir. Bir özgüven eksikliği gibi görünür alıntı yapmak. Alıntı yapan, “Bana inanmıyor olabilirsiniz; ama bakın, Tolstoy da böyle düşünüyor,” demektedir sanki. Söylediği yalnız bu kadar değildir ama! Aynı zamanda şunu da der: “Ben Tolstoy’u bütün boyutlarıyla kavrayabilecek kapasitede bir insanım; dahası, onunla aynı şeyleri düşünmüşüz. O, benden biraz önce düşünmüş. Hepsi bu!” Tolstoy’dan önce yaşasaydı belki kendisinin Tolstoy olacağını da düşünür mü bunları söylerken, o kadarını bilemem.

Durmadan Tolstoy’un adını geçirmem boşuna değil. Biraz sonra ben de Tolstoy’dan alıntı yapacağım. Bu girişten sonra... Olur mu? Hem alıntı karşıtı olduğunu söyle hem kalk alıntı yap. Hiç yakışık almaz, demeyin. Bu yazıya nereden başlayacağımı düşünürken karşılaştığım bir tanım bu. Basit, sade, anlaşılır; yerli Tolstoylar kadar kasmamış kendisini gerçek Tolstoy. Hepimizin bildiği bir şeyi, hepimizin anlayacağı biçimde, derli toplu söylemiş:

“Kişinin önceden yaşadığı bir duyguyu kendi içinde uyandırması ve daha sonra içinde uyanan bu duyguyu, hareketler, çizgiler, renkler, sesler ve yazılı ifadelerle, yaşayabilecek başkalarına aktarması sanat etkinliğidir. Sanat bunu,

yani bir insanın yaşadığı duyguları belli dışsal işaretler yoluyla başkalarına bilinçle aktarması ve o başkalarının da bu duygulardan etkilenip onları yaşamasını içeren insani bir etkinliktir.”

Bu alıntıyı sözü öyküye getirmek için yaptığımı göre, getireyim: İkinci tümcede sanatın bir duygu aktarımı olduğunu söylüyor Tolstoy. Öyledir, biliyoruz. Edebiyat sanatının bir dalı olarak öykü de bir duygu aktarımıdır. Ne ki öykünün yeri dardır. O duyguyu rahat rahat aktarmak için, diyelim romanın olanaklarına sahip değildir öykü. Roman yazıyorsanız ne yer sınırınız vardır ne zaman sınırınız. Döner dolaşır yeniden vurgularsınız, en etkileyici anlatımı aramak ve bulmak için bütün sayfalar sizindir. Öykü öyle mi ya? Ne yapacaksanız üç beş sayfa içinde yapmak zorundasınız. Uyandırmak istediğiniz duyguyu bir çırpıda aktarabilmeniz için öyküde söz büyücüsü olmanız gerek. Kaldı ki öykünün yarısına kadar bir duygu uyandıramamış; okuru, yaratmaya çalıştığınız atmosfere sokamamışsanız öyküyü sonuna kadar okutmayı zor sağlarsınız.

“Zor” sözcüğünü yalnız öyküdeki ana duyguyu okura aktarmak kapsamında kullanmadım. Okur açısından bakıldığında da öykü zordur. Daha doğrusu şöyle diyelim: Okumak zordur, edebiyat yapısı okumak daha zordur, öykü okumak en zordur. Niceliksel olarak da öykü okuru azdır zaten. Kendisini “edebiyat okuru” diye tanımlayan yüz kişiden yirmisi bile iyi öykü okuru değildir. “Çok iyi bir okurum” diyenlerin yüzde seksen, hatta doksanı, bu sözle çok roman okuduğunu söylemektedir. En çok okunan romanlar ise, söylemeye gerek yok, okunması en kolay olanlardır.

Öykü okumak niye zordur? Bir kere okur, okuyacağının öykü olduğunu bilerek başlayacaktır okumaya. Yazarın her

şeyi ona hazır hazır vermesini beklememesi gerektiğinin farkında olacaktır. Okumaya başlamadan önce, kendisini yaratıcı bir serüvene hazır hissetmesi gerekir. Bilinci açık, düş gücü yerinde olacak, her satıra yoğunlaşmayı sağlayabilecek bir konumda bulunacak. Kendisini öykünün etkilemesine açık durumda tutacak. Sözelimi, yatmadan önce okunacak kitaplardan değildir öykü kitapları. Evet, tek oturumluktur öykü; evet, tek solukta okunur; ama ön hazırlığını yapmamış, kendisini etkilenmeye açık konuma sokmamışsa okur, öykünün onu alıp kısa bir sürede duygudan duyguya savurmasını boşuna bekler.

Nedir? Öykünün kısa olması okuru etkilemeye yetmemekte midir? Bir bakıma öyle. Gerçi bu yazıyı bitirirken öyküde duygu aktarımının sayfa sayısı, alanın darlığı genişliği, zamanın azlığı çokluğuyla ilgisi olmadığını söyleyeceğim; ama şimdilik bu noktada biraz daha duraklayalım. Öykü yazarının, okuru etkilemek için bütün şanslarını kullanacak kadar geniş alanı yoktur. Dar alanda okura attığı pasların okur tarafından hemen gole çevrilmesi gerekir. Dönüp yeniden deneyecek, sözü dolandırarak bir çalım daha atacak yeri de yoktur yazarın, zamanı da.

Etkilemenin en başta sayılabilecek koşulu özgünlük ve yeniliktir elbette. Öyküsünde yeni olan yanı yazar, bakış açısıyla mı yakalar, anlatımı mı yenidir, yaklaşımı mı; orası ona kalmıştır; ama hiç değilse bir yönüyle yenilik taşımayan öykü, etkileme şansını daha baştan yarı yarıya yitirmiştir.

Belki yalnız şiirde olabilecek kadar bireysel bir dil ister öykü. Bireysel olanın tam bir açık yüreklilikle söylenmesi, cesur bir içtenliği gerektirir. Evet, kendini açmak ya da aşmak... Nereye kadar? Duygusal alandaki çıplaklığın ne kadarnya katlanabilecektir öykü yazarı? Hangi noktada kendisini

gizlemeye çalışacaktır? Bütün okurların gözü önünde çıplak kalmaya cesaret etmenin, duygularından soyunmanın kolay olduğunu kim söyleyebilir? Alın size bir zorluk daha!

Öykü yumuşak yumuşak okşamaz; başında ya da sonunda sarsar okuru. Bir tümceyle, bir ünlemle, bir sözcükle; kimi zaman susarak... Gerektiği yerde, gerektiği kadar susmak, etkilemek için çırpınmaktan çok zaman daha iyi sonuç verir. Öykü yazarı konuşmayı, anlatmayı bildiği kadar susmayı da bilmelidir. Anlatacak çok şeyi olduğu halde susmayı başarmak zordur, hem de ne zor! Söylemek, şakır şakır anlatmak için çırpındığınız noktada susmak... Ya anlamazlarsa? Ya verdiğiniz ipucu yetmeyecekse? Ya susmak için erkense? Biraz daha konuşmak, biraz daha anlatmak; böylece anlaşılmayı sağlama almak istersiniz; ama siz anlattıkça kotardığınız yemeğin suyu artacak, tadı kaçacaktır.

Şimdiye kadar, öyküsünü etkileyici kılmak isteyen yazarın, bu etkiyi sağlamak için gereksindiği genişlikte bir yere sahip olmadığından, yerinin darlığından söz ettim; şimdi ise susmanın en keskin etkileme aracı olduğunu söylüyorum. Susmak, geniş yer gerektirmez ki! Doğrudur. Susmak alanı daraltır, öyküyü kısaltır. Kısa öykü, hani tek paragraflık, birkaç tümcelik öyküler...

Öykünün geleceğinde ben kısa öykünün egemenliğini görüyorum. Bu, okur için de yazar için de zorluğun kat be kat artacağı anlamına gelir. Yazar iyice damıtmak, imbiikten geçirmek zorunda kalacaktır söyleyeceklerini. Okur, o kısacık öyküye sığdırılmış dünyayı algılama becerisine ulaştırmak zorunda kalacaktır kendisini.

Demek uzunluk-kısalık meselesi değil. En kısa öykü, en etkileyici öykü olabilir. Hemingway'in en kısa öyküsünü

bilir misiniz? “Bütün bir öyküyü hiçbir zaman altı sözcükle yazamazsın,” diyen arkadaşlarına ağızlarının payını vermek için mi yazılmıştır; barda tutuşulan bir iddia üzerine mi; yazar arkadaşlarının kışkırtması ile mi; orası pek belli değil; ama Hemingway’in en iyi eseri olduğunu söylediği öykü, İngilizce altı, Türkçe, topu topu beş sözcükten oluşur. Etkileyicilik mi demiştik? Alın size etkileyiciliği tartışılmaz bir öykü:

“For sale: Baby shoes, never used.”

“Satılık: Bebek ayakkabısı, hiç kullanılmamış.”

Öyküyü özetleyen sözcük, kısalık ya da uzunluk değil. Ne peki? Bence yoğunluk. Öykü sıkıştırılmış bir tür. Zip’lenmiş deyip gençlerin de gönlünü okşayayım. O yüzden öykü dokusunu biraz gevşetip öyküyü oluşturan atkılara çözümlere biraz daha yakından bakmak, öykü okuma zevkini arttırabilir. Benim bu kitapta yapmaya çalışacağım da o olacak; öykünün nasıl okunacağını göstermek değil. Herkes neyi nasıl okuyacağını bilir. Ben düğümleri biraz gevşetip dokuyu göstermeye çalışarak hem tür olarak öyküyü, hem genel olarak edebiyat yapıtı okumayı sevdirmek istiyorum. Başka bir deyişle amacım, edebiyatın en has türlerinden biri olarak öyküden alınacak zevki çoğaltmak...

Turgut Uyar’ın “Bir Şiirden” adlı bir kitabı vardır, bilirsiniz. Tek şiirlerini ele alıp inceleyerek o şairin şiir dünyasını aydınlatır. Ben de bu kitapta aynı şeyi yapmaya; yazarın bir öyküsünü seçip onu didikleme, anlamaya ve anlatmaya çalışacağım. Ben öykülere dil açısından bakacağım; ama dil üzerinden giderek öyküye yaklaşmak pek az şeyi dışarıda bırakmak anlamına geldiğinden, pekâlâ öyküyü bütünüyle kucaklayacak bir yaklaşıma yakın durduğum da söylenebilir. Öyle ya öykü, her şeyden önce bir dil işçiliği değil midir?

2005 yılının başında Şubat-Mart sayısı ile yayın yaşamına başlayan *İmge Öyküler* dergisindeki “Öykü Dili” başlığı altında yazmaya başladığım çözümlemeleri, dergi kapanınca kadar sürdürdüm. Aşağıda okuyacağınız “Öykü Ne, Hikâye Ne?” başlıklı yazı, derginin ilk sayısında yayımlandı. İlk sayıdaki öykülerden seçtiğim bir tanesiyle ilgili çözümleme ikinci sayıda; ikinci sayıdaki öykülerden seçtiğimle ilgili çözümleme üçüncü sayıda yer aldı. Dergi yayınını durduktan sonra *Sanat ve Hayat* dergisi için benzer çözümlemeler yazdım. Özellikle, usta kalemlere eğilmem istendiğinden öykücülüğümüzün temel direği sayılan Sait Faik, Sabahattin Ali ve Orhan Kemal’den* öyküler seçmeye özen gösterdim. Bu yazıları kitaplaştırma düşüncesi de zaten bu arada oluştu. Yine de yazar ve öykü seçiminde benim yönelimlerimden çok, kimi isteklerin, kimi gerekliliklerin belirleyici olduğunu söylemeliyim. Öykülerine eğilmeyi zorunlu gördüğüm, edebiyatımızda çok önemli yerler edinmiş daha nice yazar var. Ancak kitap, asıl hedef kitle olarak gördüğüm gençleri ürkütmeyecek bir kalınlıkta olmalıydı. Bu yüzden bir noktadan sonra yeni öyküler eklemekten vazgeçtim.

Kitabı oluştururken yazar ve öykü sıralamasını, yazıldıkları zamana göre değil, yazarlarının doğum tarihlerini esas alarak yaşlarına göre yapmanın daha uygun olacağını düşündüm. Öykü, edebiyat ve eğitim adına yararlı bir çalışma olacağını umarım.

* Orhan Kemal’in öyküsünün yayımlanmasına ailesi izin vermediğinden bu kitapta yer almamaktadır. (y.n.)

Öykü Ne, Hikâye Ne?

Temelden bir giriş yapayım, deyip “öykü” sözcüğünün tanımından işe başlamak istedim; ancak daha başlangıçta işler karıştı. *Türkçe Sözlük*, 2 numaralı anlamda vermiş aradığım tanımı: “Gerçek ya da tasarlanmış olayları anlatan düzyazı türü.” Atilla Özkırımlı’nın *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*’ne baktım: “Gözlem ya da tasarlama ürünü bir olayı anlatan yazı.” Eski TDK’nin *Yazın Terimleri Sözlüğü*’ndeki tanım: “Tasarlamaya ya da gözleme dayanan bir olayı anlatarak okuyucuda ilgi ve beğeni uyandıran ve çoğu kez ancak birkaç sayfa tutan yazı türü.” Ahmet Köklügil-ler, *Türkçe Edebiyat Sözlüğü*’nde, “hikâye” başlığı altında, “öykü”yü ayraç içine alarak vermiş: “Gerçek ya da gerçeğe uygun olarak tasarlanmış yazılar.” Ne çok tanımı yapılabilir öykünün, diye düşünüyordum; oysa her yerde, birkaç küçük değişiklikle hep aynı tanımla karşılaştım. Namık Kemal de 1800’lü yılların ikinci yarısında, “Güzeran etmemişse bile güzeranı imkân dâhilinde olan,” diye tanımlıyordu roman ve öykü gibi kurmaca türleri.

Çok dıştan, en dıştan bakarsak öykü, böyle görünebilir; ama her uğraş gibi, içine girdikçe dallanır, çeşitlenir öykü alanı da. Zaten Özkırımlı da öykünün tanımını yapmanın ne kadar güç olduğunu belirtiyor ve şöyle diyor: “Öykünün belli bir tanımını yapmaktansa anlatı türü olarak gelişimini

özetlemek, öyküyle roman arasındaki ayrımlar ve benzerlikler üzerinde durmak daha doğrudur.” Hâlâ karara varılamayan bir konu olduğu için bizi de ilgilendiren bir yeğleme yapıyor daha sonra, “Geçmişteki örnekler için hikâye, çağdaş örnekler için öykü terimi”ni kullanacağını söylüyor. Daha yazının başında, “öykü mü, hikâye mi” diye, yılan hikâyesine dönmüş bir konuya takıldık bile. “Yılan hikâyesi” mi dedim? “Yılan öyküsü” mü demeliydim? Denebilir mi? Nerede “öykü”, nerede “hikâye” diyeceğiz?

“Hikâye” sözcüğü, bize bir yığın sorun çıkarıyor. En başta söyleme, seslendirme sorunu: “Hikâye” demeyi başaramayıp “hikaye” diyenleri ne yapacağız? Sözcük Arapça olunca yalnız söyleme sorunu çıkarmıyor, başka sorunlar da çıkarıyor. Türkçenin sözcük türetme yollarını uygulayıp çok çok “hikâyeci, hikâyecilik” gibi birkaç sözcük türetebiliriz; ama “hikâye etme” yerine “tahkiye” diyeceksek, yeni yetişen kuşaklara Türkçenin değil, Arapçanın sözcük türetme yollarını öğretmek zorunda kalacağız demektir. Bir de Türkçe “öykü” sözcüğünü düşünün, her an yeni sözcük türetebileceğiniz bir maya olarak elinizde. Ben hem öykü, hem taklit, hem oyun anlamlarını çağrıştıran bir tane üretmiştim örneğin. Bir öykü kitabımın adıdır: Öykünmece. (Televizyon dünyasında “gizli reklam” dedikleri şey bu. Hoş, benimki pek gizli de sayılmaz ya. Sözü, göstere göstere kitabıma getirip kendi reklamımı yaptım.)

Doğan Aksan Hoca, dilde eşanlamlı sözcük olamayacağını söyler. Öykü ve hikâye sözcükleri eşanlamlı olarak sürgit kullanılmaz yani. Bu iki sözcük birlikte yaşayacaksa anlam alanlarını belirlemek, bu konuyu konuşmak, tartışmak; oluşturulabilirse bu yolda öneriler sunmak gerek. Özkırımlı’nınki zaten bir öneri: Geçmişteki örnekler için *hikâye*,

çağdaş örnekler için *öykü*. Geçmişteki örnekler... Dede Korkut Hikâyeleri, halk hikâyeleri yerine, Dede Korkut Öyküleri, halk öyküleri demek, gerçekten biraz yapıştırma gibi oluyor. Şiir alanında “ozan” ve “şair” sözcükleri arasındaki karışıklık gibi. Âşık Veysel halk ozanıdır; ama Nâzım Hikmet “ozan” mıdır, “şair” mi? “Şiir” sözcüğü dururken “şair” yerine “ozan” demek pek doyurucu olmuyor. “Hikâye” yerine “öykü” denmesine karşı çıkanlar, “Roman Fransızca, şiir Arapça; onlara dokunmuyorsunuz da hikâyeden ne istiyorsunuz?” diye soruyorlardı. Haksız olduklarını söyleyemeyiz. Dilde benimsenmiş, yerleşmiş öykü sözcüğünü yeniden tartışmaya açmak değil amacım. “Hikâye”yi tüm-den atamayacağımıza göre nerelerde hikâye, nerelerde öykü diyeceğiz? Bunu tartışmak istiyorum. Sözelimi deyimlerde “hikâye” yerine “öykü” kullanamayız. Deyim, kalıplaşmış sözdür çünkü. Kalıbı değiştiremeyiz, bozamayız. “Yılan hikâyesine dönmek”, “yılan öyküsüne dönmek” olmaz. Hiç olmaz.

Aklıma çok yatan bir başka öneriyi de Tomris Uyar yapmıştı: “Yazıya dayalı, yazılan örnekler için öykü; söze dayalı, anlatılan örnekler için hikâye...” Ben yazdığım, üstüne düşünmeye çalıştığım türün adı olarak “öykü” sözcüğünü yeğliyorum; yazdıklarım hiç “hikâye” demedim. Ancak “hikâye” sözcüğünün de tüm-den atılamayacağı belli; zaten herkes Türkçenin yoksulluğundan söz edip İngilizceden sözcük devşirirken bizde geçmiş olan sözcükleri atmak artık söz konusu değil. Dil Devrimi tutmuştur. Bundan sonra aynı anlam için birkaç sözcük kullanmak değil, hiçbir kavramı karşılıksız bırakmamak hedef olmalı. İşte *öykü* ve *hikâye* sözcüklerinin anlam alanlarını belirleme isteğim bundan kaynaklanıyor.

Öyküyle ilgili olarak olay ya da durum, öykü kişileri, öykünün geçtiği yer, öykünün geçtiği zaman gibi öğelerden söz edilir. Hatta biraz kurcalayınca, lise yıllarından aklımızda kalan, “serim, düğüm, çözüm” bölümleri içeren öykü planı, klasik plan da eklenebilir buna. Bütün bunları yapabilmek, yaratabilmek için tek malzeme vardır öykü yazarının elinde. O da kullandığı dildir. O yüzden, iddialı bir laf edip, “Öykü demek, dil demektir,” demeden önce, böyle dediğimde neden haklı olacağımı anlatmaya çalışayım.

İster olay anlatsın ister durum, ister bir görüntü çizsin yazar, ister atmosfer oluştursun, bunları yaparken kullandığı şeyden ibarettir öykü; dilden ibarettir. Kişilerini de dille anlatır, zamanı da dille verir, çevreyi de... Biçem ya da üslup dediğimiz şey, dilin kullanım biçiminden başka nedir ki! Yaşanmış ve yaşanabilir olayları anlatanın kendisini öykücü sanması, devrik tümceleri yan yana değil alt alta dizinin kendisini şair sanmasına benzer.

Direksiyon egemenliğini elinde tutan şoför, aracını istediği hızla, istediği yöne sürebilir; oysa bu egemenliği edinememiş acemi şoförü ise direksiyon yönetir ya, işte öyle bir şey, öyküde dil ve yazar ilişkisi. Dile egemen olamayan yazar dili yönetemez; dil onu yönetir.

İyi bir öyküde fark etmediğimiz şey, kötü öyküde gözü müze batan ilk şeydir. O şey nedir? Dildir elbette. O yüzden öykü, her şeyden önce ve yalnızca bir dil işçiliğidir. İşte öykülerde biz de birlikte dile bakacağız.

Öyküyü Okumak

Sinağrit Baba*

Sait Faik ABASIYANIK

“Cehennem Nişanı”nda beş sandaldık. Güzel bir ocak akşamı. Hava lodos. Denize kırmızı rengin türlü sü yayılmış. Çok kaynamış ıhlamur rengindeki yayvan, geniş, ölü dalgalar. Sandallar ağır ağır sallanıyor, oltalar bekliyor, insanlar susuyor.

Otuz sekiz kulaç suyun altındaki derin sessizliğe, dibindeki dallı budaklı kayaların arasına yedi rengin en koyusu girer mi şimdi? Sinağrit Baba döner mi avdan? Pırıl pırıl eleğimsağma* rengi pullarıyla ağır ağır, muhteşem, bir ilkçağ kralı gibi zengin, cömert, asil ve zalim mantosuyla dolaşır mı kim bilir? Altını, zümrüdü, incisi, mercanı, sedefi lacivertliğin içinde yanıp sönen sarayını özlemiş, acele mi ediyordur?

Sinağrit Baba ömründe konuşmamış, ömrü boyunca evlenmemiş, ömrü boyunca yalnız yaşamıştır. Onun kovuğundaki zümrüt pencereden ne facialar seyretmiştir Sinağrit Baba, ne oltalar koparmıştır.

Bu akşam kimin oltasını seçmeli de artık bitirmeli bu yorucu ömrü. Daha her yeri pırıl pırılken, mantosu sırtındayken, daha eti mayoneze gelirken bitirmeli bu ömrü. Sonra hesapta bir gün pis bir “vatos”un, bir sırtı renksiz, yapışkan ve parazitli bir canavarın dişine bir tarafını kaptırmak var.

* Gökkuşaağı.

İyisi mi muhteşem bir sofraya kurulmalı, bir zaferle dolu ömrün sonunu beyaz şarapla, suların üstündeki başka dünyada yaşayan bir akıllı mahluka kendini teslim etmeli.

Sinağrit Baba oltalardan birini kokladı. Bu balıkçı Hırsto'dur; kusurlu adam. Gözü açtır onun. İçinden pazarlıklıdır. Evet, fukaradır ama kibirli değildir. Sinağrit Baba fukaralıkta gururu sever. Öteki oltaya geçti. Kokladı. Bu balıkçı Hasan'dır. Geç. Cart curt etmesine bakma! Korkaktır. Sinağrit Baba cesur insandan hoşlanır. Bir başka oltaya başvurdu. Balıkçı Yakup iyidir, hoştur, sevimlidir, edepsizdir, külhanidir. Ama kıskançtır. Kıskançları sevmez Sinağrit Baba. Geç. Şu olta, Hasis'in tuttuğu olta. Sinağrit Baba cömertten hoşlanır. Ama bu oltaya bir baş vurmaya değer. Bir baş vurdu. Hasis'in oltasının iğnesini dümdüz etti. Sinağrit Baba iğneden kopardığı yarım kolyozu çiğnemedен yuttu. Hasis oltasını hızla topladı.

— Vay anasını be Nikoli, dedi, iğneyi dümdüz etti.

Nikoli'nin oltasının yemini kuyruğuyla sararmakta olan Sinağrit Baba, Nikoli'nin bir kusurunu arıyordu. Onda kusur mu yoktu. Evvela sarhoştı. Sonra ahlaksızdı, kendini düşünürdü ama cesurdu, cömertti, hiç kıskanç değildi. Fukaraydı. Kibirliydi de. Sinağrit Baba kibirli fukarayı severdi ama, Nikoli'nin kibrini beğenmiyordu. İnsanoğlunda o başka bir şey, gurura pek benzeyen şey, yerinde, vaktinde bir gurur, o da değil, insanoğlunun insanlığından, ta saçının dibinden, oltasını tutuşundan beliren, isteyerek olmayan, ama pek istemeyerek de gelmeyen bir gurur isterdi. Öyle bir elin oltasını düzleyemez, misinasını kesemez, bedenini fırdöndüsünden alıp gidemezdi.

Beş sandalın beşini de kokladı, beğenmedi.

Sinağrit Baba, kayasının kenarında durmuş, lacivert âlem

içinde hafifçe yakamozlanan oltalarla, cıvalı zokalardan aydınlanan saray meydanını seyrediyordu. Oltalar gitgide çoğalıyordu. Sinağrit ve mercanlar şehrinin göbeğinde şimdi tatlı tatlı sallanan on beş tane fener vardı. Öteki kovuklardan mercan balıkları çıkıyor, fenerlerden birine hücum ediyor, budalaca yakalanıyorlardı. Gözleri büyümüş bir halde yukarıya çıkarlarken dönüp tekrar aşağıya kadar geliyor, yukarıdaki dünyayı görmeye bir türlü karar veremiyorlardı. Sinağrit Baba'ya büyüyen gözleriyle, "Bizi kurtar şu lanetlemeden," der gibi bakıyorlardı. Sinağrit Baba düşünüyordu. Gidip o yakamoz yapan ipe bir diş vurdu muydu, tamamdı. Ama hiçbirini kurtarmıyor, hareketsiz duruyordu. Sinağrit Baba onları kurtarmanın bu kadar kolay olduğunu biliyordu ama bildiği bir şey daha vardı, o da ister su, ister kara, ister hava, ister boşluk, ister hayvan, ister nebat âleminde olsun bir kişinin akıyla hiçbir şeyin halledilemeyeceğini bilmesiydi. Ancak bütün balıklar oltaya tutulan hemcinslerini kurtarmanın tek çaresini koşup o yakamoz yapan ipi koparmak olduğunu akıl ettikleri zaman bu hareketin bir neticesi ve faydası olabilirdi. Yoksa gidip Sinağrit Baba oltayı kesmiş, biraz sonra Sinağrit Baba tutulduğu zaman kim kesecek? Kim akıl edecek yakamozu dişlemeyi?..

O sırada büyük büyük ışıklar saçan bir olta aşağıya inmişti. Sinağrit Baba ümitle koştu. Bu oltayı da kokladı. Hiç tanıdığı birisi değildi. Yemi ağzına aldığı zaman bu olta sahibinin tam aradığı adam olduğunu bir an sandı. Bu anda da yakalandı. Kepçeden sandala düştüğü zaman Sinağrit Baba, büyük gözleriyle kendisini yakalayana sevinçle baktı. Sinağrit Baba, etrafı kırmızı, içi aydınlık siyah gözleriyle bir daha baktı, bir daha baktı. Birdenbire ürperdi. Hiddetinden ayaklarını yere vuran bir genç kız gibi sandalın döşemesini

dövdü. Belki bizim bile bilemediğimiz bir işaret görmüştü kendisini tutan oltanın sahibinde: Bu adam şimdiye kadar hiç imtihan geçirmemişti. Ömrü boyunca cesur, cömert, Sinağrit Baba'nın istediği şekilde mağrur yaşamıştı. Ama Sinağrit Baba bu adamın ne korkunç bir ikiyüzlü köpek olduğunu bizim göremediğimiz bir yerinden anlayıvermişti. Bütün devirler ve seneler boyunca kendisini tutan oltanın sahibi ne cesaretini, ne cömertliğini, ne gururunu bir tecrübe, bir imtihana tabi tutturmamış, her devirde talihi yaver gitmiş birisiydi. Kimdi, neydi? Sinağrit Baba da bilemezdi. Ama belki de ölünceye kadar cömert, cesur, mağrur yaşayacak olan bu adamın şu ana kadar bir defa bile bir imtihana sokulmadığını anlamıştı. Belki de sonuna kadar bu imtihandan kurtulacaktı. Sinağrit Baba böylesine hiç rastlamamıştı. Ölmeden evvel adama bir daha baktı. Namuslu, cesur, cömert ölecek olan bu adamın hakikatte korkakların en korkağı, namussuzların en namussuzu olduğunu alnında okuyordu. Bu adam o kadar talihliydi ki daha, ikiyüzlülüğünü kendi kendisine bile duyacak fırsat düşmemişti. Yoksa Sinağrit Baba yakalanır mıydı? Sinağrit Baba hırsından tekrar tepindi. Bağırarak ister gibi ağzını açtı. Kapadı. Sinağrit Baba son nefesini, böylece hiçbir insanlık imtihanı geçirmemişin sandalında pişman ve mağlup verdi.

Sait Faik ABASIYANIK (1906-1954)

Modern öykücülüğün öncülerinden olan Abasıyanık, getirdiği yeniliklerle “kökü kendisinde olan” bir yazar olarak kabul edilir. Klasik öykü tekniğini yıkararak doğayı ve insanları basit, samimi, hem iyi hem kötü taraflarıyla, oldukları gibi fakat şiirsel ve usta bir dille anlattı. Bunu yaparken diğer çoğu Cumhuriyet sonrası sanatçısı gibi Batı’daki gelişmelere bağlı kalmadı, hiçbir edebî anlayışın etkisinde hareket etmedi ve belli bir tarzın takipçisi olmadı.

Toplumun problemlerine değil bireyin toplum içindeki sorunlarına yönelen yazar, öykülerinde çoğunlukla kendisinden yola çıkıp bireyler hakkında yazarak insan gerçeğini anlamaya çalıştı. Çoğunlukla şehirli alt sınıfın hayatını yazan Abasıyanık, balıkçı, işsiz, kıraathane sahibi gibi karakterleri anlattı. İnsanların yaşama biçimlerini, isteklerini, tasalarını, korkularını ve sevinçlerini irdeleyerek, toplum meselelerinden çok “insanı ele alan sanatçılar” sınıfında yer aldı.

1930’larda başladığı yazı hayatı boyunca çeşitli nitelikleriyle anılan Abasıyanık’ın tüm yazdıkları bir şair duyarlılığı içerdi. Öykü, roman, şiir yazan, çeviriler ve röportajlar yapan sanatçı bütün bu türleri kendine özgü tarzı ile kaynaştırdı. Kendi özgün dilini oluştururken André Gide, Comte de Lautréamont ve Jean Genet gibi isimlerden etkilenen Abasıyanık, kendisinden sonra gelen Ferit Edgü, Adalet Ağaoğlu, Demir Özlü gibi pek çok yazara da öncülük etti. 11 Mayıs 1954 günü öldü. Ölümünün ardından Burgaz Adası’ndaki evi müzeye dönüştürülen yazar adına her yıl Darüşşafaka Cemiyeti tarafından öykü ödülü verilmektedir.

Sinağrit Baba'nın İnsanlık Ölçütleri

“Cehennem Nişanı’nda beş sandaldık,” diye başlar Sinağrit Baba öyküsü. Sait Faik birçok öyküsünde olduğu gibi, kendisini öykünün içinde göstermekten kaçınmaz. Balıkçıların, daha önce avlandıkları ve balığını bol belledikleri yere “nişan” adı verdiklerini başka hiçbir şeyden bilmesek Sait Faik’in öykülerinden biliriz. Bulundukları yere “Cehennem Nişanı” dendiğine göre, zorlu bir yer olmalı burası. Fırtınaya açıktır, dalgası boldur, gelmek uzun sürer; kim bilir neden “Cehennem Nişanı”dır? “Beş sandaldık,” derken Sait Faik bize hem balığa çıkanların epeyce kalabalık bir grup olduğunu hem de hep birlikte geldiklerine göre, bu beş sandaldaki hemen herkesin birbirini tanıdığını da fısıldamış olur. “Biz”li bir söyleyişle başlamıştır öykü ve henüz denizin üstündeyiz. Öykünün, belirsiz bir zaman aralığında, belirsiz bir coğrafyada geçiyormuş gibi algılanmasını istemez Sait Faik. Mevsimle, iklimle, görünümle ilgili belirleyici ayrıntıları öykünün hemen başında verir. Yer: Cehennem Nişanı, mevsim: kış (aylardan ocak), zaman: akşam. Meteorolojik durum bile bellidir: lodos var. Gün batımına yakın saatlerde bulunduklarını söylemek içinse denize yayılan kırmızı rengi gösterecektir bize. Kırmızının çeşitli tonları arasında birini özellikle belirtme gereği duyarak. Sıcak suya sallandırdıkları poşetle ıhlamur içenlerin asla göremeyeceği bir kırmı-

zı çeşididir bu: “Çok kaynamış ıhlamur rengi”. Dalgalar da birbiri ardına sıralanan üç sıfatla anlatılır: “yayvan, geniş, ölü”. Ortama tam bir sessizlik egemendir. Bu noktada merakla beklenen, Sait Faik’in denizin üstünden, altına nasıl geçeceğidir. Öyle ya, Sinağrit Baba anlatılacağına göre, denizin derinliklerine indirecektir bizi yazar; ama nasıl?

Deniz dibine indirilmeyi beklerken bir ayraç açıp Sinağrit Baba’nın ailesini, soyunu sopunu öğrenmekte yarar var. Yunanca “sunagrida” olan sözcük, dilimizde önce “sinagrit”, sonra “sinağrit”, daha sonra “sinavrit”, en son da (bugün) “sinarit” biçimini almış. “İzmaritgillerden, Atlas Okyanusu ve Akdeniz’in kıyı kısımlarında yaşayan, vücutları yandan basık, çatal kuyruklu, etçil, lezzetli, kemikli bir balık” (*Ötüken Türkçe Sözlük*) diye tanımlanan balığın bilimsel adı: *dentex vulgaris*. Ancak bizimki kişilik sahibi, özel bir balık olduğu için adı büyük harflerle başlamakta: Sinağrit Baba.

Sinağrit Baba’yla tanışmak için dibine inmemiz gereken denizin derinliği otuz sekiz kulaç. Az buz değil. Vurgun yemeyelim diye, yavaş yavaş indirir bizi Sait Faik. Sorularla... Derin sessizliğe, dallı budaklı kayaların arasına yedi rengin en koyusunun girip girmediğini sorar önce. Sinağrit Baba’nın avdan dönüp dönmediğini merak eder. Hemen ardından dönmüş ve onu görüyormuşuz gibi, betimlemeye başlar. “Pırıl pırıl, eleğimsağma rengi pullarıyla ağır ağır, muhteşem, bir ilkçağ kralı gibi zengin, cömert, asil ve zalim mantosuyla” deniz diplerinin kralıdır Sinağrit Baba. Kral vurgusu, “muhteşem, zengin, asil, cömert ve zalim” sıfatlarıyla nitelendiği gibi, “lacivertliğin içinde yanıp sönen saray” imgesiyle de pekiştirilir. “Eleğimsağma”, bir adı da “alkım” olan “gökkuşağı”nın eski dildeki karşılığı “alaim-i sema”nın halk dilinde aldığı biçimdir.

Soru tümceleriyle bizi otuz sekiz kulaç derinliğe usul usul indiren yazar, Sinağrit Baba'yla tanıştırmış olmanın rahatlığıyla daha özel bilgiler aktarır. "Sinağrit Baba ömründe konuşmamış, ömrü boyunca evlenmemiş, ömrü boyunca yalnız yaşamıştır." Söz konusu olan "kişi"nin bir balık olduğunu, ömrü boyunca konuşmamış olmasının gayet doğal olduğunu düşünmeyiz bile. Konuşma konusu hariç, Sinağrit Baba ile yazar birbirilerine epeyce benzemektedir. Nasıl bu kadar iyi bilmektedir yazar Sinağrit Baba'yı? Çünkü ortak yanları çoktur. O da ömrü boyunca evlenmemiş, ömrü boyunca yalnız yaşamıştır. Bu ortaklığı kurduktan sonra artık yazarın Sinağrit Baba'nın gözünden bakmasını, onun ağzından konuşmasını yadırgamayız. Söze "biz" diye başlayan anlatıcı ("Cehennem Nişanı'nda beş sandaldık."), üçüncü kişi anlatımına geçmiştir ve üçüncü kişi olarak Sinağrit Baba cephesinden bakmaktadır her şeye. "Bu akşam kimin oltasını seçmeli de artık bitirmeli bu yorucu ömrü," diyen Sinağrit Baba, bir çeşit intihar planlamaktadır. "Daha her yeri pırıl pırılken, mantosu sırtında iken, daha eti mayoneze gelirken bitirmeli bu ömrü," derken güzelliğinin, ününün zirvesindeyken intiharı seçen film yıldızları gibidir. Ancak gözlerini kapayıp bir oltadaki yemi ısırmak, yaşamına böylece son vermek ona göre değildir. İntiharının da kendisi kadar görkemli olması gerekir. Ölümü, kendisini hak eden birinin sofrasını süslemeye yaramayacaksa, boşuna ölmüş olacaktır. Kendisini hak edecek kişiyi arama uğraşı başlar bundan sonra. Oltaları koklayarak, o oltayı tutan elin sahibinin kişiliğiyle ilgili ayrıntılı bilgilere ulaşmasını sağlayan olağanüstü, doğaüstü bir yeteneğe sahip olmasını da okur olarak pek yadırgamayız. Görmüş geçirmiş bir "Baba"dır o, denizlerin kralıdır; herkesi, her şeyi, denizin üstünde yaşa-

yan ve yaşananları bile bilmesinden daha doğal ne olabilir?

Bundan sonra, hepsi de Sinağrit Baba tarafından yapılmış kişilik çözümlemeleri girer öyküye. O beş sandalda bulunan adalı balıkçıları tanırız birer birer. Sait Faik, tümünden geri çekilmiş, sözü bütünüyle Sinağrit Baba'ya bırakmıştır artık.

İlk oltanın sahibi Hristo, kusurlu, gözü aç, içinden pazarlıklı biridir. Yoksuldur; ama “gururlu” ya da “kibirli” (Sait Faik bu iki sözcüğü aralarında anlam farkı gözetmeden birbirinin yerine kullanır.) değildir. Sinağrit Baba, gururlu yoksulları sever. Dolayısıyla Hristo, onu hak edecek bir adam olamaz.

Hasan, kendisini cesurmuş gibi gösteren korkak biridir ve elbette Sinağrit Baba korkaklardan hoşlanmaz.

Yakup, yalnız “iyi, hoş, sevimli” değildir; “edepsiz ve külhani” oluşunu da olumlu nitelikler arasında sayar Sinağrit Baba. Elenmesine yol açan olumsuz yanı ise kıskançlığıdır. Sinağrit Baba'nın kıskançlardan hoşlanmayacağı ise açıktır.

Asıl adını öğrenemediğimiz Hasis, zaten adının yerine geçen bu özelliğinden dolayı daha baştan seçilme şansını yitirmiştir. Hasis'in hasisliğine kızgınlığını oltasını dümdüz ederek gösterir Sinağrit Baba. Bunu yaptığı anda da su altı kamerası suyun üstüne yükselir.

Kendisine seslenilmesinden adının Nikoli olduğunu öğrendiğimiz son balıkçıyı da beğenmez Sinağrit Baba. Sarhoş, ahlaksız, kendini düşünen biridir Nikoli; ama cesur ve cömerttir. Kıskanç değildir; üstelik Sinağrit Baba'nın istediği gibi “kibirli fukaradır; ama onun kibri (gururu) da Sinağrit Baba'nın istediği türden değildir.

Sinağrit Baba beş sandalın beşinde de canını teslim etmeye değer birini bulamayınca geri çekilir ve sarayının

bulunduğu meydana seyre başlar. Bir deniz dibi belgeseli gibi renkli bir dünyadır görünen. Sinağrit Baba'nın gözle-
rinden biz de seyrederiz o lacivert âlemi. Halkının yeterince bilinçlenmediğini, bireysel kurtuluşların hiçbir işe yarama-
yacağını, güç birliğinin, dayanışmanın çözüme giden biricik
yol olduğunu düşünen; bütün bunları kavramadığı için hal-
kına kızan, bir çeşit "sosyalist kral" (!) gibidir. Oltaya takılan
balıkları kurtarmak elindeyken neden kurtarmadığı şöyle
anlatılır: "Sinağrit Baba onları kurtarmanın bu kadar kolay
olduğunu biliyordu ama bildiği bir şey daha vardı, o da ister
su, ister kara, ister hava, ister boşluk, ister hayvan, ister ne-
bat âleminde olsun bir kişinin aklıyla hiçbir şeyin halledile-
meyeceğini bilmesidir. Ancak bütün balıklar oltaya tutulan
hemcinslerini kurtarmanın tek çaresini koşup o yakamoz
yapan ipi koparmak olduğunu akıl ettikleri zaman bu ha-
reketin bir neticesi ve faydası olabilirdi." Nasıl? Sait Faik,
Sinağrit Baba'nın ağzından bize, "Kurtarıcılara bel bağlama-
yın!" der gibidir. 1954'te öldüğüne göre, 1960 İhtilalini bile
yaşamamış olan Sait Faik'in, darbecilerimizi nasıl da kur-
tarıcı bellediğimizi görmeden bunları söylemesi "kehanet"
değildir de nedir?

Sinağrit Baba, beş sandalda da kendisini hak eden bir
balıkçı bulamayınca intiharını ertelemiş gibidir; ama tam o
sırada "büyük büyük ışıklar saçan" bir oltanın aşağıya sal-
landırıldığını görür. Onu da koklar; ama bu koklayış, sonuç
vermez. Oltanın öbür ucundaki balıkçıyı tanımamaktadır.
Burada devreye giren merak kadar, oltanın büyük büyük
ışıklar saçması da önem kazanır. Bir krala yaraşan, ölüme
böyle bol ışıklı bir olta ile gitmektir. Sinağrit Baba sonunda,
şanına yaraşan bir oltayı, sofrasına kurulmak istediği tür-
den bir adamı bulduğu umuduna kapılır. Bu umutla yemi

ısıtır ve yakalanır. Sinağrit Baba'yla birlikte biz de suyun üstüne çıkarız yeniden. "Etrafı kırmızı, içi aydınlık siyah gözleriyle" kendisini yakalayan adama tekrar tekrar bakan Sinağrit Baba, adamdan beklediği ışığı alamaz. Koklayarak kişilikleri bilme yetisine sahip Sinağrit Baba'ya yazar burada doğaüstü bir güç daha verir. İnsanlarda bulunmayan bir yeti... Yazar bunu iki yerde ısrarla belirtir. "Belki bizim bile bilemediğimiz bir işaret"i görebilen biridir Sinağrit Baba. Adamın nasıl biri olduğunu, "bizim göremediğimiz bir yerinden anlayıverme" yeteneğine sahiptir. Balığın can verirkenki çırpınması, "Hiddetinden ayaklarını yere vuran bir genç kız gibi sandalın döşemesini dövdü," diye çarpıcı bir benzetme ile anlatılır. Adamın, insanların göremediği, yalnızca Sinağrit Baba'nın gördüğü nasıl bir özelliği vardır ki Sinağrit Baba böylesi bir adama yakalandığı için bu kadar pişman olmuştur. "İkiyüzlü bir köpek" olmasından daha önemli olan özelliği, adamın hiç imtihan geçirmemiş olmasıdır. "İkiyüzlü köpek" diye nitelenmesine yol açan da bu özelliğidir zaten. Herkese kendisini "cesur, cömert, mağrur" olarak kabul ettirmiş (hatta ömrü boyunca böyle yaşamış) olduğu halde, Sinağrit Baba onun iç yüzünü, aslını görmüş; "korkakların en korkağı, namussuzların en namussuzu" olduğunu alnından okumuştur.

Öykünün son paragrafında Sinağrit Baba'nın gözünden Sait Faik, "Bu adam şimdiye kadar hiç imtihan geçirmemişti," dedikten sonra, "... ne cesaretini, ne cömertliğini, ne gururunu bir tecrübeye, bir imtihana tabi tutturmamış," demekle yetinmez, üç kez daha "imtihan" sözü eder.

"İmtihan geçirmemiş olmak" aynı paragrafta üç kez geçtiğine göre, Sait Faik bize de mi bir şey söylemeye çalışmaktadır acaba? Ömrü boyunca "cesur, cömert, mağrur"

yaşamışsa bir insan bu özelliklere sahip sayılmaz mı? Şu andan sonra yaşayacağı süre içinde de böyle kalacak, “belki de ölünceye kadar cömert, cesur, mağrur yaşayacak” ise? Hatta “namuslu, cesur, cömert ölecek” ise bile gerçekte bu özelliklere sahip olmayabilir mi? Yani bir insanın yaşadığı süre boyunca, her zaman “cesur, cömert, mağrur” (bu üç özelliğe sonradan “namuslu”yu da ekler Sait Faik) olması, aslında da öyle olduğunu kanıtlamaya yetmez mi? Bu özelliklerin karşıtı hiçbir davranış göstermemiş olsa bile... Hayır diyor Sait Faik (ya da Sinağrit Baba). İmtihan geçirmemişse anlaşılmaz. İnsanın kendisinde var olduğuna inandığı özelliklere gerçekten sahip olup olmadığının anlaşılması için ille de sınanması gerekir. Peki, bizim kendimizde var olduğunu düşündüğümüz ya da başkalarının bizde bulunduğuna kesin gözüyle baktığı hangi özelliğimiz için Sait Faik’in deyişle “imtihan” geçirdik?

“Cesur, cömert, mağrur ve namuslu.” Sait Faik, insanı insan yapan özellikler olarak görüyor bu nitelikleri. “Cesur” olduğunu iddia eden kaç kişi gerçekten cesaret gerektiren bir durumla karşılaştığında usulca oradan sıvışmamıştır? Çevrede hiç kimsenin yardıma gereksinmesi yokken “cömert” olmak kolaydır. Ya gerçek ihtiyaç sahipleriyle karşılaştığında? En “mağrur” görünenlerin zor bir durumda kaldığında nasıl da el etek öptüklerine tanık olmadık mı? “Namuslu” olmak, 1984’te başrolünü Şener Şen’in oynadığı Ertem Eğilmez filminden beri alay konusu zaten. Aslında galiba dönüp kendimize bakmamızı öneriyor Sait Faik. Bu özelliklere sahip olduğunuzu düşünüyorsanız, gerçekten sahip olup olmadığınızı anlamak için hiç sınavdan geçip geçmediğinizi de düşünün. Geçmemişseniz, “cesur, cömert, mağrur ve namuslu” olduğunuza asla emin olamazsınız.

Apartman*

Sabahattin ALİ

Sivri damın üzerinde, keskin bir koku dağıtan yaş tahtalara keseri vuruyor, bir taraftan da batıya doğru inmeye başlayan güneşi gözlüyordu. Ağustosun sonuna yaklaştıkları için mal sahibi çatının çabuk örtülmesini istemişti. Yağmurlar başlar diye korkuyordu. Bunun için sekiz kişi iki gündür hep çatıda uğraşıyorlardı.

Öğleyin şöyle on dakika dinlenip biraz ekmekle yarım karpuz yemiş, hemen işe başlamıştı. Böyle yüksekte (apartman beş katlı idi) ve yarı yatmış, yarı ayakta durarak yaş tahtalara abanmak ve mütemadiyen başının üst tarafında keser sallamak insana sersemlik, hatta baş dönmesine benzer bir şey veriyordu.

Bir akşam olsa, bir eve gitse, bir arka üstü yatsa ve karısı ile küçük kızına şöyle göğsünü kabarta kabarta bir bağırıp çağırırsa!..

Mal sahibi karşı apartmanda oturuyordu (orası da kendi malı idi). Onun için burada bağırarak değil, hızlı bile konuşmıyorlardı. Herif bazen pencereyi açıp göbeğini kenara dayayarak saatlerce baktığı ve ara sıra: "Orasını iyi kapat!" yahut: "Lakırdıyı bırakalım!" diye emirler verdiği için işçilere, o olmadığı zaman da devam eden bir çekingenlik gelmişti. Sessiz sessiz çalışıyorlardı.

Birdenbire irkildi. Etrafına bakınırken ilerideki sokak başında küçük bir küfecinin iki kat olmuş geldiğini gördü. İçi,

safrası kabarmış gibi, allak bullak oldu. Eliyle yarı çivilenmiş tahtalardan birine yapıştı, aşağıya doğru dikkatle bakmaya başladı.

Küfeye yükletilen eşyanın altında, ayakları sokağın bozuk taşlarına yapışıkmiş gibi adımlar atarak ilerlemeye çalışan küçük hamal kendi oğlu idi.

Bir gün iş bulup on gün iş bulamadığı sıralarda, onu, zaten sebebini anlamadan iş olsun diye gönderdiği mektepten almış, bir daha göndermemiştir.

Bir karısı ve bu oğlundan başka iki de kız çocuğu vardı. Ayın en çok on gününde aldığı en çok altmışar kuruşla bunları doyuramıyordu. Küçük oğlan ufaktan çalışmaya başlamalıydı.

Ucuzca bir eski küfe aldıktan sonra onu pazarlara gönderdi ve çocuk gününe göre yirmi yirmi beş kuruşa kadar kazanıp getirmeye başladı. Büyüdükçe belki beş on kuruş daha fazla da çıkarabilirdi.

Fakat bu sefer fena yüklemişlerdi. Alnına güneş vurdukları terlerin parıldadığını o buradan görebiliyordu. Çocuğun yanında giden uşak kılıklı bir adam ara sıra ona durup bir şeyler söylüyor, galiba: “Yürüsene be!” filan diyordu.

Yaklaşıkları zaman küfenin içinde neler olduğunu da seçmeye başladı. Bir sürü şişelerin arasında irili ufaklı konserve kutuları vardı, renkli kâğıt kuşaklara sarılmış teneke kutular. Ve sonra şişeler, kısa, tıknaz, fıçı biçiminde, huni biçiminde, dar boğazlı, şiş gerdanlı ve içinde beyaz, yeşil, vişne rengi ve kan rengi sular bulunan birçok şişeler. Çocuk bu ağır yüklerin altında yıkılacak gibi yürüyordu.

Çocuğun yanında yürüyen adamı tanıdı: Apartman sahibinin uşağı idi. Herhalde bu akşam karşıda ziyafet olacaktı. Bu içkiler, bu çeşit çeşit balık ve konserve kutuları bunu gösteriyordu.

Küfeci ve uşak karşı apartmanın kapısına geldiler. Çocuk ufacık elleriyle duvara tutunarak bir ayağını merdivene attı. Babası yukarıdan bu ayağın pazılarının nasıl titreye titreye gerildiğini gördü. Fakat çocuk öteki ayağını bir türlü kaldıramıyordu. Yük herhalde çok ağır olacaktı. Uşak canı sıkılmış bir tavırla ve eli arkada seyrediyordu. Çocuk bir hamle daha yaparak o basamağı ve aynı güçlkle öteki üç basamağı çıktı, kapıdan içeri girdi.

Babası yukarıda adeta nefes bile almayarak bekliyordu. Ustabaşı damın öbür ucundan: “Hey... durma!” diye bağırdı. Silkinerek, keseri başının üzerindeki tahtalara vurmaya başladı. Fakat akli hep arkada, karşı apartmanda idi. Ara sıra gene durarak dinliyor, fakat kalbinin gümbürtüsünden başka bir şey duymuyordu. Biraz sonra, keser seslerinin arasında, kulağına şangırtıya benzeyen bir ses geldi. Durdu, geriye ve aşağıya eğilerek dinlemeye başladı. Karşı apartmanın içinde kalın bir ses bağııyordu. Fakat söylenen sözleri anlamak mümkün değildi. Ara sıra ince bir vızıldanma kulağına gelir gibi oluyordu. Biraz sonra sesler kapıya yaklaştı.

Yukarıdaki adam büsbütün eğilerek bakmaya başladı. Kapıdan, önce oğlu çıktı. Hıçkıra hıçkıra ağlıyor ve bir eliyle küfesini ipinden tutup sürüklüyor, öteki eliyle de sağ dizini ovuşturuyordu. Bu ayağı kan içindeydi.

Arkasından uşak göründü. Çok kızgındı:

“Haydi bakalım, çek arabanı!” diye çocuğa bağırdı.

Çocuk büsbütün ağlamaya başladı. Bu arada anlaşılmaz bir şeyler söylüyordu. Öteki hızla bağırdı: “Defol ulan! Senin yüzünden ben de laf işittim! Taşıyamayacaktın da ne diye yüklendin...”

Çocuk yine bir şeyler mırıldandı. Uşak:

“Pamuk yükletecek değildik ya!..” dedi.

Çocuk gözlerini silmeye başlayarak:

“O kadar yerler dolaştırdınız, paramı verin hiç olmazsa!”
diye yalvardı.

Öteki omuzlarını silkti:

“İki şarap şişesi kırıldı, yüz ellışerden üç lira... Bir de paramı istiyorsun?” diyerek apartmanın köşesindeki ufak kapıdan içeri girdi. Çocuk hâlâ orada duruyor ve uuuf, uuuf... diye ağlıyordu. Ayağından sızan kanlar apartmanın önündeki beyaz parkeleri kırmızıya boyamıştı.

Babası yukarıdan donmuş gibi bakıyor, bir şey söyleyemiyordu. İşe karışır ve çocuğun kendi oğlu olduğu anlaşılırsa mal sahibinin kendisini kovacağını zannediyordu. Öyle ya, “Çocuğu niçin ağlattınız?” yahut, “Çocuğun parasını verin!..” demeye kalksa derhal defedilirdi. İşinden ayrılıp aşağıya da gidemezdi. Zaten bunları bu anda hiç düşünmüyordu. Yalnız aptal gözlerle aşağıya bakıyor ve göğsünü parçalayacakmış gibi çarpan kalbini tutuyordu.

Birdenbire karşı pencere açıldı, apartman sahibinin evvela büyük göbeği, sonra kırmızı başı göründü. Dışarı uzanmaya çalışarak gürleri gibi bağırdı:

“Hey!.. Zırlamasana pencerenin önünde!.. Defolup gitsene!..”

Uşak hemen girdiği kapıdan fırladı.

Küfesinin üstüne oturarak ve yaralı dizine baka baka ağlayan çocuğu omuzundan tutarak kaldırmak istedi.

Çocuk bağıırıyordu:

“Görmüyor musun be!.. Cam kırıkları dolmuş içine...
Uuuf...”

“Haydi git başka yerde ağla!..”

“Beş kuruşumu verin!..”

Penceredeki adam hırsından kıpkırmızı kesilerek bağırdı:

“At Şu piçi Őuradan bel!”

UŐak, kűfeciye kolundan yakalayarak sűrűklemeye baŐladı. O, kűfesini bir eliyle tutuyor ve hıŐkıra hıŐkıra ađlıyordu. Kalktıđı yerde parkeler kıpkırmızı idi ve gűneŐ orasını donuk donuk parlatıyordu.

Çatının űstűndeki adam hiç kımıldamadan aŐađıya bakıyordu. Gűzlerinin içi yanıyor ve beyni karıncalanıyordu. Yakası bođazına dar geliyormuŐ gibi bir hisle elini boynuna gűtűrdű.

Çocuk gitmek istemiyordu. Őimdi para filan istediđinden deđil, ayađının acısından olduđu yerde kalıyordu. Gűzleri penceredeki adama iliŐen uŐak çocuđu hızla itti; o, kűfesiyle beraber yűzűkoyun yuvarlandı. Artık ađladıđı bile duyulmuyordu.

Çatıdaki adam gűzlerinin bűsbűtűn karardıđını ve gűneŐ vurmuŐ gibi beyninin içinde gűrűltűler olduđunu hissetti. Çatının kenarına dayanan ayakları titriyordu. YavaŐ yavaŐ dizlerinin gevŐemeye ve bűkűlmeye baŐladıđını fark ederek elleriyle baŐının űst tarafındaki tahtalara tutunmak istedi. Fakat parmakları da gevŐemiŐti ve hiçbir Őeye sıkıca yapıŐamıyordu. Vűcudu yaŐ tahtaların űstűnde hafif bir gıcırtı çıkarak ađır ađır kaydı. Çatının kenarına kadar gelip orada bir an takılır gibi olduktan sonra, aŐađıya, sokađın ortasına, içi toprak dolu bir çuval gibi bođuk bir ses çıkarak dűŐtű.

Çocuđu kaldırmaya uđraŐan uŐak onu bırakarak beri tarafa koŐtı ve penceredeki adam bir Őeyden tiksiniyormuŐ gibi yűzűnű buruŐturduktan sonra, kanatları hızla vurarak içeri çekildi.

Sabahattin ALİ (1907-1948)

25 Şubat 1907’de Gümölcine’ye bağlı Eğridere’de doğdu. İlkokulu bitirdikten sonra parasız yatılı olarak Balıkesir Öğretmen Okulu’na giren Sabahattin Ali, beş yıl burada okumuş, daha sonra İstanbul Öğretmen Okulu’ndan mezun olmuştur (1926). Millî Eğitim Bakanlığının açtığı sınavı kazanarak Almanya’ya gitmiş; iki yıl orada okumuştur (1928-1930). Yurda döndükten sonra ilkokul öğretmenliği, Almanca öğretmenliği yapmıştır.

1945 yılında İstanbul’a giderek gazetecilik yapmaya başlamıştır. Aziz Nesin ve Rıfat Ilgaz’la birlikte *Marko Paşa*, *Malum Paşa*, *Merhum Paşa* gibi adlar taşıyan siyasi mizah dergilerini çıkarmıştır (1946-1947). Sabahattin Ali bu dergilerde çıkan yazılarından dolayı üç ay hapis yatmış, karşılaştığı baskılardan bunalmıştır. Yasal yollardan yurt dışına çıkma olanağı da bulamayınca Bulgaristan’a kaçmaya karar vermiş fakat para karşılığı anlaştığı Ali Ertekin adlı kaçakçı tarafından 2 Nisan 1948’de katledilmiş, cesedi 16 Haziran 1948 tarihinde Bulgaristan sınırında bulunmuştur.

Sabahattin Ali yazı yaşamına şiirle başlamıştır. “Bir Orman Hikâyesi” adlı ilk öyküsü *Resimli Ay*’da yayımlanmıştır (30 Eylül 1930). 1934-1936 yılları arasında özellikle *Varlık* dergisinde yayımlanan öyküleriyle dikkati çekmiştir. Ezilen insanların acılarını, sömürölmelerini dile getirmiş, aydınların ve kentlilerin Anadolu insanına karşı takındıkları küçümseyici tavrı eleştirmiştir. 1937’de yayınlanan *Kuyucaklı Yusuf* adlı romanı, gerçekçi Türk romanının en özgün örneklerinden biridir. 1940’da *İçimizdeki Şeytan* yayımlanır. *Kürk Mantolu Madonna* adlı romanı günümüzde de en çok okunan romanlar arasında yer almaktadır. *Değirmen*, *Kağrı*, *Ses*, *Yeni Dünya* adlı öykü kitaplarının sahibidir.

Şişli’de Bir Apartıman

Sabahattin Ali’nin pek çok öyküsü gibi, ele alacağım öyküsünün adı da tek sözcükten oluşmakta. Öykülerine ad verirken nokta atışı yapıyor gibidir Sabahattin Ali. Tek sözcükten oluşsa da oluşmasa da böyle bu: Mehtaplı Bir Gece, Fikir Arkadaşı, Gramofon Avrat, Bir Skandal, Arap Hayri, Sıcak Su gibi tamlamalardan oluşan adlar, öykünün ana eksenini, daha öyküyü okumaya başlamadan haber verir. Yine de asıl tercihi, tek sözcüklü adlardan yanadır sanki: Ses, Köpek, Kağıt, Kamyon, Pazarcı, Duvar, Düşman... Benim yakın okumaya alacağım öykünün adı da böyle; tek sözcükten oluşan bir ad: Apartman. İlk yayımlanışı, 1935 yılında *Ayda Bir* dergisinde olduğuna göre, ilk adı, belki de o zamanlar dendiği gibi, “Apartıman”dı.

1930’lu yılların ilk yarısında “apartman”ın ne anlama geldiğini düşünerek başlayalım işe. Birçok ailenin bir arada yaşadığı yerler, o zamana dek, her odasında başka ve yoksul bir ailenin barındığı eski konaklar ve artık sözlüklerimizde bile yer bulamayan “aile evleri”dir. Tarık Dursun K.’nın ilk romanı *Rıza Bey Aile-Evi*’ni bilmeyenler, Kemal Demirel’in yazdığı *Piano Piano Bacaksız* romanından ya da Tunç Başaran’ın bu romandan aynı adla çektiği filmden anımsayabilirler bu eski konakları, aile evlerini. Ama apartman öyle değildir. Modern yaşamın özendirdiği bir yaşama

biçimini temsil eder apartman. Adı gibi, kendisi de batıdan gelmiştir. Fransızca “appartement” sözcüğü bile, o yıllarda yeni yeni kullanılmaya başlanmıştır Türkçede. İstanbul-Gümüşsuyu’ndaki o zaman yapılan apartmanların altında “apartıman” yazar hâlâ. Apartman, yeni ve batılı tarzda bir yaşamın getirdiği konut tipidir. Cemal Reşit Rey’in bestelediği *Lüküs Hayat* opereti, tam da bu yıllarda yazılmıştır ve bu yıllardaki, batıya öykünen yeni zenginlerin konforlu yaşamını anlatır. Kayıtlarda 1933 yılında Ekrem Reşit Rey tarafından yazılmış olduğu belirtilse de bir iddiaya göre, oyunun asıl yazarı, oyunu, adının belirtilmemesi koşuluyla yazan, Nâzım Hikmet’tir. Operetin şimdi anımsatacağım ünlü şarkısının sözleri, o yıllarda, apartmanla gelen yeni yaşam tarzını, alaycı bir biçimde ortaya kor:

Şişli’de bir apartıman,
Yoksa eğer halin yaman.
Nikel-kübik mobilyalar,
Duvarı yağlıboyalar.

İki tane otomobil,
Biri açık, biri değil.
Aşçı, uşak, hizmetçiler,
Dolu mutfak, dolu kiler.

Sabahattin Ali’nin üzerinde duracağım öyküsü, o mutfak ve kilerin nasıl dolduğunu anlatıyor işte. Bu “lüküs” hayatı yaşayanları değil, onların hayatlarını “lüküsleştirmek” uğruna, canlarını dişlerine takmış, bir lokma ekmek için çalışanları... Yani madalyonun öteki yüzünü... Yani aynanın parlak yüzeyini değil, “sır”lı arkasını...

Öykünün daha ilk tümcesinde, anlatılacak olanın konumu verilir:

“Sivri damın üzerinde, keskin bir koku dağıtan yaş tahtalara keseri vuruyor.”

Anahtar sözcük: keser. Öykünün kahramanı, elinde bir keserle apartmanın çatı tahtalarını çakmaktadır. Bu ilk tümcede neredeyse her kavramın başına bir sıfat koymuştur yazar. Dam sivridir, tahtalar yaştır; bu yaş tahtalar keskin bir koku yaymaktadır. İlk tümcenin ikinci yarısı, günün sonuna yaklaşıldığını haber verirken çalışan adamın yorgunluğunu da bildirir. Keseri vuran adam, “bir taraftan da batıya doğru inmeye başlayan güneşi” niye gözlesin yoksa? Mevsim de bellidir. Ağustosun sonuna yaklaşılmakta olduğu söylenildiğinde, hem işin bir an önce bitirilmesi gerektiği hem de işçilerin bu sıkışıklık yüzünden gözlerini açtırmayarak çalıştırılacak oldukları da daha baştan söylenmiş olur.

Zaman böyle kesin çizgilerle belirlendikten sonra, olayın akışına koşut olarak ilerler. Küçük geri dönüşler dışında zamanda bir oynama olmaz. Öykünün başkışisi, elindeki keserle, çatı tahtalarını çakmakta olan, yoksul bir ameledir. Bu yoksul amele ile zengin mal sahibi arasındaki çelişki, öykünün girişinde, serim bölümünde gözler önüne serilir. Şimdi çatısı çakılmakta olan beş katlı apartmanı diktiren mal sahibi, karşıdaki apartmanın da sahibidir. “Herif bazen pencereyi açıp göbeğini kenara dayayarak saatlerce” bakmakta ve başlarında bir ustabaşı bulunmasına karşın, işçileri bizzat uyarmaktadır. Mal sahibinden “herif” diye bahsedilmesi ve adamın pencere kenarına dayadığı kocaman göbeğine dikkat çekilmesi, yazarın bu tipe yaklaşımını da ele verir. Tarafsız değiliz öyküde. Yazarın tuttuğu taraftayız; yoksul işçinin tarafında. Bizim çatı işçisi ise, “öğleyin şöyle on dakika

dinlenip biraz ekmekle yarım karpuz yemiş, hemen işe başlamıştı”r. Öğle yemeğinin hafifliğine karşılık, yapacağı iş, hiç de hafif değıldir. Ağustosun o uzun yaz gününde, “Yarı yatmış, yarı ayakta durarak”, “başının üst tarafında” keser sallayacaktır. Bu durumun “insana sersemlik, hatta baş dönmesine benzer bir şey” verdiğıne de çabucak değınilip geçilir. Oysa bu, okurun aklının bir köşesine yazacağı ve öykünün sonunu aydınlatan önemli bir bilgidir.

Çatıda keser sallayan adam, akşam olup da evine gitmeyi özlemektedir; ama ne için? Burası ilginç işte. “Bir akşam olsa, bir eve gitse, bir arka üstü yatsa ve...” Bundan sonra ne istiyor olabilir? şunu istiyor: “... karısı ile küçük kızına şöyle göğsünü kabarta kabarta bir bağırlap çağırrsa!..” İki kızı ve bir oğlu vardır adamın. Bir tane olduğına göre evin kıymetli çocuğunun oğlu olması, geleneksel toplum yapısı içinde olağan karşılanacak bir durumdur. Baba, o tek oğula bağırlap çağırmayacaktır elbette. Kızlardan da büyüğü korunmuştur nedense. Küçüğü bağırlanmak üzere hazır bekletilmektedir. “Karı” derseniz, zaten bağırlanıp çağırılmak içindir. Bu bağırlama gereksinmesinin nereden kaynaklandığı da hemen sonraki paragrafta söylenir. Karşı apartmandan işçileri göz hapsinde tutan mal sahibi, “Orasını iyi kapat!”, “Lakırdıyı bırakalım!” diye emirler yağıdırmaktadır durmadan. Akşam eve gidince karıya, kıza bağırlama ihtiyacı doğuran, işte bu aşağılanmadır. Öykünün ilk iki paragrafından sonra eklenen bu iki satır, üç önemli şeyi birden söylemektedir aslında. Adamın bütün gün aşağılanmaktan ne kadar yaralandığını, bu aşağılanmanın acısını evinde karısından ve küçük kızından çıkaracağını, az sonra öyküye girecek olan oğlunun, ondaki yerinin ne kadar ayrı ve özel olduğunu...

Öyküde önemli rolleri bulunan iki yetişkinin, mal sahi-

bi ile çatı işçisinin, kalın çizgilerle tanıtıldığı, küçük oğlana duyulan sevginin sezdirildiği serim bölümünden sonra öykünün anlatacağı asıl olay başlar. Çatıdaki adam, birdenbire irkilir. Sokak başında sırtında taşıdığı yükün altında iki kat olmuş küçük küfeciyi görmüştür çünkü. Bu bağırmaya bile kıyamadığı biricik oğlundan başkası değildir. Sırtındaki küfeye öyle ağır şeyler yüklenmiştir ki çocuk bu ağır yükün altında adım atmakta bile güçlük çekmektedir.

Burada küçük bir geri dönüşle çocuğun okuldan alınıp küfeci yapılmasını gerektiren nedenler anlatılır. Bunlar elbette maddi nedenlerdir. Bir gün iş bulup on gün bulamadığı sıralarda, çocuğu, zaten “sebebini anlamadan, iş olsun diye” göndermekte olduğu okuldan alır baba. Çalıştığı zamanlarda bile, ayın en çok on gününde, en çok altmışar kuruş kazandığı için ailesini doyurmakta güçlük çekmektedir. Bu yüzden biricik oğluna eski bir küfe uydurur ve onu pazarlardan yük taşımaya gönderir. Çocuk şimdiden, gününe göre yirmi-yirmi beş kuruş kazanmaktadır. Büyüdükçe kazancının da artması umutla beklenmektedir.

Baba, beş katlı binanın çatısından her şeyi görür. Görüldüğü söylenenler gerçekten görülenler midir; öyle olduğu tahmin edilenler mi? Ayırt etmek zor. Küfenin içindekiler arasında, “renkli kâğıt kuşaklara sarılmış teneke” balık ve konserve kutuları, “kısa, tıknaz, fıçı biçiminde, huni biçiminde, dar boğazlı, şiş gerdanlı ve içinde beyaz, yeşil, vişne rengi ve kan rengi sular bulunan birçok” içki şişesi sayılır. Bunların beşinci kattan nasıl görülebildiği bir yana, yalnız bu görülenler varsa bile çocuk, balık ve konserve kutuları dışında en az 6-7 şişe de içki taşımaktadır. Çocuğun alnında parlayan terleri de görür baba, “yukarıdan bu ayağın(ın) pazılarının nasıl titreye titreye gerildiğini” de görür. Ona bu

yükü taşıtan uşak ise elleri arkasında seyretmektedir çocuğu. Adeta nefes bile almayarak oğlunun bu iç burkan görüntüsüne bakakalan adamı, ustabaşı uyarmakta gecikmez. Adam çalışmayı sürdürme gayreti içindedir; ama aklı az önce güçlkle merdivenleri çıkıp karşı apartmana girdiğini gördüğü oğlundadır. Oradan az sonra “şangırtıya benzer bir ses” gelince, korkulan şeyin olduğunu anlarız. Çocuk, güçlkle taşıdığı o rengârenk içki şişelerinden ikisini düşürmüş ve kırmıştır.

Birtakım hayatları “lüks” yapmak için emek verenlerin hiç de lüks olmayan acı gerçekleri öykü boyunca karşımızda görünür duruma gelmekte. Girdiği apartman kapısından az sonra çıkacak olan çocuğunu nasıl bir halde görecektir kalbi gümbür gümbür gümbürderken çatı tahtalarını çakmaya çalışan amele? Bu korkulu bekleyiş içindeyken çalışmayı sürdürebilecek midir? Biricik oğlunun gözyaşlarına, göz göre göre hakkının yenmesine, yaralı ayağından sızan kanın parkeleri kırmızıya boyamasına dayanabilecek midir? Klasik öykü planı içinde ilerleyen öykünün düğüm bölümündeyiz. Yazar heyecanlı bir film gibi izletir bize olayın akışını. Bu arada, babanın aklından geçebilecekleri de teker teker sayar. Sonra bu saydıklarını, anlattığı durumda bulunan bir kişinin o anda düşünmesinin olanaksız olduğunu fark ettiğinden olmalı, “Zaten bunları bu anda hiç düşünmüyordu,” diye araya girip bir düzeltme ihtiyacı da duyar.

“Lüks Hayat” yaşayanların apartmanlarına o kilerleri, mutfakları dolduran yiyecek ve içecekler kolayına girmektedir. Gelir dengesizliğinin vurgulanması amacıyla olsa gerek, öyküde para miktarları sık sık belirtilir. Baba, ayın en çok on gününde, en çok altmışar kuruş kazandığına göre, ayda 6 lira civarında para kazanmaktadır. Çocuğun, gününe

göre yirmi-yirmi beş kuruş kazanabildiği söylenmiştir. O da babası gibi, ayın on gününde iş bulsa toplam iki buçuk lira kazanacaktır. Mal sahibinin uşağı tarafından yapılan bir para hesabı daha var: “İki şarap şişesi kırıldı, yüz ellışerden üç lira...” Demek ki çocuğun her ay on günlük çalışması iki şişe şarap parasından azdır. Beş kişilik ailenin geçinmeye çalıştığı para ise altı şişe şarap almaya yetmez.

Kimsenin adı yoktur öyküde. Öykü kişileri, “baba”, “çocuk” gibi akrabalık adlarıyla adlandırıldıkları gibi, “mal sahibi”, “küfeci” gibi toplumsal konumlarıyla ya da o anda bulundukları yere göre, “penceredeki adam”, “çatıdaki adam” diye anılırlar.

Öykülerin çoğunda kendisini gizlemek gereğini duymaz Sabahattin Ali. Sait Faik’te olduğu gibi, “anı/öykü” tadında öyküler de yazar. Yaşadığını bildiğimiz yerleri anlatır; cezaevinden öz yaşamöyküsel ayrıntılar verir. Betimlemeleri canlı, benzetmeleri özgündür. Kimi sahnelerin kara kalemle üzerinden geçer. Görsellik önemlidir Sabahattin Ali öyküsünde. “...penceredeki adam(ın) bir şeyden tiksiniyormuş gibi yüzünü buruşturdu”ğu, gözle görülebilecek kadar canlı bir sahne olarak akıllarda kalır.

“Ben insanlara yaşamak için ümit, kuvvet ve neşe veren yazılardan hoşlanırım. İnsanları yoğunmuş mutfak paçavra-sına çeviren, yeise düşüren yazılardan hoşlanmam,” diyen Memduh Şevket Esendal’la aynı anlayışta değildir Sabahattin Ali. Benimsediği dünya görüşünün gerektirdiği gerçekçilik anlayışına sahip bir gözle bakar dünyaya ve insanlara. Dolayısıyla acı ve çıplak gerçeği, olduğu gibi yansıtmaya çalışır. Öykülerin sonunda kadın ölür, kaçak yakalanır, delikanlı yardan aşağı yuvarlanır, masumlar hapse tıkılır, insanlar yenik düşer... Okurunu üzmemekten kaçınmaz Sabahattin

Ali. Tam tersine, onun kimi gerçekleri görmesini sağlamak için, çelişkilerin altını kalın kalın çizer. Öyküyü, “Olmasın, olmasın!” dediğiniz o kötü sona yuvarlamaktan çekinmez.

1935’te yayımlandığına göre epeyce eski bir öyküdür “Apartman” öyküsü. İnsan kendisine sormadan edemiyor. Bu uzun sürede öyküde anlatılan zengin ile yoksul arasındaki uçurum küçüldü mü; durum değişti mi? Değişen nedir? Küfeci çocuklar yok belki; ama onların yerine “sel-pakçı” çocuklar var. Apartman dikmiyor şimdiki zenginler; “plaza” yapıyor, “tower” diyor, “site” kuruyor. Birilerinin bir gecede harcadığı parayla başka birileri bir ay geçinmeye çalışıyor. Sabahattin Ali’nin 1930’lu yıllara tutulmuş bir ayna niteliğindeki öyküsüne baktığımızda, gelir dağılımı ve zengin/yoksul ayrımı açısından bunca yılda bir arpa boyu kadar bile yol almadığımız görülüyor.

Karanfilsiz*

Adalet AĞAOĞLU

* *Hadi Gidelim*, Everest Yayınları, s. 37.

“İşim mi?.. Eh işte...”

Caddede, kalabalık arasında kulağıma çarpan söz, bu. Bukadar-cık: İşim mi? Eh işte... Öyle, sapı kırık, taçyaprakları dökük bir ses. Dönüp bakmadım. Kim olduğunu görmedim.

Küçük bir işmiş. Önemsiz bir iş!

Kasa yapımında çalışan kaportacı arkadaşı, sabah akşam karşısına geçip de, inatlı, sabırlı, ona bunu öğretmeye kalkana dek, önemsiz bir iş yapmakta olduğunu bilmezdi. Kendisi için önemliydi, güzeldi, iyiydi. En iyi bildiği işti.

Atlı araba, kamyon kasalarını süslüyordu. Yeşiller, sarılar, maviler, kırmızılar, akarsular, göller, dağlar ve karanfiller onun da içini süsler, günlerini güzelleştirirdi. Bu arabaları, kamyonları sürenleri de sevindiriyor olmalıydı. Yoksa, önünde neden sıraya girsinler, neden, gölün içinde bir kuşusu da mutlaka olsun, desinler?

Önüne getirilen her kasa tahtasını boyardı. Çiçekler, böcekler, dantela kıvrımlarla çektiği çerçeveye bir karanfil de kendinden katardı. Dedesinin işiydi. Sonra, babasının da işiydi. Dalları boyarken, göl kıyılarına sazları atarken, dedesi gecenin bir ortasında, ak donuyla çıkar gelir, denir ki hâlâ sağ, başının ucuna dikilirdi:

“Gölün şıptırtılarını unuttun. Suların salınışını unutma.

Boyayı da iyi ov. Renkler sevin sin,” derdi. “Baştan savma! Dolunayı suya düşürmeyi unutma!”

Gözleri çakmak çakmak ona bakardı. Hoşgörmez bakışlarına karşın, babası gibi, dedesinin de kendisiyle övündüğünü bilirdi. Dağbaşlarına döne döne çıkan yolları, maviliklerde süzülen bir tepkili uçağı ikisi de akıl etmemişti. O yolların dönemeçlerini ne de yumuşak alıyor kamyon!.. Kamyon kasası üstündeki, bu yolları döne döne çıkan kamyon da çok süslüydü. Çiçek demeti gibi... Tepkili uçağın ardındaki ak çizgiyi pamuksu bulutlar böler. Böylece, dereleri hevesle ovar parlatır, suları gümüşsü yansımalarla çıldırtırdı. Derken gözleri bulanır, sırtı ağrırdı. Şimdi, gözbebeklerine oturmuş bulanıklık aynı şey mi, bilinmez.

Babası, fırçayı eline verirken:

“Gönlünce yap. Başka şeye kulak asma,” demişti.

Artık babası da yok. Kasa yapımında çalışan arkadaşı ise tepesinden hiç eksik olmuyor. Ne ki, “Çiçeğin göbeğini unutun, mavinin dengesini kaçırdın,” diyor. Daha küçükken, işte bu kasa yapımına girmeden önceleri; sularına, karanfillerine duyduğu hayranlık eksile eksile bitmişti. Nicedir ak kanatlarını şişirmiş bir kuğuya coşkuyla el çırpıyordu. “Şuraya da bir yelkenli...” diyor. Dudağının kıyısında aldırışsız bir gülümseme takılı oluyordu. O, önceleri bu gülümsemenin, süsleme işini küçümseme demeye geldiğini bilmiyordu. Aldırmıyordu. Herbir yanı renklere, ışıklara, biçimlere batmış bulanmıştır. Boyaları kendisini savunur. Gönlünde yepyeni karanfiller uçar. Taçyapraklarının kıpırdanışını, sapların yumuşacık eğilişini, çağlayanların sesini değiştirir durur. Kaportacının “Cık cık cık...” deyişlerini işitmez.

Bir akşamüstü, aynı biçimde karşısına dikilmişti. O ise, derenin üstüne küçük bir köprü atıyor, köprüyü ısıklarla

geçiyor. Ağzında bir türkü. Karanfillerse kulaklarının arkasına takılı. Dereyi, dolunayın sulardaki şavkını onlarla taçlandırarak. Hazırdılar. Çerçeveyi çekecek, köşelere birer de yıldız konduracak.

Kaportacı:

“Boşuna çaba,” dedi. “Boya, boya. Hepsi süs için!”

İlkin şaşırdı. Onun kasa yapımındaki yorgunluğunu şurdaki serin sularla giderdiğini, içini dışını ovup yıkadığını sanmıştı. Derken ürktü. Yüzüne bakmadı onun. Direndi. Karanfillerinden birini kulak ardından çekip resimli tahtanın üst başına kondurdu. Birini de, henüz tomurcukta olanı, gönlünden çıkardı, alt yana kondurdu.

Beriki kıs kıs gülüyordu. O, başını hiç kaldırmıyordu. Coşkusu yırtılır diye ürküyordu. “El değmiş coşkuya yama vurulmaz!” Dedesinin sözüydü.

Kaportacı, bir başka gelişinde:

“İş mi bu senin yaptığın?” dedi.

“Kötü mü boyuyorum? Kuğular çirkin mi? Kuşlar ölmü mü?”

Yine başını kaldırmamıştı. Öteki yine güldü. Gülüşü hoyrat. Böyle, güle güle çekilip gitmişti. O da, kuğuları daha ak, kanatları daha parlak yapayım derken, bozdu. İlk bozuşuydu. Arkadaşı giderken: “Bizim atölyede tabancayı sıkarsın, bir saatte boyar geçersin koca bir kasayı!” demişti. Akli buna takılı kaldı. Güneş biraz solgun doğdu. Keçiyolunun ucunda açan gül yaşlı oldu. Bir de bayrak gerekiyordu. Bayrağı nereye sıkıştıracağını bilemedi. Gönlünde karanfiller. Yine hazırda. Yine ordan alınıp kulak ardına takılmayı, ordan da çekilip köşelere ilıştırilmeyi bekliyor. O gün buna yüreklenemedi. Karanfilleri olduğu yerde bıraktı.

Kaportacı tanışı, bir başka gelişinde:

“Ne işe yarar bu çocuk resimleri?” dedi.

O da gönlündeki bir karanfile öfkeyle sarıldı, çekip alırken sapını kırdı. Fırçasını bir yana koydu:

“Nilüferli sularını, ayın şavkı vurmuş dağbaşlarını, bitmez yolları kısa etmeye yetmez mi?”

“Yolun daha kıyası var,” dedi beriki de. “Araba, kamyon sahiplerinin ise zamanı dar. Bak, gittikçe azalıyorlar önünde kuyruk olmaya. Bizim atölyede çarçabuk teslim ediyoruz kasalarını. Niye beklesinler? Bu işten murat tahtayı çürütmemekse!..”

Murat, tahtayı çürütmemek ha!.. Bu kadarcık mı? Nilüferli göller hiçbir şey demek değil mi? Sapları tomurlu al al karanfiller?..

“Bu resimleri hâlâ seven sürücüler var...” dedi, sesi ölgün.

Çayır çimenleri, çimenlerdeki ak kuzuları boyamaya koyuldu. Öteki yine gülmüş, yine güle güle çekilip gitmişti. O da, gümüş suların aktığı ovaları daha iri karanfillerle çerçeveleyip bezedi. Sapların boynu biraz büküktü. Şaştı. O gece, eli ayağına dolanarak dört bir köşeye altın sarısı birer yarımaya kondurdu. “Gönlünce yap, başka şeye kulak asma!” Babasının sesiydi. O da başını kaldırdı, kuşkuyla baktı babasına. “Dünya gönlümüze mi kalmış baba?” diye sordu. Yanıt alamadı. Renkleri ovdu, fazla ovdu.

Kaportacı birkaç gün hiç uğramamıştı yanına. Onun da içindeki kuşku biraz yatışır gibi oldu. Gönlünde tomur tomur yeni, pembe karanfiller açtı. En pembelerini tahtaya geçirirken fes rengine boyadı. Boyarken kendini yorgun duydu. Bu kasayı bugün bitirmeliydi. Yetişmedi. Kasa resimlemede ününü duymuş biri, eski boyaları dökülmüş kasasını süsletmeye getirecekti, getirmedi. Belki yarın...

O yarın olunca, boyanacak kasa değil, yine kaportacı çıkageldi. Günbatımıydı. Dosdoğru atölyeden geliyordu. Günboyu tam altı kasa boyadığını söyledi. Tek renk üstüne. Tabanca boyayı sıkıyorsun, vızzt, vızzt, vızzt, bir uçtan giriyor, öteki uçtan çıkıveriyorsun. "Erkek işi!" dedi. Ona, fırçasının ucunu şaşırttıracak denli çok konuştu. 'Erkek'in altını iyice çizmişti. Üstüne bastıra bastıra söylemişti.

Fırçanın ucu iyice titredi. Bir kuşun kanadı kırıldı. Kanat, başını alıp gitti. Onu yakalayamadı. Kulağının arkası yandı, kaşındı.

"Hem, kasa boyamak yetmez," diyordu beriki. "Kasayı yapmak da gerek."

Neden yetmezmiş, anlamıyordu. Erkekliğinden ne artmış, ne eksilmiş? Kasa yapmasını bilmiyordu. Kasaları süslemesini biliyordu. Gönlünün karanfillerini...

"Boyaları dökülmüş eski kamyon var ya? Hani adam senin şu kuşların, çiçeklerinle bezetecekti?.. Kasayı bize getirdi. En aşağı bir hafta işinden olmak istemiyormuş. Yük çekecekmiş. Resimletmektense... Biz bir günde yeşili çekip verdik. Boydan boya... Pırıl pırıl. Sevine sevine gitti. Hem de ucuz."

Ucuz ha? Hem de ucuz!

Dedesı de, babası da çok silik geçtiler gözlerinin önünden. Sanki hiç yaşamadılar. Gülleri, nilüferleri hiç açtırmadılar. Sular hiç yaldızlanmadı. Tepsi gibi bir ay hiç doğmadı dağbaşlarından. Sular hiç çağıldamadı.

Yokluğa karşı durdu; çimenlerde iri papatyalar açtırdı. Önündeki son kasaydı.

Yarın yenileri olur. Yeni kasalar gelir.

Gele gele gürgenden bir çeyiz sandığı geldi. İşı uzattı. Bitmesin diye, sandığı bildiği bütün renkler, biçimler, pırıltılarla

donattı. Karanfiller bu kalabalık arasında yitti, gitti. Yine de bir türlü bitirmedi önündeki işi.

Caddeler, sokaklar ne kadar kalabalık. Dükkân, vitrin önleri omuz omuza insan. Yüzler pek renksiz, ışıksız, gözler pek pırıltısız.

İşim mi?.. Eh işte...

Adalet AĞAOĞLU (1929-)

Nallıhan'da doğdu. Daha çok roman ve öykü türündeki eserleriyle tanınan yazar. 20. yüzyıl Türk edebiyatının en önemli romancılarından biri kabul edilir. Ortaöğrenimini Ankara Kız Lisesi'nde tamamladı. 1950'de Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Edebiyata ilgisi lise yaşamında şiirlerle başladı, kısa bir süre sonra oyun yazarlığına yöneldi. İlk defa 1946'da *Ulus* gazetesinde tiyatro eleştirileri yayımlayarak yazarlığa başladı. İlk romanı *Ölmeye Yatmak*, 1973'te yayımlandı. Bu ilk romanından itibaren tüm eserleri yoğun tartışmalara konu oldu. *Ölmeye Yatmak*, daha sonra yazdığı *Bir Düşün Gecesi* (1979) ve *Hayır* (1989) adlı romanlarla bir üçleme oluşturdu ve birçok ödöl kazandı. Öykü kitapları, denemeler, anı-roman türünde eserler de yayımlayan Ağaoğlu 1991 yılında *Çok Uzak Fazla Yakın*'la oyun yazarlığına döndü. 1983 yılından beri İstanbul'da yaşayan Ağaoğlu, halen yazmayı sürdürüyor. Son romanı *Dert Dinleme Uzmanı* 2014 yılında yayımlandı.

Dünya Gönlümüze Kalmaz

İz bırakmış, nice güzel öykünün, zamanın sularına kapılıp gerilere sürüklenmesine gönlüm razı değil. Adalet Ağaoğlu'nun 1982'de Remzi Kitabevi tarafından yayımlanan *Hadi Gidelim* adlı kitabında yer alan "Karanfilsiz" öyküsü de öyle, unutulmasına, gözlerden irak kalmasına kıyamadığım bir öykü. Yayımlandığı dönemde çok sevildi; Hakan Şenocak'ın aynı adı taşıyan kitabı belki de esinini bu öyküden almıştı. Bu öyküde bizi bu kadar etkileyen şey neydi peki? Aslında anlattığı olayı sonraki yıllarda çokça yaşadık. Pek çok meslek dalı, pek çok uğraş azala azala tükendi bitti; farkına bile varmadık. Omuz askılarıyla sokaklarda dolaşan yoğurtçular yok, hallaçlar (geçenlerde TV'de biri "hallaççı" dedi; gençler besbelli bu sözcüğün anlamını bilmiyorlar) yok, nalbantlar, saraçlar ("saraç"ı bildiklerini de sanmam), kalaycılar, yorgancılar, İzmirliilerin "çerçi" dediği seyyar tuhafiyeciler usulca çekilip gittiler hayatımızdan. Birçokları değişen yaşam koşulları onları gereksiz kıldığı için ortadan kalktı; birçoğu da makine gücüyle baş edemediği için pes etmek zorunda kaldı. Eskiden Isparta denince halı gelirdi akla. Bugün Isparta'da halı dokunan ya bir-iki atölye var, ya onlar bile yok. El emeği isteyen nice uğraş, yenildi ve çekildi yaşamımızdan. "Karanfilsiz" öyküsünün şiirsel bir dille anlattığı da bu yenilgilerden biri işte...

Yazar, kendisine bu öyküyü esinleyen bir ses olduğunu öykünün başında söylüyor. Bir yanıt tümcesi bu... Besbelli beylik, "İşler nasıl?" benzeri bir soruya verilmiş bir yanıt. Sesin sahibi, "Eh işte..." diyor. Böyle özetlenebilecek bir iş yapmakta demek. Bu sözü söyleyen sesin niteliği, kapalı istiare adını taşıyan sanata güzel bir örnek: "... sapı kırık, taç yaprakları dökük bir ses". Yazarı harekete geçiren, ona bu öyküyü yazma isteği veren, besbelli "eh işte" diyen bu ses. Dönüp bakmamış, sesin sahibini görmemiş. Sesin gerçek yaşamdan kulağına çalındığını, yaşamda bir karşılığı olduğunu, ama gerisini kurguladığını okurundan gizlemiyor yazar. Yatık harflerle (italik) yazıldığına bakılırsa bunu okurun gözden kaçırmamasını da istemiş hatta.

Gerçek yaşamdan, kurguya geçiş iki küçük tümceyle verilmiş: "Küçük bir işmiş. Önemsiz bir iş!" Bunu söyleyen kim? Kurgulamaya bu noktadan başlayacak olan yazar! Bu sesin sahibi, öykünün başkışısı olacak, belli. Öykü kişisiyle tanışırken öykünün ana çelişkisini oluşturacak kişiyle de tanışıyoruz. Yazar "kaportacı" diyor karşı kişi diyebileceğimiz bu ikinci kişi için. "Kaportacı" bu demek değil aslında. "Kaporta: Motorlu taşıtları örten, genellikle sacdan yapılmış örtü. Kaportacı: Otomobil kaportalarını onaran veya değiştiren usta." (TDK Türkçe Sözlük) Karşı kişi, kaportacı değil, kasa imalatı da yapılan bir atölyede o kasaları boyayan bir usta, boyacı. İki arkadaş aynı işi yapıyorlar; atlı arabaların, kamyonların kasalarını boyuyorlar. Bir farkla: Bizimki resimlerle özene bezene süslüyor kasaları, "kaportacı arkadaş" ise boya tabancasını kaptığı gibi, bir saatte boyuyor.

Öyküde kimsenin adı yok. Kişilerinin tümü erkek. Bu erkeklerden ikisi canlı, ikisi ölü. Ölmüş olmalarına karşın başkışımızın babası ve dedesi de giriyor öyküye. Çünkü kasa

boyamak, kahramanımızın onlardan devraldığı bir iş. Baba, iki kez konuşuyor; ikisinde de aynı şeyi söylüyor: “Gönlünce yap. Başka şeye kulak asma”. Dede, “El değmiş coşkuya yama vurulmaz” gibi, duyulmadık laflar eden biri. Babadan daha sert. “Baştan savma!” diye azarlıyor torununu. “Boyayı da iyi ov!” diyor. Boyayı ovmak nedir, bilmiyorum. Bu “ovmak” sözcüğü birçok kez kullanılmış. Doğal boyalar kaynatılarak, karıştırılarak, dövülerek yapılıyor olabilir; ama ovmak? Boyayı ovmak, dereleri ovmak, (kaportacı arkadaşın) “içini dışını ovup yıka”ması, renkleri ovmak, fazla ovmak gibi çeşitli biçimlerde geçiyor öyküde. Dedim ya, bilmiyorum.

Bizim boyacının resimledikleri gibi kasalar hâlâ var mıdır bir yerlerde; sözgelimi köylerde at arabalarının kasalarını resimleyen böyle ustalar, kasaları resimlenmiş arabalar, kamyonlar kalmış mıdır; yoksa o ustalar çoktan ölmüş, o kasalar odun olup yakılmış mıdır ocaklarda, sobalarda? 1970’lerin, ’80’lerin hızına bile ayak uyduramamışlarsa günümüzün baş döndürücü hızına uyum sağlamaları söz konusu değildir. O kasaları görenler bilir; dikine çıtalarla ayrılmış her dörtgen bir tuvaldir resimleyen için. O dörtgenin içine tam da Adalet Ağaoğlu’nun saydığı akarsular, göller, dağlar resmedilir; bulutlar, kuğular, o kasanın üzerinde yollarına devam ederler. Bizim ustamız, dedesinin, babasının çizip boyadıklarına kıvrıla kıvrıla uzanan yollar, kendini yollara vurmuş, kasası resimlenmiş başka kamyonlar, tepkili uçaklar eklemiş. İşinin ustası olduğuna, babasının ve dedesinin kendisiyle övündüğüne güveniyor. Onu üzen, yaptığı işten kuşku duymasına yol açan tek kişi var: Çizdiği resimleri bir zamanlar hayranlıkla izlerken, şimdi küçümseyen arkadaş. Özgüvenini azaltan, elinin titremesine yol açan, boyadığı resmi bozmasına neden olan hep o.

El emeği ile alet kullanımının yarattığı fark gibi gözükse de sanayi ile sanata epey yakın seyreden, bu yüzden sanat sayabileceğimiz zanaatın çarpışmasına tanıklık ederiz öykü boyunca. Birbirlerine karşıt konumlandırılanlardan kişilerden biri boyamakta; öteki süslemektedir kasaları. Başka bir deyişle biri boyacıdır, öteki ise her kasaya, ezberlediği figürleri çizse de kendisinden kattıkları da olduğuna göre basbayağı ressam... Yazar elbette sanattan yana koyar tavrını. Öteki, bir saatte koca kasayı boyayıp yenisine geçen, kendisinden hiçbir şey katmamaktadır yaptığı işe. Oysa yazarla birlikte bizim de ondan yana olduğumuz öykü kişisi, yalnızca babasından, dedesinden öğrendikleriyle yetinmemekte, babasının önerdiği gibi, gönlünce boyamakta, yeni figürler eklemektedir çizimlerine. “Dantela kıvrımlarla çektiği çerçeveye” babasından, dedesinden öğrendiği “çiçekler, böcekler”i çizerken, “karanfil”i kendinden katar. Karanfillerin en hasları, en tazeleri gönlündedir; hemen kullanacakları, resmin üst başına, alt başına konduruvacakları ise kulaklarının arkasında. Yaptığı işten kuşku duymaya başlamasıyla karanfilleri de eksilmeye başlar. Arkadaşının her “cık cık” edişiyle, “İş mi bu senin yaptığın?” diye her küçümseyişiyle... Sonunda onu “karanfilsiz” bırakıncaya kadar... Öykünün adı tam da bu nedenle “Karanfilsiz”dir.

Öyküde ses öğesiyle birçok kez karşılaşırız. Karşılıklı konuşmalar dışında, “Ak donuyla” çıkagelen dedenin, “Gölün şırıltılarını unuttun” uyarısı sestir. Kasa yapımında çalışan arkadaş, bu işe girmeden önce, kahramanımızı çalışırken hayranlıkla izleyip beğendiği çizimlere coşkuyla *el çırpar*, öykünün şimdiki zamanında ise hoşnutsuzluğunu “*cık cık cık...*” sesiyle duyurur. Yalnız belli biçimleri değil, *çağlayanların sesini* de resmeder ustamız. Boyadığı köprünün

üstünden ıslıklarla geçer. Aynı zamanda “ağzında da bir türkii” olduğu söylenir. Kaportacı “kıs kıs” güler, tabanca boyayı sıkınca “vızzt, vızzt, vızzt” diye boyanır tahta kasalar, resimlerdeki sular çağıldar...

Doğası gereği durağan olması gereken resimlerde pek çok hareket ögesine de yer verilmiş. (Karanfillerin) “taç-yapraklarının kıpırdanışını”, “sapların yumuşacık eğilişini” resmediyor ustamız. Kendisi arkadaşının sözlerinden, davranışından incindiğinde güneş solgun “doğuyor”; bir kuşun kanadı “kırılıyor”; suların “salınması”, dolunayın gölgesinin suya “düşürülmesi” isteniyor.

“Kaportacı” diye anılan kişi, aklın, bizim “çocuk resimleri” diye küçümsenen resimleri çizen karanfilli ustamız ise duygunun temsilcisidir sanki. Akıl, tahta kasaların çürümmesini önlemek için boyanması gerektiğini söyler. Kaportacı da bunun gereğini yerine getirir. Bizim ressamımızın işi ise akılla değil, gönülle ilgilidir. Babası ona “gönlünce” boyamasını söylemiştir. Onun karanfilleri “gönlünde” uç verir. Önce kulağının arkasına, oradan alıp resmine geçirdiği, henüz tomurcuk olan karanfillerini “gönlünden” çıkarır. Karanfillerini taşıdığı yer de “gönlü”dür, öfkeyle çekip aldığı yer de...

Kaportacı, zamanın gereğini yerine getirmektedir. Zaman, hız devridir. Araba, kamyon sahiplerinin zamanı dardır. Araç kasalarının boyanması için en az bir haftayı işsiz geçirmeye tahammülleri yoktur. Bu, kaportacının sahip olduğu avantajlardan yalnızca biridir. Başka avantajlar da vardır kaportacının elinde. Bir kere onun çalıştığı yer yalnız boyama işini değil, kasanın kendisini de yapmaktadır. Dolayısıyla orada kasa yaptıran, boya için kasayı başka bir yere taşıma külfetine katlanmadan, boyasını da vurdurup

öyle teslim alabilmektedir kasasını. Bir başka ve can alıcı konu da para meselesidir. Bizimki haklı olarak bir haftalık emeğinin karşılığını isterken öteki, bir saatlik işin bedelini talep etmektedir. Görüldüğü gibi, ressamımızın müşterisinin azalmasının akla yakın nedenleri vardır. Yenilgi kaçınılmazdır. O karanfiller, araba ve kamyon kasalarında yer almayacaktır bundan böyle. Dededen babaya, babadan oğula geçen sanat, zamanın, dönemin dayattıkları karşısında daha fazla direnemeyecektir. Ustanın karanfilleri, gönlünde serpilip büyüdükları gibi, yine orada solup kuruyacaklardır. Devir hız devridir, para devridir. Ustamızın hayalindeki babasına, “Dünya gönlümüze mi kalmış?” dediğı gibi, gönlün pek hükmü kalmamıştır artık.

Öykünün sonunda yatık harflerle yazılmış küçük bir bölümle yine caddelere, sokaklara dönüyoruz. “Ne kadar kalabalık” diye şaşılalı bir hareketlilik var cadde ve sokaklarda; ama, “Yüzler pek renksiz, ışıksız, gözler pek pırıltısız” artık. Araba ve kamyon kasalarını boyayan ustanın coşkusunu yitirmesi, bu kez insanların yüzüne de yansımış. Öyküye başlangıçtaki ivmeyi kazandıran o anlam ve çağrışım yüklü söz, öykü biterken bir kez daha yineleniyor: “İşim mi?.. Eh işte...”

Bitenlerin, yitenlerin ardından söylenen şiirli bir ağıt bu öykü. Duyguyu, sanatı ve karanfilleri, gündelik yaşamın olağan akışından ayırıp o yaşamı nasıl mekanik bir hale getirdiğimizi çok önceden haber veren bir işaret...

Parasız Yatılı*

Fürüzan

* *Parasız Yatılı*, Yapı Kredi Yayınları, s. 101.

— Sen çıkınca işin bitip gene yürüyerek iner, Mısır Çarşısı'ndaki beğendiğimiz börekçi var ya, kanarya kuşları olan, orada öğle yemeğimizi yeriz. N'olacak kırk yılda bir ziyafet. Onun için Cağaloğlu'na yürüyerek gidip gelmekten yorulmayız, değil mi benim kızım? İstersek tatlı bile yeriz. Köprüden de eğlene güle döneriz.

Anne-kız sabah kalabalığının arasında, yabancı, çabuk yürüyorlardı.

Annesi durmadan konuşuyordu.

Böyle konuşkanlığının olduğu geçmişteki tek günü, hastaneye hastabakıcı olarak aldıkları gündü.

Çocuk, o zamanlar üçüncü sınıftaydı.

Önlüğü ağırık bir kara olmuştı.

Kış basmıştı.

Bu, kösedeki kömürcüden kömür alma günlerinin başlamasıydı.

Mangal yakmayı öğrenmişti.

Kapıda ilk çırayı ateşleyip kömürleri dikine onların üzerine yerleştiriyordu.

Boruyu koyunca çıtırtılar başlıyor, küçük kıvılcımlar çevreye saçılıyordu.

Kömürler kızarıp ateş olmaya dönünce her şeyi unutup – arka sırada oturmayı – Kızılay Kolu'ndan yemek

yemeyi – ulusal bayramlarda şiir okumamayı – ilk yalazların maviliği yitene dek bekliyordu sokak kapısında. Odalarına mangalı aldığı anda ürktüğü şeyler yok oluyor, eski ceviz masalarında –annesinin en onurlandığı eşyalarıydı– çalışmaya oturuyordu. Mangalın o harlı halini çok seviyordu. Annesi korları küllemenin gerektiğini, çünkü bununla ancak ertesi güne ısınacak ateşleri kalabileceğini söylerdi. Külleri güzel, parlak korların üstüne kapayıp birini –en kızılını, en mavi mavi olanını açıkta bırakırdı–, derslerinden ara verip mangala baktığında sıcacık duran tek kor, odanın ısınma olanağını artırırdı.

İşte o, “hastabakıcı olursun” dedikleri gün annesi kapıyı açıp içeri girdiğinde bir şey değişmişti. Çünkü annesi bilmediği, görmediği haller içindeydi. Konuşmasıyla, dışarının arı havasıyla dolduruvermişti odayı.

— Alıyorlar beni, bir iki güne kadar başlıyorum. Baş-hemşireye çıktım, iriyarı bir kadın. Soruları sordu. “Daha önce çalıştın mı? Kocan ne zaman öldü? Bu iş dur durak bilmez, fakat marifetli olmak lazım değil, çalışkan olmak gerek, yatak düzeltmeyi, tükürük hokkalarını dökmeyi, ördekleri temiz tutmayı becermek yeter. Belki zamanla hastaların ateşini alacak kadar başarılı olursun. Haftada iki gün izinli çıkarsın, pazar gecesi dönersin. Çocuğun var mı? Bırakacak kimsen yok ha? ‘Kendini yönetir, uslu,’ diyorsun. Ama küçükmüş. Hiç sınıfta kalmadı mı? Aferin ona. Genç, güzel kadınsın. Burada oluru olmazı bulunur. Ciddi ol. Bir şey denirse senden bilirim. Malum, kancık köpek kuyruk sallamadıkça hikâyesi. Boya filan da istemez. Kendinden mi yanağının, dudağının rengi? İşte bilmem artık. Doktorlardan, şundan bundan yakınmak yok. Bir işte kalıcı olmak isteyen, başta gelenlerine uyar. Uykun hafif mi?” Düşün, bir iş

bulduk artık. İlk parayla bir çeki kömür alacağım. Sana da lastik çizme. Belki izinli geldiğim günler sinemaya bile gideriz. Hiç belli olmaz. İşimizi iyi yaptıktan sonra kim ne diyebilir? Çıkıp ev sahibine haber vermeliyiz. Artık akşamları yoğurt alırken sokak kapısını hızlı çarpmasın. Dedim ya biz çalıştıktan sonra... Uykum da hafif. Bölük pörçük uyumaya alıştım yıllardır...

Annesi işe başlayınca onun ismi “bizim hastanedeki işimiz” oldu.

İlk evden ayrılacağı gece tahinhelvası aldılar bakkaldan. Peynirle tükenmez yaptılar, masalarına mavi çiçekli muşambalarını serdiler. Bu muşamba eve babasının yaşadığı günlerdeki düzenden kalmış, ferahlığın, korkusuzluğun anısıydı. Niçin babasını hep yaşayacak sanmışlardı? O da ölecek gibi görünmüyordu. Öyle dürüst, öyle kesin bir adamdı ki; ölümün sinsiliği ona hiç gölge düşürmemişti. Evine her gece ekmek alıp gelen bir erkeğin yokluğu, sessizlik olup yerleşmişti odalarına.

“Yaşlı da değildi,” demişti annesi. “Hiç sekiz yaşında bir çocuk babasız kalır mı?”

Muşambalarını annesi gereksiz yere bir iki kez silmişti. Tükenmez tabağındaki peynirlerin cızırtısı dinmemişti. Tahinhelvasının şekeri gevşemiş, pürüzleniyordu.

— Ev sahibiyile konuştum. Hiç korkma, geceleri oda kapısını kapa sıkıca, uyu. O sabah namaza kalktığında seni, kapıyı vurup uyandıracak. “Çocuktur,” dedim. “Çocuk uykusu doyumsuz olur, kalkamaz kendi kendine.” Her sabah helvayla ekmek yersin. Çay zaten sevmiyorsun. Elim yanıyor, diyorsun. Okuldan gelince mangalımızı yakar sıcacık oturursun. Gece kapağı ört ateşe. Ha benim kızım, sakın unutma. Benim aklımı evde bırakma. Sen akıllı kızsın.

Geceleri hiç korkma. Dedim ya ev yalnız değil. Sen korkak değilsindir. Bak sana neler alacağım. Ağır hastalara özel yemek çıkarmış, onlardan kalan tavuklar falan olurmuş haşlanmış. Sarıveririm pakete, gizli değil ha, zaten dökülüyormuş. Ziyafet çekeriz kendimize.

— Ben o yemekleri istemem anne. Yalnız hani, “Ördekleri temiz tutmak lazım,” demişti ya, o kadını, ördeklerini anlatırsın bana.

Annesi susmuştu.

Tam dudaklarında duran bir şeyleri söylemekten vazgeçiverip. Gece yatağa girdiklerinde –beraber yatıyorlardı epeydir– yarınki derslerden birinin beden eğitimi olduğunu bile unutmuştu. Oysa beden eğitimi dersine o katılmazdı. Onun gibi katılamayanlarla, koridorlarda, hep açık kalmış alt kat muslukların sesini dinleyerek, gölgeli ışsız camlardan kışı, kentin yapılarını seyrederdilerdi.

— Şort, lastik pabuç, soket çorap beyaz olacak. Beyaz fanila bluz gerek. İki tane olursa daha iyi. Terleyince değiştirmek için. Yürüyüşte 23 Nisan, 29 Ekim herkes çiçek gibi olmalı, düzenli, bakımlı. Ben, yapamadık anlamam. İstedikten sonra, istemek yeter. Yardım kolundaki çocuklarımız için de düşündüklerimiz var tabii. Ama bunu daha elzem giyim eşyalarına ayırmak kararındayız. Önlükle katılacaklar. Önlükler gıcır gıcır ütülü. Kızlarda tafta kurdele. Temiz, tertemiz olmalı herkes. Her Türk çocuğunun görevidir temiz olmak. Ne diyorum size? Dişler her gün ovulmalı. Kulaklarda sarı topak kirler görürsem ağrıdı, akıntı yaptı anlamam, yersiniz cetveli.

Alt kat muslukları hiç kapanmazdı nedense?..

Ders arasında öğrenciler muslukların başına doluyordu.

Hepsi su içerlerdi. Susayan da susamayan da. İtişmek, suyun avuçtan süzülüp kol yenlerinden içeri girmesi, bahçede

eğlenmenin gereği olan bağrıışların başlangıcıydı. Ders zili çalınca dek duyulmayan su sesleri, sınıflara girince öne geçerdi.

Annesinin sırtına sarılmıştı.

“Her dediğini yaparım anne, sen üzülme. Zaten öğleleri okulda yemek yiyorum. Aklın bende kalmasın.”

Annesi hiç kıpırdamamıştı.

Uyumadığı belliydi. Bedeni rahat, gevşemiş değildi.

Annesinin ısıtan kokusunu duymak için iyice sokulmuştu sırtına. Geceyi dinlemişti uzun süre. Uyumak istemiyordu. İlk kez gecenin uzunluğunu öğrenmeye başlamıştı.

Sabah kalktığında kapı vuruluyordu.

Annesi yoktu.

Okul önlüğü, kalın iplik çorapları, yün hırkası düzenli iskemledeydi.

Dışardan vurulan kapının sesiyle uyandığını anlayınca kalkmış,

“Halidanım Teyze” diye seslenmişti.

Ev sahibi kadın helaya –aynı helayı kullanırlardı– kovayla su döküyordu.

Giyinip masanın başına oturmuştu.

Kış aydınlığı patiska perdelerden geçip köseli, üşütücü yayılmıştı.

Okul çantasını alıp odadan çıkarken –hiçbir şey yememişti o sabah– gerisin geri dönüp iskemleye oturmuştu. Sonra da sessiz ağlamaya başlamıştı.

— Sen pekiyiyle bitirdin okulu. İlkokulu yoksul bir çocuğun pekiyiyle bitirmesi kolay iş değil. Parasız yatılı okullarına alıyorlarmış sizleri. Öyle dediler bana. Muhtarlıktan fakirlik ilmühaberi çıkarırken tanımadığım bir kadın, “Ben de oğlumu zabıt okuluna sokacağım, ama kefil istediklerini,

bir malı rehin göstermek lazım olduğunu söylediler, çaresizlendim hanımcıgım,” dedi. “Mal kim? Biz kim? Malımız olsa yüz suyu döker miyiz el kapılarında?” Bizim için olmaz öyle şey. O kadın doğru bilmiyor. Hal kâğıdını aldığım gibi çıktım. Kimselere de danışmadım hiç. Zabit okulları pahalıdır. Yok silahtı, yok zabit elbisesiydi di mi ya? Hem canım sormadım. Gerekmez de. Sen gir bugün imtihana, her soruklarını çatır çatır bileceksin. Gerçi binlerce öğrenci katılıyor, aralarından yüz, yüz elli kişiyi alıyorlarmış. Gene de sen kazanacaksın, gör bak... Benim akıllı uslu kızımsın. İsterlerse öyle mal mülk gibi bir şey, ben derim ki, ne demek? Benim kızım kalmaz sınıfta. Devlet masrafına ziyan vermez. Bunları okulun müdürüne, böyle bir bir anlatırım. Hemen anlar. Hem canım o da bizim gibi bir insan. “Benim kızım yıllardır yalnız uyanır sabahları,” derim. “Hiç şımardığı olmamıştır kimseye. Bir gün bile çıtırtısı duyulmamıştır,” derim. “Sanki o hiç çocuk olmamıştır,” derim.

Yokuştan yukarı çıkarlarken sırt hamallarının yüklendiği kâğıt topların üstüne doğru yağmur çiselemeye başladı.

Yumuşak bir haziran yağmuruydu.

Kızla annesi gerekmeden, karşıya geçmek için polisin arabaları durdurmasını bekliyorlardı.

Yağmurun yağışı hızlanmıştı.

İkisi de bu önemli gün için süslenmişlerdi. Anne boynuna ipek eşarp takmıştı, çocuk saçını ıslatıp taşlı tokasıyla toplamıştı.

— Korkuyor musun? Hiç konuştuğun yok sabahtan beri. Hadi hadi Salıpazarı’ndan bu taşlı tokenin eşini alacağım sana. Sonra bizi tayin edecekler. Sen okulu bitirip öğretmen olunca, ben de çalışmam hastanede. Beraber çıkar gideriz. Koltuklar alırız. Onlara çiçekli basma örtüler dikerim ben. Bir de kabul

günümüz olur. Konukları ağırlamak için, eğer unutmadımsa, anasonlu galeta yaparım. Masraf kapısı olmaz. Belki, bir de küçük halı alırız. Hasta pisliği dökmekten, koridorlarda koşuşturmaktan kurtulurum. Hele o lizol kokusu yok mu, içini üşütüyor insanın. Bir de hep ölümü düşünmek. Şöyle bir dağın eteğinde olur gideceğimiz yer, benim kızım. Herkes İstanbul'da kalalım dermiş. Hepsini sordum bilenlere, öğrendim iyicene. Hükümet tabii seni alır. Biz İstanbul'u ne yapacağız? Bize bir ev, kışın kömürlüğümüzde odun-kömür gerek. Bir de mutfagımız olur değil mi? Eğer kefil falan derlerse, demezler ya, o kadının uydurması, oğluna güvenmemesi. Sormadım ordan burdan o işi. Sade sen öğretmen olunca n'olacak onları öğrendim. Bize nereye tayin çıkarsa oraya gideriz, di mi?

— Bu okulu kazanacakların hepsi de benim gibi yoksul çocukları mı, anne? Onu da öğrendin mi?

— Öyle ya, yoksul çocukları ki, parasız yatılı için imtihan oluyorlar.

— Öyleyse ben burayı kazanırım. Üzülme. Sınavı pekiyiyle geçerim. Artık burada, arkadaşlarım olur. Haftada iki gün sen hastaneden, ben okuldan çıkıp eve döneriz. Sana da konuk günlerinde bakkal bisküvisi alırım.

Sınavların yapıldığı okul karşı yöne düşüyordu.

Yeniden geçtiler caddeyi, ürke ürke.

Ara sokaktan yürüdüler. Yüksek bir duvarın yanındaki kapıda durdular.

Okulun öğrenci giriş kapısıydı bu.

İçerden uğultular geliyordu.

Yağmur taş duvarların arasından çıkan aykırı yeşillikleri parlatmıştı.

— Bizden de erken gelenler olmuş. Geç meç kalmış olmayalım?

Hademe giyimli bir kadın onlara doğru yürüdü, taşlı yoldan. Bezgin, alışık bakışlarıyla anne, kızın üstünden dışarıda bir şeye bakıyordu.

Anne, saygılı sordu:

— Geciktik mi acaba? Çocukların çoğu gelmiş.

Hademe kadın ilgisiz,

— Parasız yatılı imtihanlarının çocukları hep erken gelir.

Hiç gecikmezler.

Çocuk annesinden ayrıldı.

Kıyısı duvarlı taş yolda yürümeye başladı.

Hademe kadın, görmedikleri bir iskemleyi görmedikleri bir çatının oraya çekip oturmuş, yün örmeye başlamıştı.

Çocuk, dönemeçte arkasına baktı. Dış kapıda annesi yağmurun altında gülümseyerek duruyordu.

Füruzan (1938-)

İstanbul'da doğdu. Ortaöğrenimini tamamlayamadı. İlk öyküsü 1956'da *Seçilmiş Hikâyeler* adlı dergide yayımlandı. 1964-1972 yılları arasında *Dost*, *Yeni Dergi* ve *Papirüs* adlı dergilerde yayımlanan öyküleriyle dikkat çekti. İlk kitabı *Parasız Yatılı* ile 1972 Sait Faik Hikâye Ödülü'nü kazanınca ünlendi. 1975'te Berlin'e gitti. Bir yıl kaldığı Berlin'de Türk işçilerle röportajlar yaptı. *Benim Sinemalarım* adlı öyküsü 1989'da sinemaya uyarlandı.

Çağdaş Türk edebiyatının önemli isimlerinden biridir. Türk öykücülüğünde genellikle "küçük insanlar" diye adlandırılan toplumun ezilmiş, hakkı yenmiş, duyarlıklı iç dünyaları keşfedilmemiş insanlarını yazmıştır. Öykünün yanı sıra şiirden, romana, gezi yazısından, denemeye, şiire ve çocuk kitabına kadar edebiyatın farklı türlerinde eserler vermiştir. Düşmüş kadınların, kötü yola sürüklenen küçük kızların, çöküş sürecindeki burjuva ailelerin, yeni yaşama koşullarından bunalan, yurt özlemi çeken göçmenlerin, yoksulluk içinde yaşama savaşı veren, tek silahları sevgi olan yalnız kalmış kadınların, çocukların dramlarına sevecen bir bakışla eğildi. Ayrıntılarla beslediği canlı anlatımı, karakterleri işleyişindeki derinlikle dikkat çekti. Almanya incelemelerinden sonra da göçmen ve gurbetçi işçi sorunları üzerinde durdu.

Duru Bir Su Gibi

Füruzan hakkında yazmayı her düşündüğümde aklıma ilk gelen, adının anlamı ile edebiyatımızdaki varlığının nasıl birbirini bütünlediği... Füruzan, Farsça bir sözcük; “parlayıcı, parlayan, parlak” demek. *Osmanlıca Sözlük*, bu sözcüklerin yaptığı “yıldız” çağrışımını da hemen altta örnek olarak sunmuş. Necm-i füruzan: parlak yıldız. Bizim “necm”e gereksinmemiz yok. Füruzan dış görünüşünden kişiliğine, öykülerinden romanlarına, gezi yazılarından şiirlerine, oyunlarına, hatta resim yeteneğinden sinemaya olan ilgisine, tüm varlığıyla edebiyatımızın parlak bir yıldızı. Üstelik, kendisini parlatacak başka hiçbir şeye gereksinme duymadan, yalnızca kendi ışığına güvenerek yalın kılıç ortaya çıkmış bir yıldız.

Kırk yıldan da önce, henüz Türkiye’de feminizmin f’si bile konuşulmazken ve yazmaya başladıktan kısa bir süre sonra soyadı kullanmaktan vazgeçmesi son derece anlamlı. Parıltısının kaynağının kendisi olduğuna sonsuzca güvenmeyen hiç kimsenin başarabileceği bir hareket değil bu. Hele bir kadın olarak gerçek bir cesaret örneği. Çünkü bir başkaldırı. Babaya da kocaya da, “Soyadınızı istemiyorum; kendim olarak var olacağım,” demek, üstelik ortada yalnızca adıyla yazan, çizen, söyleyen; yani örnek alınacak kimse yokken bunu yapmak, ciddiye alınmamayı, hatta alay

konusu edilmeyi göze almak, en radikal feminist hareket değil de nedir? Aslanlar gibi de başarmış. Durup yapıtlar toplamına şöyle bir bakıldığında bu başarının parıltısı hâlâ göz kamaştırıyor. Bugün yazılmış kadar yeni öyküler: *Parasız Yatılı*, *Kuşatma*, *Benim sinemalarım*, *Gecenin Öteki Yüzü*, *Gül Mevsimidir*, *Sevda Dolu Bir Yaz*; okuyanları o kuşaktan olmaya, anlatılan yerde bulunmaya özendiren romanlar: *Kırk Yedi'liler*, *Berlin'in Nar Çiçeği*; sonra ötekiler: *Yeni Konuklar*, *Ev Sahipleri*, *Redife'ye Güzelleme*, *Lodoslar Kenti*...

Yazıldığı tarih 1970, yayımlandığı tarih 1971... Füzüzan'ın ilk kitabına adını verdiği gibi, Füzüzan'ın adıyla bütünleşen, Füzüzan'ın adıyla birlikte anıtlaşan bir öykünün, "Parasız Yatılı"nın yaşını hesaplamayı okurlarıma bırakıyorum.

Bir konuşma ile açılıyor öykü; annenin kızına söylediği sözlerle. Öğle yemeğinde kanarya kuşları olan börekçi-de börek yemeyi vaat ediyor anne, parasız yatılı sınavına götürdüğü kızına. Kanarya kuşlu börekçi, anlıyoruz ki bir ödüldür. Öğle yemeğinde börek yemek pek çok kişi için, öğle yemeğini "geçistirme" anlamı taşısa da bu ana-kız için bir ziyafet anlamına geldiğini anne apaçık söyler: "N'olacak kırk yılda bir ziyafet." Füzüzan'ın pek çok öyküsünde olduğu gibi, bu öyküde de öykü kişileri yoksuldur; ama ne onlar bağırırılar yoksulluklarını, ne de Füzüzan onların yoksulluğunu anlatırken bağırır. Yoksulluk nokta vuruşlarla sezdirilir hep. Sözgelimi, evlerinde soba olmadığı, kış boyunca mangalla ısındıkları apaçık söylenmez; çocuğun, kapı önünde mangal yakması anlatılarak verilir. Bu mangal yakma süresi, aynı zamanda çocuğun yoksulluk acılarını unutmayı başardığı anlardır. Nokta vuruşlar bunlardır işte. Yoksul olduğu, önlüğü "ağarık bir kara" olduğu için, ön sıralarda önlüğü parlak siyah olan zengin çocukları oturduğu

için, arka sıralarda oturtulmaktadır ocuk. le yemeklerini Kızılay Kolu tarafından yoksul öğrencilere dağıtılan bedava yemekten yemektedir. Ulusal bayramlarda şiir okutulan çocuklar arasında da yer almamaktadır. Besbelli bu onur da zengin çocuklarına sunulmaktadır. Daha sonra, epey masraf gerektiren (beyaz şort, lastik pabuç, soket çorap, terleyince değişmek için iki tane beyaz fanila bluz) beden eğitimi dersine, yine yoksulluğundan dolayı alınmadığını ğreneceğiz. Tuvaleti ev sahibiyle ortaklaşa kullandıkları, mutfaklarının bulunmadığı da yine satır aralarında söylenecek. şimdilerde ülkemiz küresel refah düzeyini yakaladığından olmalı, artık yoksulluktan söz etmek çok ayıp, hatta “banal” karşılanmakta. Zengin çocuklarının içine düştükleri ruhsal bunalımlardan söz etmek çok daha revaçta. Yoksulluktan söz etmek, nicedir servet düşmanlığı yapmak diye nitelenir oldu. Oysa Füruzan yoksulluğa övgüler dzmediği gibi, ykw kişilerini acındırmaya da kalkmaz. Yalnızca sezdirilen bir yoksulluktur onun anlattığı; onurlu bir yoksulluktur. Bu yüzden ykw kişilerinin başları daima diktir.

Annenin varlıklı bir aileden geldiği de apaçık söylenmeyen, sezdirilen şeyler arasında. Evlerindeki eski ceviz masa, annenin “en onurlandığı eşya”dır. İlk aylığıyla eve bir çeki kömür, kızına da bir çift lastik çizme almaktan başka isteği olmayan bir kadın için epeyce lüks bir eşya sayılabilir bu ceviz masa. Bir de sınava giderken annenin boynuna bağladığı ipek eşarp var. Bu da sezdirilen yoksullukla uyuşmayan bir nesne; ısınmak için, kızıyla aynı yatakta yatan, kızına sarı-larak uyuyan bir anneye besbelli daha rahat yaşadığı eski günlerden kalma.

ykwn ana zamanı, çocuğun parasız yatılı sınavına girdiği “bugün”dr. Demek ki ocuk ilkokulun beşinci

sınıfındadır. Paralel kurguyla verilen ikinci zaman, "Çocuk o zamanlar üçüncü sınıftaydı," diye kesinlendiğine göre, iki yıl öncesi. Bu iki zaman çizgisini birbirine bağlayan ise annenin konuşkanlığı. Öyle anlaşıyor ki anne, yaşamın kavşak noktalarında alışılmadık biçimde ve birden konuşkanlaşmaktadır. Anımsanan iki yıl öncesi, annenin hastabakıcılığa alındığını öğrendiği gün. Eve bir heyecanla, bir sevinçle gelmiştir anne. Başhemşireyle arasında geçen konuşmayı başhemşirenin ağzından yansıtır kızına. Başhemşirenin sorularına verdiği yanıtlar, devam tümcelerinin içine gizlenmiştir. "Çocuğun var mı? Bırakacak kimsen yok ha? 'Kendini yönetir, uslu,' diyorsun. Ama küçükmüş. Hiç sınıfta kalmadı mı? Aferin ona." Annenin genç ve güzel bir kadın olduğu da başhemşiresinin ağzından aktarılır. "Genç güzel kadınsın," dedikten sonra, "Kendinden mi yanağının, dudağının rengi?" diye sorar başhemşire. Bununla yetinmez, gözdağı da verir: "Burada oluru olmazı bulunur. Ciddi ol. Bir şey denirse senden bilirim. Malum kancık köpek kuyruk sallamadıkça hikâyesi."

Başhemşirenin söyledikleri ve annenin kızına aktardıkları içinde bir söz daha vardır. "Ördekleri temiz tutmak lazım." Çocuk bunu, kendisinden kolayca bekleneceği gibi, gerçek anlamıyla, tavuk, kaz sülalesinden olan ördek diye anlar ve en çok bunu merak eder. Annesinin, hastane artığı yemeklerle kendilerine ziyafet çekme vaadini reddederken, zihninde nasıl bir tablo canlanmışsa, "O kadını ve ördeklerini" anlatmasını ister annesinden. Bu istek karşısında anne, "tam dudaklarında duran bir şeyleri söylemekten vazgeçiverip" susar. İki yıl sonra, kızının öğretmen olacağı günleri hayal ederken, "hasta pisliği dökmekten kurtulacağını" söyler; ama ördek lafı etmez yine de.

Öyküde verilen tek ad, ev sahibi kadının adıdır: “Halida’nım teyze”. Annenin, babanın, çocuğun hiçbirinin adları belli değildir. Eve her gece ekmek alıp gelen, demek ki evine düşkün, ailesini korkusuz, ferah yaşatan, hiç ölecek gibi görünmeyen; ama genç yaşta ve birdenbire ölerək güzel karısını dul, sekiz yaşındaki çocuğunu yetim bırakan bir baba söz konusudur ve babayla ilgili bütün bildiğimiz budur. Zaten öykü bir ana-kız öyküsü olduğu ve anlatılan duruma babanın ölümünden sonra düşüldüğü için bu da son derece doğaldır.

Füruzan’ın resimle ilişkisini ve daha sonra sinemaya ilgi duyacağını haber veren görsel öğeler son derece zengin. Anneyle kız, sınavın yapılacağı okulun kapısına geldiklerinde küçücük bir ayrıntıya yer verilir. “Yağmur taş duvarların arasından çıkan aykırı yeşillikleri parlatmıştı.” Sanki baş bir an çevrilirken göz göze gelinmiştir o sağının solunun taş olduğuna aldırmayıp onların arasından fışkıran yeşillikle. Bu, küçük kızın da karşısına taş gibi dikilen engelleri aşır fışkıracığı yolunda bir gönderme midir? Kim bilir? Belki de. Bir de son tümce, gözümüzün önünde bir tablo oluşturarak kapanmasını sağlar öykünün. Çocuk sınavın yapılacağı okula doğru yürürken anne kapıda kalmıştır. Çocuk dönemeçte durup arkasına bakar. Yalnız çocuğun değil, bizim belleğimize de kolay kolay silinmeyecek bir tablo gibi yerleşir annenin görüntüsü: “Dış kapıda annesi yağmurun altında gülümseyerek duruyordu.”

Yalnız görsellikten değil, öteki duyu alanlarından da esin-tiler taşır Füruzan’ın öyküleri. Tahin helvası ve peynirle “tükenmez” yaptıklarında “Tükenmez tabağındaki peynirlerin cızırtısı”nı duyarız. “Ders zili çalınca kadar duyulmayan su sesleri”ni dinleriz küçük kızla birlikte. Okulun kapısından

taşıyan *uğultuyu* duyarız. “Annesinin ısıtan *koku*”sunu, çocuğun burnuyla algılarken annenin burnuyla duyduğumuz, insanın içini üşüten “*lizol kokusu*” genzimizi yakar. “*Kış aydınlığı patiska perdelerden geçip köşeli, üşütücü*” yayılır.

Öykünün kendisi gibi dili de arı duru bir dil. Hademe kendisine yakışan biçimde “imtihan” der; ama öykünün tümünde “sınav” diye geçer bu sözcük. Bir tek eskimiş sözcük bile yoktur öyküde. Dili, dün yazılmış kadar tazedir.

Öykünün sonunun, demek ki çocuğun ve genç annenin geleceklerinin kararacağı yolunda umutsuzluğa kapılır gibi oluruz bir ara. Çünkü anne, muhtarlıkta fakirlik ilmühaberi çıkarırken tanımadığı bir kadın ona, zabıt okuluna göndermek istediği oğlu için rehin gösterilecek bir mal, bir de kefil istendiğini, bu yüzden oğlunun zabıt okuluna gidemediğini anlatmıştır. Bizim ana-kızın da malları mülkleri yoktur elbette. “Malımız olsa yüzşuyu döker miyiz el kapılarında?” diyecektir kadın; anneyse böyle bir talep olursa diye söyleyeceklerini hazır etmektedir kafasında: “İsterlerse öyle mal mülk gibi bir şey, ben derim ki, ne demek? Benim kızım kalmaz sınıfta. Devlet masrafına ziyan vermez. Bunları okulun müdürüne, böyle bir bir anlatırım. Hemen anlar. Hem canım o da bizim gibi bir insan. ‘Benim kızım yıllardır yalnız uyanır sabahları,’ derim. ‘Hiç şımardığı olmamıştır kimseye. Bir gün bile çıtırtısı duyulmamıştır,’ derim. ‘Sanki o, çocuk olmamıştır,’ derim.” Annenin söyledikleri içinde en dokunaklısı budur; yalnız uyanan, tek başına büyüyen küçük kız, çocukluğunu yaşama fırsatı bulamamıştır gerçekten de. Yaşam umutları hep ertelenmiştir ve daha da ertelenecek gibi görünmektedir. Çünkü anne parasız yatılı sınavını kazanırsa kızının öğretmen çıkacağı hayali kurmaktadır. Demek ki sınav öğretmen okullarının parasız yatılı sınavıdır.

Bu hayalin çok ayrıntılandırılmış ve epeyce süslenmiş olmasından, uzun zamandır kurulmakta olduğu bellidir. Alınacak koltuklar için dikilecek çiçekli basma örtülere, küçük halıya, konuklara yapılacak anasonlu galetaya kadar düşünülmüş, biçimlendirilmiştir önceden. Yine de bir korku vardır annenin içinde. Ya o kadının söylediği doğruysa! Ya gerçekten mal ve kefil isterlerse onlardan! Anne bunları yüksek sesle düşünürken bir yandan da avutur kendini: “Eğer kefil falan derlerse, demezler ya, o kadının uydurması, oğluna güvenmemesi. Sormadım ordan burdan o işi. Sade sen öğretmen olunca n’olacak onları öğrendim.”

Anne sorup aslını öğrenmediğine göre kefil istenme olasılığı epeyce yüksektir. Ancak çocuğun sözleri yüreğimizi serinletir. “Bu okulu kazanacakların hepsi de benim gibi yoksul çocuklar mı anne? Onu da öğrendin mi?” diye sorar annesine. Yanıt olumludur. “Öyleyse,” der çocuk, “ben burayı kazanırım.”

Duru bir su gibi bu öykü... Üzerinden geçen onca yıl, hiç bulandırmamış, bütün temizliği, bütün duruluğuyla akışını sürdürmesini sağlamış.

Kişisel Sorgulamalar*

Tomris UYAR

* *Sekizinci Günah*, Yapı Kredi Yayınları, s. 7.

Kediniz nerede sahi? Ortalıkta görünmüyor. Yazın, siz balkonda otururken kucağınızdan hiç inmez. Ara sıra yere atlayıp taşları yalar, sonra doğru yine kucağa. Canı tuz istiyor, derim kendi kendime. Yiyeceğine bol tuz serpmeli. Ben evde hayvan sevmem: tüydür, piredir, kokudur... Ama bir kere alınmışsa...

Bu yıl pastırma yazı çok uzun sürdü, değil mi? Daha bir süre ikindi çaylarını balkonlarda içeceğiz galiba. Günler bitmek bilmeyecek. Hele konuşacak bir şey kalmamışsa. İyi ki kitap okumaya küçük yaşta alışmışım. Amcaların yanına, buraya, okumaya geldiğimde Ankara'dan. Babam ustabaşıdır; amcam onun bir küçüğüdür...

Çok güzel olmuş, elinize sağlık. Bisküvitler de pek taze. Biz yazın, sık sık reçel kaynatırdık yengemle. Hazır reçeller de fena değilmiş diyorlar ama bütün evi tutan vişne ya da çilek kokusu hazır alınamıyor ki, değil mi? Kışın, daha çok çikolatalı kek. Ben kekin çikolatalısını severim de. Bisküvi bir değişiklik oldu bugün. Başka çay almayayım, koyu çay dokunuyor...

Evet, sağlık çok önemli. Sebzelerin, meyvelerin öyle yıkanmadan buzdolabına tıkılması, düzgün yerleştirilmesi, buzlukların altının kurulanmaması, odalarda sigara dumanı. Olmaz ki. Tabloların her gün tozunu alırım. Sizin tablolarınız da güzelmiş gerçekten. Geçerken salona bir göz

attım. Amcamlarda da duvarlar tıkış tıkıştır. Tıkış tıkıştı yani. Eskiden. Ama mutfak hep tertiplidir. Seramik düşünmediniz mi hiç? Mutfağınıza? Bir siliyorsunuz, tamam. Bu eski taşların arasına kirler tozlar yerleşiyor. Biz döşeteli bir yıl kadar oluyor. Küçük kızları evlenip gittiğinde...

Ben hayır, hiç. Bir erkeğe köle olamam. Değişen bir çağda yaşıyoruz. İlişkiler bozuluyor, üstüne ne kadar titreseniz de. Hem benim mutfağım var, kitaplarım var, yetiyor. Evimin kadınıyım. Amcam evlenmeyeceğimi anlayınca, çalış bari diye tutturmuştu. Ama yengemi nasıl yalnız bıraktım? Basit bir kadındır, yol-iz bilmez. Gerçi gerdanı hâlâ ak pak, teni gergin. Artık sırtını bana keseletmiyor. Her neyse. Hep oyuk yakalı entariler, buluzlar giyer, yerli yersiz kızarır, kahkahalar atar. Yemeğe gelen konuk, kocasının iş arkadaşı diyelim. Kulağını bükürüm tatlı dille, anlamaz. Amcam da umursamaz zaten, uyarmaz. Yine de *bunu* hak etmemişti kadıncağız. Bir günde çöktü. İhtiyarladı. Ben sanki doğduğum günden bu yana aynı yaştayım. Eski terbiye ne olsa. Siz kaç yaşındasınız affedersiniz?

Şu ağaca bayılıyorum. Güneşte titreyen yapraklarına. Beni alıp alıp eskilere götürüyor. Kendi başıma, saatlerce oturuyorum balkonda. Yengem odasına kapanır. Kitaplara dalıyorum. Sizin neler okuduğunuzu hep merak etmişimdir. O uzaklıktan seçemiyorum tabii. Yine de içim rahatlıyor. Karşı balkonda da okuyan biri var diyorum. Kız Lisesi'nde yatılıyken, kızlar "Miss Marple" derlerdi bana. Ağaç, o günleri de anımsatıyor. Kız-kurusu mu demek isterlerdi, zekâmı mı övüyorlardı bilemiyorum. Ama kafanız çalışıyorsa, ayrıntıları yerli yerine oturtabiliyorsunuz. Hipermetropi bile fazla engellemiyor. Eşiniz dostunuz çok, biliyorum ama, aslında siz de benim gibi yalnızsınız, değil mi?

Esinti çıktı. İçeri girsek. Hem salonunuza bakıp biraz daha bilgi edinebilirim hakkınızda. Bu tür sezgi oyunları oldum-bittim hoşuma gitmiştir. Sözgelimi, amcamın pek bayıldığı o hasırları dökülen koltuğu ne zaman ortalıktan kaldıracalıız? Belli etmeden? Eskici her gün geçmiyor ki. Bir de o cilasası aşınmış yazısı masasını? Kızdırmadan, suyuna giderek. Çok dalgındır amcam, kızgınlığını çabuk unuttur. En iyisi bir imambayıldı yapmak –patlıcanları kızarmış sever–, mendillerini de kolalamalı. Elimle. Ona şöyle güzel bir sofrası. Yengemin sırtını keselerim. Altı ay oluyor...

Bakıyorum, siz de eski eşyaya dşknsnz, amcam gibi. Oradan aklıma geldi. Ama dünya hızla değişiyor, öyle değil mi? Yeniliklere ayak uydurmak gerek. Bu eşyaları onartmak, yenilerini almaktan daha pahalıya geliyor. Değer mi? Her şeyden vazgeilebiliyor, inanın. El üstünde tutulmuş, her dediğine evet denmiş yengem gibi bir kadına nasıl? Birdenbire, “Yeter!” onca yıl hiçbir isteğimize karşı gelmemiş amcamın –ne benim mutfağına karışır, ne yengemin odalarına– bavullarını toplayıp bir gecede evden gidişi. Yani nasıl? Bir kadın parmağı olmasa...

Kusura bakmayın, sizi görünce gevezeliğim tuttu. Konuşacak kimsem yok ki. Kitaplar. Balkon. İşte diyordum hep, size bakarken, ağdaş, benim gibi yalnız bir kadın. Beni anlasa anlasa... Yaşamımı *onlara adadığımı*, sarsılmaz bir denge kurduğumu aralarında. Siz mahalleye taşınalı yedi sekiz ay oluyor galiba. Hep bir hoşgeldinize gelecektim, bir türlü olmadı. Kismet bugnmş. Laf aramızda, benden tam notu taşındığınız gün almıştınız. Hani kontrol kalemi gerekmiş de kapıcıdan istemişsiniz. Amcam, kapınızdan bırakmıştı. İşiniz biter bitmez kapıcıyla yollamıştınız. Ne diyordum? Evet, o kadar yıl sonra birdenbire, nasıl bağırılır sofrada

“Yeter!” diye? Nasıl çekip gidilir bavullar beş dakikada toplanıp? Haftada bir uğruyor. Umutlanıyoruz. Ama saat on birde, “Bana müsaade” deyip kalkıyor. Doğru kendi evine. Yengem ağlıyor.

Ben de ufak bir içki alayım, size katılayım. Dizlerimin ağrısına iyi geliyor da... Süslü püslü, bayağıca bir şey. O kız yani, sevgilisi. Şirkette sekretermiş. Dün uğradı da gördük sonunda. Sözümona yengemin hisse senetlerini getirmek için uğramışmış. Senetler varmış demek, yıllarca bir sır gibi gizlenmiş benden. Nankörlük! Bu demektir ki amcam artık eve adım atmayacak...

Zekâmla hep gurur duymuşumdur. Eskiden içki soframıza gelen genç, çekici kadınlardan biri olsaydı yanmazdım. Yine de yengemin kulağını bükerdim tabii. Ama olmadı. Hep tetikteydim. Amcam dinçtir, yakışıklıdır, yaşını pek göstermez. Eş-dosttan öğrendiğimize göre yeni evini yine eski eşyalarla döşemiş. Yalnız yaşıyormuş. Peki hastalansa kim bakacak? Son geldiğinde –yengem mutfaktayken– çıtlattım bir ara. “Ne o? Siz mi bakacaktınız yoksa?” demez mi... Hastalanırsa, hastaneye yatarmış. Nankörlük. Ne diyordum? Kızın gözlerinin içine baktım kapıda uğurlarken, nerede oturduğunu sordum. Karşı kıyıda oturuyormuş. Yalan! Erkeklerin ilişki kurdukları kadınlarla kendi semtlerinden uzak bir evde buluştukları sanılır ya, oysa biz biliriz, tam tersi olur, yanıltmaca... Haspa afalladı, ne diyeceğini şaşırdı. Yutturamadığını anladı...

Size doyum olmaz, kalkayım artık. Yengem bekliyordur. Alışkanlık. Bir bakıma iyiydi eski komşuluk ilişkileri, değil mi? Ama görüşülebilecek insan sayısı gittikçe azalınca, insanlar bayağılaşınca neye yarar? Kim derdi amcamın öyle bir kızla... Hiç ummazdım. Daha görgülü, daha olgun bir

kadınla belki. Arada bir uğrayıp dertleşebileceği. Yine de komşuluk iyidir, kim ne derse desin? Limon kalmadığında, telefon kesildiğinde, evdeki biri öldüğünde falan, çalınacak bir kapı.

Şey... Siz amcamı yakından tanımıyordunuz, değil mi?

Tomris UYAR (1941-2003)

Öykü yazarı ve çevirmen Tomris Uyar, İngiliz Kız Ortaokulu'nda ve Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'nde eğitim gördü (1961). İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ne bağlı Gazetecilik Enstitüsü'nü bitirdi (1963).

Papirüs dergisi kurucularından olan Uyar'ın deneme, eleştiri ve kitap eleştirisi yazıları *Yeni Dergi*, *Soyut*, *Varlık* gibi dönemin belli başlı dergilerinde yayımlandı. On öykü kitabından *Yürekte Bukağı* ile 1979'da, *Yaza Yolculuk* ile 1986'da Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazandı. 60'ı aşkın çevirisi kitaplaşan Uyar'ın günlükleri, *Gündökümü* genel başlığı altında, yayımlandı. Öykü türünün en iyi örneklerini vermesinin yanı sıra öykü türünü kuramsal yönüyle değerlendirmiş, bu türe itibar kazandırmış ve yaşamı boyunca öykücü olarak anılmayı yeğlemiştir.

Yedi Büyük Günahın İlki

Hıristiyanlık inançlarına göre “temel günahlar, kardinal günahları” da denen “yedi büyük günah”, günahların Latince adlarının ilk harflerinden oluşan bir sözcükle, SALIGIA diye de adlandırılmış.

1. **Superbia:** Gurur, kendini beğenmişlik
2. **Avaritia:** Açgözlülük
3. **Luxuria:** Şehvet düşkünlüğü
4. **Invidia:** Kıskançlık, hasetlik
5. **Gula:** Oburluk
6. **Ira:** Öfke, yıkıcılık, gazab etmek
7. **Acedia:** Tembellik, miskinlik

Tomris Uyar'ın *Sekizinci Günah* adlı kitabının arkasında bu günahlar, “kibir, açgözlülük, tutku, öfke, oburluk, kıskançlık, miskinlik” diye sıralandıktan sonra, “Resmi günahların sayısı yediyi aşmıyor. Tomris Uyar, bu yeni öykü derlemesinde bu günahların yanı sıra sekizinci bir günah araştırmasında,” denmiş. Yanıltmasın, Hıristiyanlık göndermesi yalnızca kitabın adında; öyküler Hıristiyanlıkla değil, insanlık halleriyle, yakından bakmayı deneyeceğim öykünün adındaki gibi: “Kişisel Sorgulamalar”la ilgili.

“Kişisel Sorgulamalar”, *Sekizinci Günah* adlı kitabın ilk öyküsü. Yazın son günlerinde, balkonda oturmuş, çay içerek

sohbet eden iki kadının konuşmalarına tanık oluruz. Aslında kadınlardan yalnızca biri konuşmaktadır; ev sahibi olan öteki kadının söylediği hiçbir sözü duymayız. Hiç konuşmamasına, meraklı komşusunu dinlemekle yetinmesine karşın, pek konuşkan olduğu anlaşılan konuğunun sözlerine yansıyanlar, onu da görmemizi, tanımamızı sağlar. Konuğuna önce çay ikram eder, çayı konuğu hoşnut etmek için ya da belki kendisinin içtiği gibi, koyu yapmıştır ki konuk, ikinci çay önerisini geri çevirir. Koyu çay muhabbetinden sonra sağlık konusunu açanın yine ev sahibi olduğunu, konuğun “evet” diye onaylamasından anlarız. Konuğa bir ara, evli olup olmadığını da sorar ki konuk, “Ben hayır, hiç,” diye yanıtlar bu soruyu. Konuşan tek kişinin söylediklerinden ev sahibinin eski eşyalara düşkünlüğü, evinde kedi beslediği de anlaşılır. Söylenmeyenlerden anladıklarımız da vardır. Ev işlerinde becerikli görünme hevesinde bir kadın değildir örneğin. Konuğuna ille de kendini beğendirmeye çalışmaz. Bunları da çayın yanında kekler, börekler değil, sadece bisküvi ikram etmesinden ve konuğuna teklif etmeden kendisine bir içki koymasından çıkarırız.

Hiçbir özel ad geçmez öyküde. Sözü edilen kişilerden ikisini akrabalık adları belirler: amca ve yenge. Öteki kişi ki bir evlilik ilişkisini bitiren kadın olduğu varsayıldığına göre, gerçekten üçüncü kişidir, “bir kadın parmağı” olarak girer öyküye. Anlatıcı konuk kadının dilinde “o kız”dır, “süslü püslü, “bayağıca bir şey”dir, “haspa”dır, “öyle bir kız”dır.

Sürdürülmekte olan sohbetin devam tümcelerinden biriyle başlar öykü: “Kediniz nerede sahi?” Daha ilk tümce-deki sorudan, konuşanın epeyce meraklı biri olduğu izlenimini ediniriz. Yalnız meraklı değil, merakının buyurduğu oranda da gözleyici: “Yazın, siz balkonda otururken kucağı-

nızdan hiç inmez.” Demek ki konuk bir “karşı komşu” dur; şimdi ve ilk kez geldiği bu evin balkonunu uzun zamandır gözlemektedir.

Daha ilk paragraftan anlatıcı ile ilgili pek çok fikir ediniz. Sözgelimi kadın mı, erkek mi olduğu belli değildir; ama kedi konusuna gösterdiği dikkat, “ev”le kendisini bütünleştiren yargıları, kadın olduğunu sezmemize yeter. Çokbilmiştir; çünkü kedinin taşları yalamasından canının tuz istediği sonucuna varmakla kalmaz; akıl da verir: “Yiyeceğine bol tuz serpmeli.” Sonraki sayfalarda, yeni tanıştığı birine, “Siz kaç yaşındasınız affedersiniz?” diye sormasından biraz da densiz olduğu sonucunu bile çıkarabiliriz. Kesin yargılıdır: “Ben evde hayvan sevmem,” diye kestirip atar. Temiz, titiz bir ev kadını olarak bilinme isteği, ziyaretine geldiği ev sahibini incitme kaygısı duymayı bile gerektirmeyecek kadar baskındır. Kedinin kendisi için, “tüy, pire, koku”dan başka bir anlama gelmediğini söylerken evde kedi beslemenin ancak çaresiz bir durumda kalındığında, (kedi) “bir kere alınmışsa” katlanılmak zorunda olunan bir durum olacağını eklemek gereğini duyar. Belki de tam bu sırada bir kedi sever olduğunu açıkça gördüğü ev sahibine karşı ayıp ettiğini düşünmüştür. Sözü değiştirmesi, konu kıtlığında ilk başvurulun konuya aniden girip, “Bu yıl pastırma yazı çok uzun sürdü, değil mi?” diye hava durumundan söz açması da aynı nedenle olsa gerektir. Yaz mevsiminin uzamasının sevinç vermesini boşuna bekleriz. Konuk kadın bundan sevinç değil, sıkıntı duymaktadır: “Günler bitmek bilemeyecek.” Sıkıntısının bir nedeninin de “konuşacak bir şey kalma”ması olduğunu öğrenirken kendisi hakkında da bilgi ediniz. Ankara’dan gelmiştir. Karşıdaki ev, amcasının evidir. Babasının ustabaşı (yani işçi) olduğunu öğrendiğimizde,

kızını okutamadığı için, erkek kardeşinin yanına gönderdiği çıkarımını da yapabiliriz. Kız, bu evde okula devam etmekle kalmamış, küçük yaşlarda okuma alışkanlığı da kazanmıştır. Bu da amcanın evinin, kitap okunan bir ev; amcanın kendisinin de kültürlü bir adam olduğunu anlamamızı sağlar.

Konuşan kız, okumaya gelmiştir de okulu bitirmiş, meslek sahibi olmuş mudur? Bu konuda amcanın çalışmasını önerdiğinden, onun da öneriyi geri çevirdiğinden başka bilgimiz yoktur. Yengesini yalnız bırakmamak mazeretinin arkasında mutfağıyla ve kitaplarıyla yetinmeyi seçmiştir. Kendi evinde değil, amcasının evinde yaşıyordur; ama bu durum, “Evimin kadınıym,” demesini engellemez. Kendisini “çağdaş” diye tanımlasa, iyi bir okur olduğunu sık sık vurgulama gereği duysa da en çok düzeni, tertibi, temizliği, titizliğiyle övünen, dünyası evden, özellikle mutfaktan, reçellerden, çikolatalı keklerden ibaret bir ev kadınıdır. Hatta kendisi kadar becerikli olmayan ev kadınlarını hafifçe aşağılama eğilimindedir. “Çok güzel olmuş, elinize sağlık,” dediği çayın yanında sadece bisküvi ikram edilmesini yadırgar. Onlar çayın yanında genellikle kek yemekteler, kendisi de en çok çikolatalı keki sevmektedir. Bisküvi bu yüzden, bugün için bir değişiklik olmuştur. Koyu çayın dokunduğunu söylemesinden pek de genç olmadığı izlenimi edinmeye başlarız. Yengesinin kulağını büküğünü söylemesi, belki yenge ile aynı yaşta, belki de yengesinden büyük olduğunu düşündürür. Dizlerinin ağrısından söz ettiğinde ise yaşının epey ilerlemiş olduğu yargısı kesinlik kazanır. Bir erkeğe köle olamayacağını söylediğinde hiç evlenmemiş olduğu ortaya çıkacaktır. Öykünün devamında “eski terbiye” aldığından, eskilere dalıp gittiğinden söz etmesiyle “kız-kurusu” olduğu izlenimi iyice güçlenir. Amcasının yanında kalmış;

ama liseyi yatılı okumuştur. Okulunun kız lisesi olması da açıklayıcıdır; ama arkadaşlarının ona taktıkları “Miss Marple” adı aslında kişiliğini ele veren en önemli bilgidir. Bu adla ilgili yorumda bulunurken, “Kız-kurusu mu demek isterlerdi, zekâmı mı övüyorlardı bilemiyorum,” dese de bu iki olasılıktan hangisini benimsediği, “Zekâmla hep gurur duymuşumdur,” yargısından açıkça anlaşılır. Jane Marple, Agatha Christie’nin roman ve öykülerinde karşımıza çıkan amatör dedektif karakteri değil midir? Adını bilmediğimiz öykü kahramanı da kendisini Miss Marple kadar zeki bulmaktadır. Zekâsı hakkında yargıda bulunamamak da en az Miss Marple kadar meraklı olduğu açıkça ortadadır. Merakını gizleme gereği bile duymaz. Balkona geçerken salona bir göz atmayı ihmal etmemiştir. “Esinti çıktı. İçeri girsek,” derken, “Hem salonunuza bakıp biraz daha bilgi edinebilirim hakkınızda,” demekten kaçınmaz. Miss Marple gibi, onun da ortaya çıkardığı kimi gerçekler vardır. “Eşiniz dostunuz çok, biliyorum ama, aslında siz de benim gibi yalnızsınız, değil mi?” sorusu, ulaştığı sonuçlardan yalnızca biridir. Uyanık geçinir, söylenen yalanları kolay kolay yutmaz. Amcanın sevgilisi olduğunu düşündüğü sekreter kızın karşı kıyıda oturduğu yalanını da yutmamıştır: “Erkeklerin ilişkileri kurdukları kadınlarla kendi semtlerinden uzak bir evde buluştukları sanılır ya, oysa biz biliriz, tam tersi olur, yanıltmaca...” Tıpkı Miss Marple’in cinayetleri, İngiliz polisini utandıracak hızla çözmesi gibi, o da şaşırtmıştır amcanın sevgilisini: “Haspa afalladı, ne diyeceğini şaşırdı. Yutturamadığını anladı...”

“Basit bir kadındır, yol-iz bilmez,” diye tanımlanan yenge, “hâlâ” gergin tenli, ak pak gerdanlıdır. Hep oyuk yakalı entariler, bluzlar giydiği, yerli yersiz kızardığı, kahkahalar

attığı, bir çeşit eleştiri olarak söylenmiş olmalıdır; çünkü bunların hemen arkasından, “Kulağını bükerim tatlı dille, anlamaz,” diye, yeğen tarafından uyarıldığı bilgisi de gelir. Amcanın sekreter kızla karısını aldatması kastedilerek, “Yine de *bunu* hak etmemişti kadıncağız,” denmesi de yengenin “hafif” görünümlü bir kadın olduğunu, bu davranışlarının bir bakıma cezayı hak eden bir “suç” gibi görüldüğünü gösterse gerektir. Bir de “sırt keseleme” meselesi var. Altı ay önce imambayıldı yapmak, mendilleri kolalamak arasında sayılan rutin işlerden biriyken, yenge artık niye sırtını kesiletmemektedir? Kocasının “Yeter!” deyip bir gecede evden gitmesinden sonra dünyaya küstüğü için mi? Odasına da bu yüzden mi kapanmıştır? Yoksa başka bir neden mi vardır? Çöktüğü, ihtiyarladığı o “bir gün” kocasının çekip gittiği gün olmalıdır. İki kadın arasında o günden sonraki ilişkilerin eskisine göre farklılaştığı, artık alışkanlık çerçevesinde sürdürülmekte olduğu da anlatılanlar arasındadır.

Amca hakkında da birçok şey öğreniriz. Giyimine kuşamına düşkün (mendillerini kolalı istemesinden), yemek konusunda seçici (imambayıldının patlıcanını kızarmış sevmesinden), eski eşyalara meraklı (hasırları döküldüğü halde koltuğunu, cilası aşındığı halde yazı masasını elden çıkarmamasından), karısının seçimlerine saygılı (karısının açık giyinmesine karışmamasından) bir adamdır amca. İçinde yaşadığı zamanlarda evinin duvarlarının tablolarla dolu olması, yazı masası, küçük yaşta yanına gelen kıza okumayı sevdirmesi de entelektüelliğini gösterir. Dış görünüş olarak da “...dinçtir, yakışıklıdır, yaşını pek göstermez,” denmiştir amca için. Karşı apartmana taşınan yalnız kadının kapıcıdan istediği kontrol kalemmini kendisi götürüp verecek kadar yardımsever; terk ettiği karısının adına alınmış hisse senetlerini

ona gönderecek kadar düşüncelidir. Peki neden isyan bayrağını açıp evini terk etmiştir? Bu söylenmez; ama tahmin etmek pek zor değildir aslında. Bir yıl önce evlenip gideninin “küçük kız” diye belirtilmesinden bir de büyük kızları olduğu, onun da kim bilir ne zaman evden ayrıldığı sonucuna ulaşırız. Amca evi terk edeli “Altı ay oluyor”sa demek ki kızın evlenip gitmesinden, amcanın isyan edip evi terk etmesine kadar geçen ilk altı aylık sürede evde üç kişi olarak yaşamışlardır. “Basit bir kadın” diye tanıtılan eşle, çocukken Ankara’ dan okumak için gelmiş, bir daha gitmemiş, eve yerleşmiş, kendisini “evin kadını” sayan, bu yüzden her şeye karışma yetkisine sahip olduğuna inanan, dahası kendisini karı ile koca arasında denge unsuru olarak gören bir yeğen... Amca bu iki kadın arasında bunalmış, boğulmuş, bu yüzden gecenin birinde, “Yeter!” diye bağırp evi terk etmiş olabilir. “Sırt keseleme” konusu da ilginç. Karı-koca arasında sarsılmaz bir denge kuran yeğen, bu dengeyi, terazinin bir kefesine, amcaya “şöyle güzel bir sofraya” hazırlamayı, öteki kefesine yengenin sırtını keselemeyi koyarak sağlıyorsa iki kadın arasında özel bir ilişki de mi var demektir? Yengenin kaşıyla gözüyle, boyuyla kilosuyla değil, ak pak gerdan, gergin ten gibi tensel çağrışımlarıyla anlatılması, kocası gittikten sonra artık sırtını keseletmemesi bunu düşündürür nitelikte görülebilir. İki kadın arasındaki bu yakınlaşmayı gördüğü için mi amca “Yeter!” diye isyan etmiştir? Belki de. Tomris Uyar zekâsı “sırt keseleme” ayrıntısını öyküye durup dururken sokmuş olamaz.

Bize her şeyi anlatan konuşkan yeğen, amcasının ihanetine kızmakta değildir aslında. “Eskiden içki sofralarımıza gelen genç, çekici kadınlardan biri olsaydı yanmazdım,” dediğine bakılırsa amcanın varsaydığı ihanetine değil,

bu ihaneti kendisine yakıştırılamayan sekreter kızla yapmasına kızmaktadır. Amcanın o genç, çekici kadınlardan birine kapılmasını, bir tehlike olarak her zaman gördüğü, hep tetikte olmasından, yengesinin kulağını bükmesinden anlaşıyor. Yengenin sadece gerdanı (hâlâ) ak pak, teni gergindir; ama amca dinçtir, yakışıklıdır, yaşını pek göstermemektedir. “Daha görgülü, daha olgun bir kadınla belki,” derken amcanın başka kadınlara kaymasını doğal gören bir anlayış yok mu? Belki de bundan, ziyaretine geldiği komşu kadını eniştesine yakıştırdığını anlamalıyız. Kapıcıdan istenen kontrol kalemini amcanın kendisinin getirip verdiği de gözünden kaçmamıştır. Ne de olsa Miss Marple’lık vardır onda. Hem amcası için düşündüğü “daha görgülü, daha olgun bir kadın” için evi terk etmek de gerekmeyecektir. “Arada bir uğranıp dertleşebileceği”, üstelik “çağdaş” ve “yalnız” bir kadın hemen karşılarında oturmaktadır. Amcası gibi o da eski eşyalara düşkündür. O da kitap okumaktadır. Onun salonu da tablolarla doludur. Besbelli amca gibi, entelektüel biridir karşısındaki kadın da. Ayrıca notla değerlendirilmiş, daha taşındığı gün, balkon gözcüsü komşusundan tam not almıştır.

Yaşı geçkince yeğeni de söylediklerinden çok, söylemedikleri ele verir. Onca yıl hizmet verdiği evde birtakım beklentiler içine girmiştir. Bu beklentilerinin artık gerçekleşmeyecek olmasının düş kırıklığını da yaşamaktadır. İki kez “Nankörlük,” der. Biri, amcasının hastalanması durumunda bile (onun/onların) bakımını reddetmesi, “Ne o? Siz mi bakacaktınız yoksa?” diye alay edercesine karşılık vermesine duyduğu tepkiyi anlatırken; öteki ise yengesinin üstüne alınmış, kendisi düşünülmediği gibi, hatta ondan gizlenmiş hisse senetlerinden söz ederken. Oysa o, yaşamını onlara

adadığını, aralarında sarsılmaz bir denge kurduğunu düşünmektedir. Kurduğunu söylediği dengeyin pek sarsılmaz olmadığını anladığımız gibi, bu açıklamadan kendisinin sürekli karı-kocanın arasında yer aldığı sonucuna da ulaşabiliriz. Kaldı ki amca kaçıp bir başka kadına sığınmamıştır. "... yeni evini yine eski eşyalarla döşemiş. Yalnız yaşıyor-muş." Öyleyse sekreter kızla bir ilişkisi olduğu da yalnızca bir varsayım. "Bir kadın parmağı olmasa..." önyargısından beslenen bir varsayım. Belki adam bu evden, bu çenesi düşük yeğenden ve nerede nasıl davranacağını pek de bilmediğini anladığımız karısından kaçmıştır; belki de karısıyla yeğeni arasında az çok sezdirilen ilişkiyi fark ettiği için yalnız yaşamaya karar vermiştir.

Yazar, kim bilir kaç saattir ve epey dağınık olarak pek çok şey anlatmış olan yeğenin biraz da boşa konuştuğunu göstermeden bitirmez öyküyü. Onca saattir hakkında konuşulan amcayı, ev sahibinin doğru dürüst tanımadığı bir kez daha anımsatılır öykünün sonunda. Bizim de bildiğimiz tek karşılaşma, kontrol kalemini kapıcıyla göndermeyip kapıya getirdiğinde olmuştur. Bu da "yakından tanıma" sayılmayacağı gibi, "tanıma" bile sayılmaz. Konuk da zaten bir dost arayışında değildir. "Beni anlasa anlasa..." diye tahminde bulunarak derdini anlatıp rahatlayacağı bir komşu aramaktadır yalnızca. Evde limonun kalmamasıyla ya da telefonun kesilmesiyle ölümün nasıl aynı kefelere tartılabildiğine akıl erdiremesek de konuğun komşuluk tanımı son derece basittir. Ona göre komşuluk, "Limon kalmadığında, telefon kesildiğinde, evdeki biri öldüğünde falan, çalınacak bir kapı"dır.

Konuk komşu kadın için "sekizinci" bir günah aramıza pek gerek yoktur. Var olan yedi günahın biri ya da birkaçı kapsamına sokulabilecek bir kişiliktir kendisi. Hele,

içeriği, “gurur, kendini beğenmişlik, kibir” olarak verilen “superbia” kapsamında düşünülmesi hiç de yanlış olmaz. Öyle ya, zekâsına gurur duyacak kadar güvenmesi, hemen her şeyi en doğru bilenin kendisi olduğuna inanması, olaylara en doğru yorumu yapan kişi olduğunu düşünmesi yeğeni yedi büyük günahın ilki kapsamına sokmaya pekâlâ yeter.

Tomris Uyar sekiz öyküden oluşturduğu ve “Sekizinci Günah” adını verdiği kitaba ilk öykü olarak bu öyküyü alırken, anlattığı kişiliği ilk günah kapsamında düşünmemiş olabilir mi?

Geyikler, Annem ve Almanya*

Nursel DURUEL

* *Geyikler, Annem ve Almanya*, Can Yayınları, s. 13.

O gece İstanbul'da üçüncü gecemizdi. Üçüncü ve son gecemiz. Ertesi sabah annem, Almanya'ya, babamın yanına gidecekti, anneannem ve ben Çay'a dönecektik. Afyon'un Çay ilçesinde oturuyoruz biz. Anneannemin dedemden kalma dul maaşıyla geçiniyoruz. Kardeşimi de orada, teyzemgilde bıraktık. İstanbul'da anneannemin uzak bir akrabasına konuk olduk. Ev sahibimiz de yalnız yaşayan yaşlı bir dul hanım. Kocasını Dişişleri'nde görevliymiş. Gençliklerinde çok ülke gezmişler, çok insan tanımışlar, hiç çocukları olmamış. Çocukları çok severmiş. O gece gençlik serüvenlerini anlattı, fıkralar söyledi, fotoğraflar gösterdi; çok eğlendirdi bizi. Yatma saati geldiğinde, anneme iyi geceler dilerken, "Kıskanıyorum seni. Almanya'ya gideceksin. Almanya... ah Almanya... ne günlerdi Tanrım... En çok eğlendiğim ülkelerden biridir orası," dedi.

Yattığımız oda tıklım tıklım eşya doluydu: koltuklar, sehpa, sehpalarda türlü türlü süs eşyaları, duvarlarda resimler, fotoğraflar... bir köşede de bizim eşyalarımız ve filelerimiz. Anneannem beni daha ilk geldiğimiz gün sınıklı tembihlemişti: "Aman dikkatli ol, Mihriban Hanım'ın eşyaları antikadır, zarar verirsen ödeyemeyiz." Hiçbir yere çarpmamaya çalışarak soyundum, yatağa girip anacığımıza sokuldum. Annem, bir süre sonra beni uyudu sanıp yavaşça

yataktan çıktı ve anneannemin yattığı koltuğa gitti. Fısıf fısıf konuşmaya başladılar. Arada bir babamın adı geçiyordu. Konuştukça sinirlenmeye başladılar, sinirlendikçe fısıltıyı unuttular. Artık her söyleneni duyabiliyordum. Anneannem, anneme “boşan” diyordu. “O adamdan hayır gelmeyeceğini biliyorsun, bir de gidip elin memleketlerinde sefil olacaksın. Boşan; hiç değilse koca yumruğu eksilsin tependen. Çocuklarına babalık etmeyi şimdiye dek bilmeyen adam, bundan sonra mı adam olacak?..” Annem direniyordu. “Bunca yıldan sonra mı?” diyordu, “çocuklar...” diyordu. “Nasıl olur? Ne yaparım?” diyordu.

Daha neler konuşmadılar... Babamın Almanya’ya gittikten sonra iyice bozulduğunu, bize hiç para göndermediğini... neler neler... Başkaları da gidiyormuş Almanya’ya, ama onlar canlarını dişlerine takıp çalışıyor, çocuklarının geleceğini kurtarmaya çalışıyorlarmış. Benim babamsa vurduymazmış, akılsızmış. Annem de eskisi gibi sayıp sevmiyormuş onu. Eski iyi günlerinin hatırı için, çocuklarının hatırı için sabrediyormuş şimdilik. Almanya’da babamı bir kez daha zorlayacakmış düzenli yaşamaya, bu son deneme olacakmış. Olmazsa o zaman ayrılırmış. Hem Almanya’da bir iş bulabilirse, bize gerektiğinde sahip çıkabilirmiş.

Anneannem, “Bu benim son öğüdümdü. Yarın uçakta olacaksın. Madem bu ölçüde kararlısın, hiç değilse erken yat, bilmediğin memleketlere uykusuz varma, gözün açık olsun” dedi ve iyi geceler dileyip yorganı başına çekti.

Annem usulca sokuldu yanıma. Elini uzattı, yüzümü okşayacaktı, vazgeçti. Sırtüstü yatıp gözlerini tavana dikti. Hâlâ uyuyormuş gibi kıpırtısız duruyordum. Aralık pencereden ayışığı giriyordu içeri. Hiç ses yoktu. Öyle bir sessizlik ki, neredeyse camı geçen ayışığının sesini duyacağım.

Almanya'daki kentlerin, kentlerdeki fabrikaların sesini duyacağım, annemin yarın bineceği uçağın sesini duyacağım...

Boğazıma dek tıkaandım. Boynumdaki damar hiç böyle atmamıştı. Ağlamak istemiyorum. Ağlarsam burnum akacak, burnumu çekersem annem ağladığımı bilecek. Uyuyamayacak. Uyuyamazsa yarın güçsüz kalacak. Ağlamamalıyım. Anneannem haklı, çok zayıfladı annem. Ağlamamalıyım. Her şey bir yana, ağladığımı görürse annem, utançtan öleceğim. Hayır. Görmemeli... Bilmemeli... Bütün çabalarım boşa gitti. Tutamıyordum kendimi. Sel gibi geliyordu gözlerimden yaşlar. Yastığım sıırılsıklam oldu. İyice gömüldüm yorganın altına. Burnumu çekmemeye uğraştığım için nefes alamaz oldum. Azıcık araladım yorganı, annemin gözleri hâlâ tavanda. Bu gözyaşları düşmanım benim. Onlarla savaşırken annemi seyrede miyorum. Oysa tek isteğim, anneme doyasıya bakmak. Pis gözyaşları, kötü gözyaşları, yok olası gözyaşları, yarın istediğiniz kadar akın. Ama şimdi, bu gece rahat bırakın beni, perde gibi inmeyin gözlerime. Anneme bakmak istiyorum ben.

Annem, iyice zayıflamış annem dünya güzeliydi. Ayışığı boynunu, çenesini, yanağını aydınlatıyordu; gözleri gölgede hep öyle tavana dikili. Sabahın alacası ayın rengini soldurana dek seyrettim annemin yüzünü. Kimi an, "İşte şimdi yanımda yatıyor" diye düşünüyor, sevinçten bağırasım geliyordu. Hemen ardından da, "yarın yok!" diyordum.

Bir bilerseniz neler etti o gece ayışığı; annemin yüzünü durmadan değiştirdi. Bir bakıyorum, sisler buharlar içinde gibi belli belirsiz. Bir bakıyorum bizim Çay'da yol yapılırken toprak altından çıkardıkları kadın heykelinin yüzü gibi kıpırtısız, dümdüz. Bir anneannemin yüzü gibi kırış kırış, bir gelinlik fotoğrafındaki gibi gülümsüyor...

Ben böyle hem ağlar, hem bakar, hem annemin nelere benzediğini ayırt etmeye uğraşırken, bir “offfff” çekip benden yana dönüverdi annem.

“— Yeter artık... yeter... yeter... yeter diyorum sana.”

Yalnız benim duyabileceğim kısık bir sesle, böyle azarladı beni. Sonra sarılıp tekrar tekrar öptü gözlerimi, yanaklarımı. Yine azarladı, yine öptü.

“— Ya ben ne yapayım?” dedi. “Anadan ayrılmak zorsa, evlattan ayrılmak daha da zor.”

O böyle söyleyince ağlamaktan duyduğum utanç yitip gitti. Sarıldık birbirimize, ikimizde gülmeye başladık. Bilmem size hiç böyle oldu mu? Olmuştur, mutlaka olmuştur. Hani gülün pembesi var ya, kokulu gülün pembesi, işte öyle baştan ayağa pembelik içinde kaldık. Sabahın alacasında iki pembe gül... Havada savrulan kucaklar dolusu gül yaprağı... Her bir yaprak camdan sızan ışık oklarına takılmış fır fır dönüyor. Gökten gül yaprağı yağıyor, annemin kokusu gül kokusu... annem, babam, ben, kardeşim el ele tutuşmuş dönüyoruz, giysilerimiz gül yaprağından. Yanaklarımıza gözlerimize gül yaprakları konuyor. Dönüyoruz, dönüyoruz... hepimiz gül yaprağıyız. Sabah ışığı bir yanımızdan öte yanımıza geçiyor, hepimiz saydam pembeyiz. UYUMUŞUM.

Rüyamda şimdikinden daha küçüktüm. Kış bitmiş, bahar gelmiş, karlar çoktan erimiş, sular çoğalmış. Mayıs ayının sonlarındaymışız. Uzaktan, kıvrım kıvrım parlak bir kemer gibi gözüken, yakınlaştıkça çağıltısı insanın içini hoplatan bir derenin kenarına varmışız. Kilimlerimizi yıkayacakmışız. Gökyüzü masmavi, kuşların cıvıltısı derenin sesine karışıyor, toprak ılık, mis kokuyor.

Kilimlerimizin üstünde geyik resimleri var, kuş resimleri var, çiçekler, yuvarlaklar, çizgiler, çaprazlar var. Her biri

başka renk. Mor, sarı, yeşil, pembe... “Hadi,” diyor annem, “Tut şu kilimin ucundan, suya basalım, bir güzel ıslansın, tozları aksın.” Kilimin iki ucundan ben tutuyorum, iki ucundan annem, götürüp derenin ortasına, suyun en çok olduğu, en hızlı aktığı yere seriyoruz. Babam, dört tane büyük, yuvarlacık taş bulup geliyor, kilimin dört ucuna yerleştiriyor. Dere küçük kilimin üstünde akıp gidiyor. Sonra geride kalan iki kilimi getirip küçük kilimin alt yanına yayıyoruz. Babam onların da dörder köşesine taş yerleştiriyor. Dere kilimlerimizin üstünden akıyor. Sular aktıkça geyikler hep aynı yöne doğru koşuyorlar. Suların altında, kilimin çizgileri boyunca dizi dizi koşuyorlar. Koşuyorlar, koşuyorlar, hep aynı yerde kalıyorlar. Üstlerine eğilip suyu gölgelediğim zaman bedenleri dalgalanmaya başlıyor, boynuzları dalgalanmaya başlıyor. Onların altındaki çizgi boyunca dizilen çiçekler, yuvarlaklar, çaprazlar hep birlikte halka halka dalgalanıyor. İncecik kum tanecikleri savrula yuvarlana üstlerinden geçiyor...

Dayanılmaz böyle bir güzelliğe, kimse dayanamaz. Ben de... Tutamıyorum kendimi, derenin en derin olduğu yerde kilimlerin üstüne atlıyorum. Suyu, çiçekleri, geyikleri, kum taneciklerini, her şeyi kucaklamak istiyorum. Kalkıp kalkıp atılıyorum sulara. Annem kahkahalarla gülüyor, babam, kıyıdaki teyzem kahkahalarla gülüyorlar... SEVİNÇ... yalnız sevinç var yeryüzünde. Başka hiçbir duygu yok. Sırtüstü, yüzükoyun, yan, nasıl olursa, yeniden yeniden vuruyorum kendimi sulara... Diplere tutunmaya çalışarak ayaklarımla dereyi dövüyorum. Durmamacasına, deli gibi... Geyikler altımdan kaçıyorlar, sonra geri dönüp yeniden katılıyorlar oyuna. Ben ayaklarımı vurdukça sular havaya sıçrıyor, sular oynuyor, sular coşuyor, sular kahkaha atıyor... Suların

kahkahası ovaya yayılıyor. Binlerce küçük çingirak aynı anda çalınmış gibi yankılanıyor kahkahalar.

Babam paçalarını sıvamış, koşarak geliyor bana doğru. Kucaklayıp havaya atıyor. Sonra bir daha atıyor, bir daha, bir daha... Göğün maviliğiyle kucaklaşıp kucaklaşıp babamın kollarına düşüyorum. Sevinç var... yalnız sevinç... Gökyüzünde, ovada... yalnız sevinç! Babam da, ben de soluk soluğa kalıyoruz. Kıyıdaki beyaz çakıl taşlarının üstüne yatırıyor beni, kendisi de yanıma uzanıyor. "Biraz dinlen," diyor. "Akşama dek buradayız, bak size neler hazırladım." İşaret ettiği yöne bakıyorum. İki koca taşın üstünde bir kara tencere, altında çalı çırpı yanıyor. "Mısır haşlıyorum" diyor. Gözlerimi kapatıyorum. Güneş gözkapaklarımı öpüyor, burnumu, saçlarımı, ıslanmış kollarımı, ayaklarımı öpüyor. Renk renk sayısız yıldızcık pır pır ediyor kirpiklerimin ucunda. Kalkıp oturuyorum. Bir de bakıyorum, derenin öbür yanında, tam karşımda bir leylek. İncecik uzun bacakları, ıslıl ıslıl yanan kara tüyleri, ak tüyleriyle göz alıyor. Uzun kırmızı gagasını tak... tak... tak... vuruyor. Onun takırtılı gülüşü de yayılıyor ovaya. İlk kez bir leylek görüyorum, yine de biliyorum onun leylek olduğunu. "Şuraya bak, şuraya bak!" diye sesleniyor annem. Bakıyorum, uzakta bir ağaç. "İşte yuvası orda," diyor.

Yeniden koşuyorum sulara, anneme... Annem eteklerini toplamış, beline sıkıştırmış. Saçlarından, elbiselerinden sular sızıyor. Benim annem, bu iki yana açtığı bacaklarının arasından çağıldayan derenin aktığı annem dünyanın en güzel kadını, en güçlü kadını. Islak saçlarıyla, bembeyaz bacaklarıyla, beni kucaklamak için açtığı gürbüz kollarıyla, hep böyle duracak suların ortasında. Dimdik. Sonsuza dek... Ayaklarının altında hışırdayan çakıl taşları, suların akışına

dayanamayıp kıvıldanan kum tanecikleri, bembeyaz minare böcekleri sonsuza dek gülümseyecek bize. Tarlaların ötesindeki çayırılık sonsuza dek yeşil serinliğini gönderecek bize.

Ben bir su damlası gibiyim annemin yanında. Dereden kopup havaya sıçrayan haşarı bir su damlasıyım. Güçlü, neşeli, yok edilemez bir su damlasıyım. Durmadan akan dere- nin ve durmadan değişen annemin bir parçasıyım. Onlar- dan kopan ama onlardan bağımsız bir damla...

Annem babama el ediyor. Babam koşup gidiyor yanına. Ağırlaşan kilimleri sürüyerek kıyıya çekiyorlar, katlayıp bü- yücek yayvan bir taşın üstüne yerleştiriyorlar. Sonra teyzem ve annem tokaçlarla dövüyorlar kilimi. Sırayla bir annem vuruyor, bir teyzem, pat... pat... pat... Tokaç sesleri de yayı- lıyor ovaya, leyleğin tak takları gibi. Onlar vurdukça kilimin üstündeki çiçekler yeniden açıyormuşçasına renkleniyorlar. Geyikler, sevgili geyiklerim parlayan tüylerini gösteriyorlar bana. “Ne güzel eğlendik” diyorlar.

Tüm bu olanlar başımı döndürüyor. Mutluluktan yorgun düşünüyorum. Bedenim gevsemeye başlıyor. Derenin akışı ya- vaşlıyor yavaşlıyor, durgun bir süt gölü oluyor... Annem teyzeme fısıldıyor: “Uyudu.”

.....

Kapının ziliyle uyandım. Anneannem akşam yattığı kol- tukta oturmuş beni seyrediyordu.

“— Günaydın kızım,” dedi.

“— Günaydın.” dedim, “annem gitti mi?”

“— Evet gitti. Bir saat önce yolcu ettik. Seni uyandırmak istemedi. Gece çok geç uyumuştun.”

Burnum sızlayıverdi. Yine başlarsam ağlamaya. Hayır... hayır... ağlamayacağım artık. Ben bir su damlasıyım. İnâtçı

bir su damlasıyım. Büyümek için savaşıcağım. Mutlu düşle-ri gerçekleştirmek için savaşıcağım.

Yatağı topladım, çarşafı özenle katladım, yastığın kılıfını çıkarttım. Anneannem şaşkınlıkla izliyordu beni.

“— Ne olacak o kılıf,” dedi.

“— Yıkayacağım. Yoksa Mihriban Hanım Teyze beni çişli bir kız sanır. Hem de yatak yerine yastığı ıslatan biri.”

Nursel DURUEL (1941-)

Nursel Duruel 1941 yılında Isparta'da doğdu. İstanbul Kız Lisesi'ni ve İÜ Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü'nü bitirdi. 1965'te TRT'nin ilk prodüktör kadrosunda yer aldı; başta edebiyat-sanat olmak üzere çeşitli alanlarda radyo programları hazırladı. Reklam, televizyon, ansiklopedi yazarlığı, BRT Radyosu'nda müdür yardımcılığı yaptı. İlk öyküsü 1979'da *Türk Dili'*nde yayımlanan Duruel, *Geyikler Annem ve Almanya* (1982) ile 1981 Akademi Kitabevi Öykü Ödülü'nü ve 1983 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, *Yazılı Kaya'*da yer alan (1992) "Burgaç" adlı öyküsüyle de 1990 Yunus Nadi Yayınlanmamış Öykü Ödülü'nü aldı.

TRT İstanbul Radyosu'nda dış yapımcı olarak hazırladığı "Yayın Dünyası" adlı kitap tanıtım programı 1994'ten beri yayınlanmaktadır. Duruel'in ürün verdiği bir diğer alan ise biyografi yazarlığıdır. Feyza Perinçek ile beraber Cemal Süreya biyografisini yazmıştır.

İlk Öykülerin Sıcaklığı

Çağdaş Türk edebiyatının en sevilen öykülerinden biridir Nursel Duruel'in *Geyikler Annem ve Almanya* öyküsü. Beş-altı yıl önce *İmge Öyküler* dergisinin yaptığı soruşturmada son yılların en sevilen öyküsü seçilmişti. Bu öyküyü bu kadar sevdiren nedir? Salt bunu öğrenmek için bile öyküye yakından bakmakta yarar var.

Öykünün adı, birbiriyle ilgisiz görünen üç sözcükten oluşmakta. *Anne* ile *Almanya* arasında ilişki kurulabilirse de "geyikler" ile anne ya da Almanya arasında ilişki kurmak zor. Bir merak ögesi olarak karşımıza çıkan bu durum, bizi öyküyü okumaya yönlendiren bir çağrı sayılabilir.

İlk tümcede, "O gece İstanbul'da üçüncü gecemizdi," dendikten sonra, "Üçüncü ve son gecemiz," diye yapılan ekleme, daha öykünün başında bir veda havası sezdiriyor. Öykünün bir çocuğun ağzından anlatılacağı da hemen ilk tümcelerden anlaşılmakta. Anne ve babanın yanı sıra anneanneden söz edilmesi, derken çocuğun anneyi uğurladıktan sonra anneanneyle Çay'a dönecek olması, bir anneden ayrılış öyküsünü okumaya başladığımızı da söylüyor.

Büyük biri konuşturulsa teknik kusur sayılabilecek iki kısa çizgi arasındaki açıklama, konuşan bir çocuk olunca öyküye bir sıcaklık katıyor. "Afyon'un Çay ilçesinde oturuyoruz biz, anneannemin dedemden kalma dul maaşıyla

geçiniyoruz,” açıklamalarını kastediyorum. Öykü yazarının, ortam oluşturacak ayrıntıları, böyle kişilerinden birine söyletmesi yerine, o bilgileri satır aralarında vermesini bekleriz yazardan. Oysa burada konuşan bir çocuktur. Çocuğa kaybolma tehlikesine karşı, nerede oturduğı, adresi öğretilir ya, bizim küçük kızımız da bunları belki bu nedenle öğrenmiş. Bunları söylediğinde kendisiyle ilgili iki önemli bilgiyi de bir çırpıda vermiş oluyor bize. Bunlardan biri taşralı oldukları, bir kasabada yaşadıkları, öteki de en az onun kadar önemli, yoksul oldukları bilgisi. Bir kimsesizlik vurgusuna da dikkat çekelim: Evinde konakladıkları hanım, “uzak” akraba. Demek ki İstanbul’da evinde kalınacak bir “yakın” akraba yok.

Afyon’un Çay ilçesinde oturduklarını niye söyletmiş yazar? İlk bakışta bu bilgi, gereksiz bir ayrıntı gibi görünüyor. Yoksa yazar, Afyon’un Çay ilçesinde mi doğmuş? Hayır, Nursel Duruel’in doğum yeri Isparta’nın Şarkikaraağaç ilçesi. Anlatılacak olayın Afyon’un Çay ilçesiyle doğrudan bir bağlantısı yok. Aile, Manisa’nın Akhisar ilçesinde oturuyor olsa da aynı şeyler yaşanabilir. O zaman yeri bu kadar kesin bildirmenin gerekli olmadığı söylenebilir mi? “Geyikler”i unutmayalım. Geyikler bir derenin içinde yıkanan kilimlerin üzerinde koşmaya başlayacak. Öyleyse o derenin varlığını destekleyen bir bilgi sayılmalı Çay ilçesi. Adı Çay olduğuna göre bu ilçe, akarsuyu bol bir yer olmalı ki geyikleri bize gösterecek olan dere de bu ilçenin kıyıcığında kendisine akacak bir yer bulabilsin.

Taşralılığı vurgulayan bir sözcük de var o ara tümcelerde: “Teyzemgil”. İstanbullu çocuklardan birinin kullanacağı bir sözcük değil “teyzemgil” sözcüğü. Bu arada bir kardeşin varlığından da haberdar oluyoruz. Bu kardeşin varlığı, dul

maaşıyla geçinmeyi daha da sıkıntılı bir duruma sokarak yoksulluk vurgusunu artırıyor.

Kardeşin cinsiyetini bilmiyoruz. Eğer o da bir kız kardeş ise öyküde erkek bulunmadığı saptamasını yapabiliriz. Baş kişi, yaşını bilmediğimiz bir kız çocuğu. Anne ve anneanne-siyle İstanbul'da bulunuyor. Konuk oldukları evin sahibesi, adının Mihriban olduğunu öğrendiğimiz, "... yalnız yaşayan yaşlı bir dul hanım." Çay'daki kardeş, dayısının evine, amcasının çiftliğine falan değil, teyzenin yanına bırakılmış. Kız çocuğu, anne, anneanne, Mihriban Hanım ve teyze... Erkekler nerede peki? Baba Almanya'da, dededen dul maaşı kalmış; dede ölü. Mihriban Hanım da dul. Teyze var; ama eniştenin olup olmadığını bile bilmiyoruz.

Mihriban Hanım, görmüş geçirmiş bir hanım. Öyküde adını öğrendiğimiz tek kişi o. Öteki kişiler hep akrabalık adlarıyla belirtiliyor. Kocas dışışlerinde görevliymiş. Çok yer gezmiş, çok yer görmüş. Evi antika eşyalarla dolu. "Koltuklar, sehpalara, sehpalarda türlü türlü süs eşyası, duvarlarda resimler, fotoğraflar..." O doluluğun yanında, konukların "naylon torbaları ve fileleri" aradaki gelir farkını, sınıf farkını açık açık söylemekte.

Öykü, zaman olarak yalnızca bir geceye odaklanmış; İstanbul'da geçirilen o son geceye. Anneannenin bir "koltuk"ta yattığı (Koltuk derken çekyat benzeri bir kanepenin kastediliyor olması) söylenirken küçük kızın sağa sola çarpmamaya özen göstermesinden annesiyle birlikte yer yatağında yatıyor olabileceklerini düşünüyoruz. Baba ile ilgili bilgiler anneanneyle annenin fısıldaşmalarıyla verilir. Anlatılan, çok tanıdık bir öyküdür, Almanya'ya gittikten sonra, ülkesinde bıraktığı karısını, çocuklarını unutan babaların bildik öyküsü; 1970'lerde çok anlatılmış "Alamancı" öykülerinden biri. Öykünün yazıldığı tarihle ilgili bir not yok; ama

Nursel Duruel'in, bu öykünün de içinde bulunduğu dosya ile 1980 yılında Akademi Kitabevi Öykü Ödülü'nü kazandığı bilgisinden hareket edersek öykü 1980'den önce, demek ki 1970'li yıllarda yazılmış.

Baba Almanya'ya gittikten sonra değişmiştir. Karısına, çocuklarına hiç para göndermiyordur. Anneanneninin "Boşan" ısrarını destekleyen gerekçelerden biri de şiddete gönderme yapar: "...hiç değilse koca yumruğu eksilsin tependen." Anne yine de temkinlidir, son bir kez konuşacaktır kocasıyla. Boşanma kararını da bundan sonra alabileceğini söyler annesine. Boşandığında çocuklarının tüm sorumluluğunu yüklenmek zorunda olacağının bilincindedir.

Sonrası, küçük kızla annesi arasında geçen bir oyun gibidir. Kız, uyuyormuş numarası yapmakta, anne de bu numarayı anlamazlıktan gelmektedir. Ortama tam bir sessizlik egemendir. "Öyle bir sessizlik ki, neredeyse camı geçen ayışığının sesini duyacağım," diye anlatır küçük kız bu sessizliği. "Almanya'daki kentlerin, kentlerdeki fabrikaların sesini duyacağım, annemin yarın bineceği uçağın sesini duyacağım," diye biraz abartır hatta.

Sonrasında koşullu tümcelerle çocuğun akıl yürüttüğünü görürüz. Ses çıkarırsa annesi ağladığını anlayacaktır, anlarsa uyuyamayacak, uyuyamazsa ertesi gün güçsüz düşecektir. Sessizce ağlamayı sürdüren kızın gözlerini dolduran yaşlar yüzünden annesini görememekten yakınması epeyce çocuksu bir ifadeyle verilir: "Bu gözyaşları düşmanım benim. Onlarla savaşırken annemi seyretemiyorum. Oysa tek isteğim anneme doyasıya bakmak. Pis gözyaşları, kötü gözyaşları, yok olası gözyaşları, yarın istediğiniz kadar akın. Ama şimdi, bu gece rahat bırakın beni, perde gibi inmeyin gözlerime. Anneme bakmak istiyorum ben."

Oysa gözyaşlarına rağmen annesini gözlemektedir. İyice zayıflamış olsa da annesinin dünya güzeli olduğunu düşünürken bir yandan da o anda ay ışığının aydınlattığı boyununu, çenesini, yanağını görmekte, gölgede kalan gözlerinin tavana dikili olduğunu fark etmektedir.

Öykünün başında, kendisini tanıtırken olduğu gibi, burada bir kez daha okura döner küçük kız, doğrudan bize seslenir. “Bir bilseniz neler etti o gece ay ışığı.” Neler etmiştir ay ışığı? Annenin yüzünü durmaksızın değiştirmiş; kimi zaman gelinlik fotoğrafındaki gibi genç, kimi zaman da anneannenin yüzü gibi kırış kırış göstermiştir. Başka bir yazarın, “Annemin yüzü heykel gibi görünüyordu,” deyip geçiştireceği bir benzetmeyi, yazarın, “... bizim Çay’da yol yapılırken toprak altından çıkardıkları kadın heykelinin yüzü gibi,” diye anlatması, aldığı arkeoloji eğitiminden öyküye yansıyan bir ayrıntı sayılmalıdır.

Anne kızının uyumadığının, kendisini seyrettiğinin farkındadır. Birden dönüp kızını, “Yeter artık,” diye azarlar. Sonra azarladığı için üzülmediğinden olmalı, öper; yeniden azarlar, yeniden öper. Bu öpüşler hem gizli gizli sürdürülmekte olan oyunu bitirir hem de gerginliği ortadan kaldırır. Ana-kız birbirilerine sarılıp gülmeye başlarlar. Bu yumuşama çocuğun üzerinde rahatlatıcı bir etki yapar. Uykuya geçiş anı, çocuğun, ailesinin bütün bireylerini bir arada gördüğü, gökten yağmur gibi gül yapraklarının yağdığı bir tablo halinde anlatılır.

Geyiklerin ortaya çıkacağı rüya sahnesine geçişi, yazar bize UYUMUŞUM diye büyük harflerle haber verir. Rüyada zaman bellidir, ortam bellidir. Çocuk, bilmediğimiz şimdi ki yaşından daha küçüktür. Mevsim, suların çoğaldığı ilkbahardır. Çocuğun özlemi bir kez daha belirginlik kazanır.

O, bütün aileyi bir arada görmek istemektedir. Rüyası bu özlemi su yüzüne çıkarır: Babası ve annesi bir aradadır. Baba Almanya'ya gitmemiştir. Anneye yardımcı olmaya çalışmaktadır. Kilimin dört ucuna konacak taşları o bulup getirir.

Bu dere kıyısı betimlemesinde tatma hariç, öteki duyuların tümüne yer verilmiş olduğu da dikkatimizden kaçmasın. Dere, uzaktan *"kıvrım, kıvrım parlak bir kemer gibi gözükmektedir"*, *"gökyüzü masmavidir"* (görme); yakınlaştıkça derenin *çağıltısı* artmaktadır, kuşların *cıvıltısı* derenin *sesine* karışıyor (işitme); toprak ılıktır (dokunma); *mis* gibi *kokuyordur* (koklama).

Merakla beklediğimiz geyikler rüyada ve kilimlerin üzerinde ortaya çıkar. Geyik desenli bir kilimi, tozlarından arınması için derenin içine yayıp köşelerine birer taş koyarlar. Burada iki kez, derenin kilimlerin üstünden aktığı söylenir. Geyiklere hareket ediyorlarmış izlenimi kazandıran da budur. Buradaki gözlem gücü müthiştir: "Sular aktıkça geyikler hep aynı yöne doğru koşuyorlar. Suların altında, kilimin çizgileri boyunca dizi dizi koşuyorlar. Koşuyorlar, koşuyorlar, hep aynı yerde kalıyorlar. Üstlerine eğilip suyu gölgelediğim zaman bedenleri dalgalanmaya başlıyor." Çocuk sonunda bu güzelliğe dayanamaz ve kaldırıp kendini geyiklerin koşup koşup hep aynı yerde kaldıkları o suyun içine atar.

Küçük kızın beyni, çocuğu, bizim tanık olduğumuz, gerçek yaşamdaki üzücü ortamdan kurtarmak için, ailenin çok mutlu olduğu bir zaman dilimine geri götürmüştür sanki. Rüya, yaşanmamış, özlenen bir ortamı yansıtmaktan çok, ayrıntıların canlılığından yola çıkarak tahmin edebileceğimiz gibi, önceden yaşanmış bir ânın anımsanması sayılabilir. Küçük kardeşin rüyada yer almaması da bu sanıyı

güçlendirir. Çocuğun bilinçaltı onu, o anda yaşamakta olduğu karabasandan kurtarıp üç kişilik ailenin belki de en mutlu olduğu bir âna geri götürmüştür. Anne, baba, kıyıda-ki teyze kahkahalarla gülmektedirler. Rüyada kardeşin bulunmaması bu mutluluk ânının yaşandığı zamanla ilgili ipucu sayılabilir. Babanın küçük kızı havaya atıp tuttuğuna bakılırsa kızın çok küçük olduğu bir zamandayız; öyleyse kardeş, büyük olasılıkla henüz doğmamış; küçük kız ailenin biricik çocuğu olma saltanatını doyasıya yaşamakta. “SEVİNÇ” sözcüğünün büyük harflerle yazılarak öne çıkarılması, ortama egemen duygunun tek o olduğunu bir kez daha vurguluyor.

Rüyaya bir leyleğin girmesi, çocuğun üzüntüyle beklediği, annesinin yapacağı uzun yolculuğa bir gönderme sayılabilir; ama rüya bize asıl, anneye olan güveni göstermekte. Annesini, “dünyanın en güzel kadını, en güçlü kadını” olarak gören çocuk, annenin bütün zorlukların üstesinden geleceğine duyduğu inancı, “... hep böyle duracak suların ortasında. Dimdik. Sonsuza dek,” diye ifade eder.

Kilimlerin sudan çıkarılıp bir taşın üstüne yerleştirilmesinden sonra tokaçlarla dövülmesinde de vurgulamadan geçemeyeceğim bir gözlem izi var. Çocuğun, gözlenmeden bilmemeyecek bir görüntüyü anlatırken, “Onlar (anne ile teyze) vurdukça kilimin üstündeki çiçekler yeniden açıyormuşçasına renkleniyor. Geyikler, sevgili geyiklerim parlayan tüylerini gösteriyorlar bana,” demesi de olayın gerçekten yaşandığı izlenimini güçlendiren bir ayrıntı sayılmalı. Tanık olduğumuz zamanda üzüntüden yorgun düşerek uykuya dalan çocuk, rüyasında da (ama bu kez mutluluktan) uykuya dalıyor.

Öykünün gerçek zamanında uyandığında annesinin gitliğini öğrenince burnunun sızlaması da dokunaklı bir andır.

Son bir kez daha görmeden, bir kez daha sarılamadan gitmiştir annesi. Ağlama isteğini bastırmaya çalışır. Zaten geceki gözyaşlarından yastık kılıfı hâlâ ıslaktır. Bu ıslaklığın çiş sanılmasından korktuğu için kılıfı yıkayacağını söyler anneannesine. Belki de annesinin gitmesinden duyduğu üzüntüyü, başka bir şeyle uğraşarak geri plana itmeye çalışıyordur.

Bu öykünün çok sevilmesinin nedenlerinden biri, çocuk ağzından anlatılmış “naif” bir öykü olmasıdır kuşkusuz. Aynı adı taşıyan kitabın, Adam Yayınları’ndan çıkan Ocak 1982 tarihli ilk basımının arka kapağında, “Derin duyarlılığı, inceliklerle dolu anlatımıyla ilgi çeken yeni bir yazarın ilk kitabı,” denmekte. Bence bir başka neden de budur: Yeni bir yazarın ilk kitabı olması. İlk öyküler içtendir çünkü. Yalındır. Süse boğulmamıştır. Doğaldır. Okuyanın içine işleyen o insan sıcaklığını vermede, usta işi öykülerden çok daha başarılıdır.

Gölgeler*

Necati TOSUNER

* *İmge Öyküler*, Sayı 1, s. 13.

1

İçim sıkıldı.

Gidip tül perdeyi iyice yana açtım. Evet, kar başlamıştı işte. Sanki karanlık çökecek.

Yine de güzeldi.

Ne o?..

Karşiki çocuk, nasıl da büyümüş öyle!..

Durup durup el çırpıyor camda.

Kar, onun için yağıyormuş gibi?

Sanki.

Müthiş sıcaktı. Benim evin balkonunda otuyorduk. Ben sana şunu anlatıyordum:

Burasının çıkmaz sokak oluşu.. işte, böyle çıkmaz sokağın da tam sonu oluşu.. iyi bir bakıma. Yani çocuklar için? Oynuyorlar. Güvenli. Çünkü, taa ötede sokağın girişi.

Yabancı araba pek gelmez buraya. Şu arkadaki anayolda bir kebabçı var. Orada çalışan bir genç gelir bazen. Motorunu deli deli sürer. Belki kulağını çektiler, şimdi ürkmüş gibi geliyor.. gidiyor.

Dün n'oldu biliyor musun?..

Ben burda oturuyorum. Şu karşı üçüncü kat-
ta bir çocuk var. Erkek. Daha üç yaşında falan?
İndirmişler onu, sokakta top oynuyor. Görsen,
top kafasından büyük? Hah, nasıl tepiyor ama!..

Sonra, asfalta üç güvercin indi. Çocuk onları
görünce, unuttu topu, başladı üstlerine üstle-
rine koşmaya. Ellerini uzatmış, parmaklarının
hepsini açmış, koşuyor.

“Aman devrilecek!..” gibi koşuyor...

Çocuk geldikçe, güvercinler yavaştan yavaş-
tan uzaklaşmaya başladılar.

Çocuktan yana da hiç bakmadan gidiyorlar ha!..
Yetişemeyince, durdu çocuk, diyor ki:

2

“Kaçma kuş, kaçma!..”

Ama onları tutamadan, ellerine onları şöyle
bir geçirmeden de duramayacak çocuk, başladı
parmakları önde yeniden koşturmaya...

Sonra, güvercinlerden çocuğa en yakın olanı
havalandı hemen.

Durdu çocuk, diyor ki:

“Uçma kuş, uçma!”

Kar yeniden azıttı, tutacak gibi yağıyor.

Şu kar tatilini önceden verseler yaldızları dökülür! Emek-
li olmanın bir iyi yanı da bu. Şimdi iç çekmek de güzel. İç
çekmeyi güzel bulduğuna kendini inandırmak da.

Öyle sanmak da?

Camın kıyısından, bıçak gibi ince bir soğuk geliyordu.
Sanki bu da güzeldi.

Hava daha da kararıyor, gökten karların gölgesi vuruyordu sanki.

Gülme çocuk, gülme!..

Bana n'oluyor?..

Kar altında kalmış kaktüs gibiyim, –dışım soğuk.. içim uykulu.

Yine sensiz yağan bir kar işte!

Evet, ağustosun yarısı kış sayılır ama, hâlâ müthiş sıcaktı.

Güneş balkona vurmaya başlamıştı, biraz daha oturup içeri geçecektik.

“Bak, leylekler geliyor gidiyor...” diyorsun.

Yan dönüp bakıyorum. Orada, uzak çatılar üzerinde, göçmenler?

“Demek ki, havaların soğumasını beklemiyorlar...” diyorsun. “Zamanı gelince, kendi zamanları var, o gelince...”

Ben, bir şey demiyorum.

Susuluyor.

Dalgınlıklara düşülüyor.

Sonra, biz kuşları artık unutmuşken.. inanılmaz!

Birden saldırıya geçeceklermiş gibi, sessizce gelmişlerdi.

3

Tepemizdeydiler. Karşı yapıyla aramızdaki boşlukta dönüp duruyorlardı. Yüzlerce...

Onlar öyle katman katman döndükçe, kanatlarından doğaüstü bir serinlik geliyordu.

Yüzlerimizden kuşların gölgesi geçiyordu.

Çok yakında ve sonsuzdular.

Sen, coşkuya kapılmış, şaşkınlık titremeleri içindesin.

Ben, bir şey söylemeye korkar olmuştum: Gözlerin, "Sakın, bana dokunma!.. Bana dokunma!.." diyordu.

Yüreklerimizde deprem sonrası...

Ve... hep aynı yerde dolanıyorlarmış gibi görünerek, koca kanat vurmalarla, dinginden süzülmelerle gidiyorlardı.

Bakılınca, uzaklaşmaya başlamış oluyorlardı.

"Gidiyorlar..." diyorsun.

Sonra da diyorsun ki:

"Ne güzel öğrencilerim vardı benim!.."

Burada, sessizlik.

"Ben seninleyim..." diyen sessizlik.

Orada, çocuğun öpülesi yanağı dümdüz duruyor camda. Şimdi yine gülecek... gülecek?

* * *

Yok, bu yıl kar yağmadı.

Daha yağmadı.

Necati TOSUNER (1944-)

1944'te Ankara'da doğan Necati Tosuner ilk ve ortaokulu aynı kentte okudu. İstanbul'da, Pertevniyal Lisesi'ni bitirdi (1966). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'ndeki öğrenimini yarım bırakan Tosuner, iki yıl Almanya'da yaşadıkdan sonra Türkiye'ye dönerek Derinlik Yayınevi'ni kurdu ve yönetti (1977-1986). İlk öyküsü Ankara'da yayımlanan *Resimli Posta* gazetesinde çıktı (1963). Daha sonra yazdığı öyküleri, çok sayıda gazete ve dergide yayımlandı.

Öykülerinde çevresinde bulunan küçük insanların serüvenlerini yer yer mizahî bir üslupla aktardı, öykü ve romanlarıyla çeşitli ödüller kazandı. Çocuklar için kitaplar da yazan Necati Tosuner, şiirsel bir yalınlık içindeki kusursuz Türkçe kullanımıyla kısa öykünün ustalarından sayılmaktadır.

Öyküde Dilin İçi, Dışı

Dil, öykünün neresindedir, öyküye etkisi nedir? Öykü ile dil arasındaki ilişkiyi, sözcük seçimiyle sınırlandırmak doğru mudur? Peki, sözcüklerin hiç mi önemi yoktur? Yazılı bir metni öykü yapan dil dışı öğeler hangileridir? Bunlar gerçekten dilin dışında mıdır?

Soru yağmuruyla başladığımın farkındayım; çünkü bir yargının genelleşmeye yüz tuttuğunu görüyorum. Dile özen göstermek deyince, sözcükleri özenle seçmek anlaşılıyor. Dile özen göstermek bundan ibaretmiş gibi. Böyle olunca bu benimseyiş, karşı görüşü oluşturmakta gecikmiyor. Karşı görüş olarak beliren nedir? Öykü dilden ibaret değildir; kurgusu var, konusu var, atmosferi var. Doğru mudur? Evet, doğrudur. Bu sayılanların tümü de öyküde önemlidir.

Bir öykü yazarı dili iyi biliyor, sözcükleri yerli yerinde kullanıyor diye övülemez. Yazar olmayıp yazar adayı olsa da övülemez. Elbette dilini iyi bilecek, yalnız doğru değil, hatta yalnız iyi de değil, aynı zamanda çok güzel ve yaratmak istediği etkiyi yaratacak yetkinlikte kullanmayı da başaracak. Mademki öykü yazmaya soyunmuş!

Tam burada durup okumakta olduğunuz bu yazıyı kendi içine katlayabiliriz. Dile özen, sözcük seçiminden ibaret değildir; doğru! Ama sözcük seçiminden başlamaz mı dil özeni? Sözgelimi, üstteki paragrafın son tümcesine bu gözle

bakılabilir. Hatta sondan bir önceki tümcenin son sözcüğünden işe başlanabilir. “Başaracak” yerine “becerecek” desem, aynı anlamda bir sözcük mü kullanmış olacaktım gerçekten? Başka çağrışımlar girmeyecek miydi işin içine? Son tümceye bakacaktık. Ona da bakalım: “Mademki öykü yazmaya soyunmuş!”

Kendisinden önce söylenenlere bağlı bir tümce. Göze ilk çarpan özelliği bu. Ben daha çok, son sözcük üstünde durmak istiyorum. “Soyunmak” sözcüğü, “bir işe soyunmak” biçimiyle son zamanlarda pek moda! Bu sözcüğü kullanarak, size kendimle ilgili bir ileti sunmuş oluyorum: “Beni çağdıışı biri olarak algılamayın. Moda söyleyişleri biliyorum ve gördüğünüz gibi kullanıyorum da.” “Soyunmuş” yerine, sözdizimine dokunmadan “başlamış” dese yazar ve yazar adayı diye saydığım iki kişiden birini, “yazar”ı dışlamış olacaktım. Öyle ya, “başlamış”, yalnızca yazar adayını kapsayan bir sözcük. “Kalkışmış” da diyebilirdim. O zaman da bir küçümseme, tepeden bakma havası sinecekti sözüme.

Dil özeni, sözcük seçiminden başlar; ancak bu özeni, sözcük seçiminden ibaret sanmak, öykü ile dil arasındaki ilişkiyi hiç anlamamak demektir. Necati Tosuner’in “Gölgeler” adlı öyküsü var önümde. “İçim sıkıldı,” diye başlıyor. Yalnızca iki sözcükten oluşan bu ilk tümcenin öykünün “atmosfer”i hakkında fikir vermediği söylenebilir mi? Hatta konusu hakkında da aşağı yukarı bir izlenim ediniyoruz. “Yalnızlık” anlatılacak gibi görünüyor. “Gidip tül perdeyi iyice yana açtım. Evet, kar başlamıştı işte. Sanki karanlık çökecek.” Öykü kişinin, karın başladığını görmesi için, perdeyi açması gerekir, doğru. Öyleyse yazar bunu, “Perdeyi açtım,” diye anlatabilirdi. Öyle yapmıyor ama. Öykü kişinin içi sıkıldığında pencerenin önünde olmadığını “gidip” sözcüğüyle

anlatıyor. Demek evin kuytularındaymış içi sıkıldığında. Sıkıntısını gidermek üzere dış dünyadan bir destek almak için pencerenin önüne gitmiş olmalı. Perdenin “tül” olduğu belirtilmiş. Demek açmadan da görülebilmemiş dışarı; ama o tüllü görüntü iç sıkıntısını gidermeye yetmemiş ki açılmış perde. Üstelik, “iyice yana” açılmış. O sıkıntıdan bir an önce kurtulmak ister gibi. Ama o ne? Dışarıda sıkıntıyı artırabilecek, kişiyi o sıkıntıyı duyduğu eve iyice hapsedecek iki önemli öge birden var. Birincisi, kar başlamış. Demek ki dış dünya ile araya çekilen, tül perdeden daha kalın bir perde olacak artık; belki de giderek kalınlaşacak bir perde: kar. O da yetmezmiş gibi, bir de karanlık çökecek. İşte kurguyla ilgili ipucu. Bu durumda öykü kişinin kendi içine bakmasında, öykünün böyle çatılmasında yadırganacak bir şey var mı? Dış dünyanın giderek uzaklaştığı, uzaklaşacağı ortamda pencereden bakan kişi, kendi içine döner mi? Evet. Üstelik dışarıdan içeriye yönelmeyi sağlayacak bir aracı da var. “Karşiki çocuk nasıl da büyümüş öyle!..”

“Karşiki çocuk”, bilinen bir çocuk, daha önce izlenmiş, hakkında konuşulmuş, düşünülmüş, yorumlar yapılmış... Böyle olmasaydı, “Karşı camda bir çocuk var,” diye anlatırdı. Bilinen bir çocuk olduğu, zaten büyümüş olduğunun fark edilmesinden de belli. Anımsamanın aracı bu çocuk olacak işte. Anımsanan zamanda bu çocuk üç yaşlarında, mevsim yaz. Yaşanan zamandan anımsanan zamana geçildiği, satırların sağa yaslanmasıyla da belirginleştirilmiş. Ayrıca “sen” diye seslenilen biri daha girdi öyküye anımsama bölümlerinde. Balkonda otururken kendisine bu sokağın, kuşların üstüne üstüne koşup onları yakalamaya çalışan bu çocuğun anlatıldığı bu “sen” kim?

“Benim evin balkonunda oturuyorduk,” dendiğine göre,

bu evi paylaşan biri değil. Şimdi sıkıntı veren bu evde konuk olarak bulunuyormuő “sen”. Bir yerde “kar tatili”nden, bir yerde de geęmiőte kalan öğrencilerden söz edildiğine göre, emekli bir öğreten. Sevilen bir insan, bir sevgili. Söylenmeyen birçok şey gibi, bu da söylenmiyor. Ama öykü, söylenenler kadar söylenmeyenlerle kurulmaz mı zaten?

Yalnızlık temalı bir öykü olarak “Gölgeler” boğucu, bunaltıcı olabilir. Böyle sıkıcı bir “atmosfer” yaratılmamasında, yazdan kışa, kıştan yaza geçen kurgu kadar, öykü kiőisinin avunma çabasının da etkisi büyük. Kendisini eve kapatacak kar yağışı için, “Yine de güzeldi,” diyebilen bir kiőı bu. “Camın kıyısından bıçak gibi ince bir soğuk geliyor-du. Sanki bu da güzeldi,” diyen, karşı penceredeki çocuğun gülüőünden sevinçler çıkarabilen, “Şimdi iç çekmek de güzel, iç çekmeyi güzel bulduğuna kendini inandırmak da,” diyen kişinin, kişilik özellikleri dil sayesinde kazandırılmadı mı ona?

İki zaman var gibi görünüyor öyküde. Geęmiő ve şimdi. Geęmiő, “sen” diye seslenilen sevgiliyle balkonda geçirilen bir ağustos akőamüstüsü; şimdi, pencereden bakılıp geęmiőin düőlendięi kış baőlangıcı. Yazar, öykünün başında, yalnızlaőtırıcı öğe olarak sunduğu kar imgesini, öykünün sonunda, “Yok, bu yıl kar yağmadı. Daha yağmadı.” diyerek kendi elleriyle parçalayacak; ama bu durum öyküye zarar vermek yerine yepyeni bir açılım kazandıracak: “Şimdi” diye anlatılan, aslında “gelecek”miő meğer. Yalnız geğirileceği şimdiden belli olan bir “gelecek”. Ayrıca geęmiő ve gelecek kavramları, “orası” ve “burası” diye anlatılabilecek kadar somut. “Gelecek”, penceresinden bakıldığında kar yaęıőının gözleneceği “burası” ise, geęmiő de epey gerilerde kalmış bir “orası”dır.

Öyküde temanın yalnızlık olduğunu söyleyen benim. Yazar bunu bir kez olsun söylemiyor; yalnızlık sözcüğü hiç geçmiyor öyküde. Geçmiş, durmaksızın bir şeyler anlatılan, birlikte gökyüzüne bakılan, söylenen, konuşulan bir ortam olarak anlattıktan sonra, “bura”ya dönüldüğünde ses kalmıyor. Konuşan, epeyce somutlaşmış olan sessizlik. “Ben seninleyim,” diyen bir sessizlik.

Öyküde dil dışı gibi görünen her şey, dilin içinde olup bitiyor. Kurgu dille sağlanıyor, kişiler dille canlanıyor, atmosfer dille yaratılıyor. Öyküde dil dışı bir şey yok; dilin dışında öykü yok.

Sessiz Ali*

Erendiz ATASÜ

* *Kadınlar da Vardır*, Everest Yayınları, s. 161.

Ali gülümsemesini unutmuştu. Nişanlanmasından bir hafta sonra başladı bu düşünceli hali. İlk günler öyle sevinçliydi ki... Kuş olup uçası geliyordu. Nedense çabuk koptu kanatları. Neşesi kuş olup uçmuştu. Ali ise dar sokakların, yıkık dökük ahşap evlerin arasındaydı. Kötü kötü, kara kara düşünüyordu. Gülümsemenin silindiği yüzü, sevimliliğini yitirmiş, çocukken iyi beslenmemiş, ufacık bir bedenin kara, sarı, sıska ve asık suratına dönmüştü. Yumuşak bakan kara gözleri yabanıllaşmıştı. Ali'nin asabı iyice bozulmuştu.

Mahalle adım adım izliyordu Ali'nin gülümsemeyi yitirşini; adım adım ve beğeniyle, pek de gizlenmeyen bir doyumla.

— Yahu, sessiz Ali hepten sessizleşti. Arpacık kumrusu gibi düşünüyor.

— Canım, o düşünmesin de ben mi düşüneyim? Bu sessizlikle elkızını nasıl güdecek?

— Pek de sessiz canım...

— Aboo, bu gidişle kılıbıkların piri olacak.

— Bu kadar da sessiz olunmaz ki... Vur ensesine, al lokmasını ağzından. Erkek dediğin biraz dişli olmalı. Kız gibi oğlan.

Mahalle kahvesinde çift şekerli demli çayla birlikte Ali'nin yaklaşan evliliğinin yorumları da içiliyor; emmiler,

dayılar bu yeni içkiye kanayamıyorlardı. Bazen sesler alçalıyor, şakalara açık saçıklık kokusu bulaşıyordu.

— Sahi yahu, bizim Ali nasıl kıvrıracak bu işi? Becerebilse bari.

— Hiç denedi mi acep?

— Yok canım, ne gezer... Kız gibi oğlan... Gider mi fena yerlere...

— Eee, Öyleyse?

Erkekler keyifle gülüyorlardı. Böyle şakaların ulaşamayacağı yerlere erişmenin tadını çıkararak. Hepsi birçok kez baba olmuştu!

Ali aldırmıyordu baştan. İşe girdiğinde de böyleydi. Mahalleli yolunu kesip akıl vermiş, işyerinde kendini nasıl saydıracığını öğretmişti ona. Akıl hocalarının çoğu hayatlarında hiç memuriyet yapmamış kişilerdi ya, neyse...

— Ali, sen babasız büyüdün oğlum, bak amca sözü dinle, diye başlardı hepsi.

Ali herkese teşekkür etmiş, bildiğini okumuştı. Evet, büroda o odacı, odacılar sekreter olmuştu sonuçta ama zararı yoktu. Çalıştığı yerdeki odacılar Ali'nin kaç yıllık komşusu, memleketlisi, emmisi, dayısıydı. Onlara amirlik taslamak yakışık alır mıydı? Ali kalp kırmayı sevmezdi. Zamanla içinde bir burukluk duymaya başladı. Onca saygısına karşılık kendisini sürekli hiçleyen odacı emmilerine kırılıyordu. Şimdilerde Ali kuşkudaydı. Yoksa Gülsüm de mi onu hiçleyecekti? Mahalleli onu uyarıyordu, tıpkı işe girdiği zamanki gibi. Uyarılarına kulak verse miydi? Gülsüm'ün duru gözlerini görünce kuşkuları dağılıyordu. Öyle tatlı bakıyordu ki nişanlısının gözleri; sevgi, bağlılık dolu...

Ali nicedir evlenmek istiyordu; baş edemiyordu yalnızlıkla. Bir türlü anasına açamamıştı işi. Utanıyor muydu ne...

Çekinirdi Ali annesinden, çok da severdi onu. Niye çekinirdi, bilinmez. Pek yumuşak huylu bir kadındı annesi. Babasız büyümüştü Ali ile iki ablasını. Çocukları uğruna yaptıklarıyla övünen, ya da bunlardan yakınan insanlardan değildi. Analık özverisinde doyuma ulaşan kadınlardandı. Ağabeyinin yanına sığınıp yetiştirmişti çocuklarını ama Ali'nin dayısı pek uzak ve seyrek bir konuk gibi uğramıştı hayatlarına, aynı avluya bakan evinden. Dayı evinin düzeni, bağırıtı, dayak, tokat, Alilerin kapısından içeri girmemişti. Ablaları evleneli beri, Sessiz Ali sessiz anacığıyla yalnızdı. Anası açtı konuyu, köydeki tarlanın satımından sonra.

— Oğlum, elimiz bolaldı. Sana helal süt emmiş bir taze arayayım mı? dedi.

Ali çok sevinmişti. Birkaç gün sonra anası iyi haberle geldi.

— Muharrem Efendi'yle anlaşılabileceğiz galiba. Kızı Gülsüm tam bize göre. Sessiz, iyi bir kız, dedi.

Gülsüm'ü görür görmez Ali'nin kanı kaynadı. Sevgiye susuz kalbinde duygular ince ince kök saldı. Gün güne boy attı, filiz verdi. Gülsüm de öyle... Bağlandı Ali'ye. Ali öyle sessiz, öyle güleçti ki... Gülsüm Ali'nin onu hiç hırpalamayacağını biliverdi. Babasının sertliğinden bezmişti. O yüzden sevdi Ali'yi.

Nişanın ertesi günü Ali Gülsüm'ü Gençlik Parkı'na götürdü, çay içirdi. Havuzu seyrettiler birlikte. Trene binerken tutuverdi kızın elini. Ali'nin kalbi küt küt attı. Çiçek göstereceğini bahane edip bir çamın arkasına götürdü Gülsüm'ü. Çarçabuk yanağını öptü, öpüşün azıcık dudağa doğru kaymasına özen göstererek. Gülsüm kızardı, Ali çok sevindi.

Mahalleli söz kesiminden beri Ali'yi bir köşeye kıştırıp, "Oğlum, senin baban yok, konuşasın böyle şeyleri... Bak evlenmeye kalktın, yani demek istiyorum ki... Anlarsın ya...

Belki hiç gitmemişsindir, bir uğrayıver, ha..." filan diye bir şeyler söylüyordu. Ali içindeki sevinçle, baştan anlayamıyordu bile ne dediklerini. Sonra anlamazlığa vurdu. Amma gün geçtikçe huzursuzlanıyordu. Acaba, acaba? Yok canım... Ya beceremeyiverirse... Ali Gülsüm'ün elini tutunca güçlü hissediyordu kendini. Onun eldeğmemişliğinin kendisi için yalnızca aşılması kolay, tatlı bir engel olduğunu ta içinde duyumsuyordu. Ama geceleri tek başına yatarken uyku tutmuyor, Ali bunaldıkça bunalıyor, gerildikçe geriliyordu. Nedense tüm mahalleli onun bu işi beceremeyeceğinde birleşmişti. Ya haklı idiyse? Ali bir kez gitmişti, Bent Deresi'nin oraya, bir iki yıl önce. Bir daha ayakları götürmemişti onu. Antiseptik kokularıyla, çıplak ve tombul baldırların jiklet çiğneyen yayvan bir ağızdan çıkan "cak cak" seslerinin birbirine karıştığı bunaltıcı, bulandırıcı silik bir anıydı bu. Giderek silikliğinden sıyrılıyor, karabasan gibi bir şey oluyordu. Ali Gülsüm'ü her gördüğünde bu karabasanla irkiliyordu. "Sessiz" lakabından rahatsız olmaya o günlerde başladı.

— Oğlum Ali, efendi ol dedikse, bu kadar da alttan alma, yüz verme kadın kısmına. Baş edemezsin. Maaşın kaç kuruş a oğlum... Şunu isterim, bunu isterim; pabuç al, manto al, diye tutturursa görürsün, diyorlardı emmiler, dayılar.

Ali ayın ilk haftasında eriyen maaşına bakıp kahroluyordu. "Kız Gülsüm," diyordu, "bak para sıkıntısı çekeceğiz, haberin olsun."

— Aman Ali'm, düşündüğün şeye bak, ikimiz beraber olalım da, varsın sıkıntı çekelim, canımız sağ olsun, diyordu Gülsüm. Ali'nin içi ısınıyordu. Ama sonra gene kuşku- lar sarıyordu Ali'yi. Ya Gülsüm numara yapıyorsa? Bunca saçlı sakallı adam yalan mı söyleyecek? Biraz sert olmalı,

demiyor mu hepsi de? Gülsüm'ün gözleri dikiliyordu karşısına uykusuz karanlıklarda. O gözlerin onca sevdiği bakışı, sevgi dolu... Ali kadınların gözlerinde böyle anlamlar okumaya alışık değildi. Ablaları kocalarına böyle bakmazdı. Nişanlıyken de böyle bakmazlardı. Saygıyla korkunun birbirine karıştığı donuk bakışlardı onlarınki. Oysa Gülsüm'ün gözlerinde neşe uçuşuyordu bir uçtan bir uca. Ali bakışların duygu örgüsünü bir bir tellerine çözemiyordu ama gitgide Gülsüm'ün sevdiği gözlerinden rahatsız olmaya başlamıştı. Yoksa Gülsüm onu saymıyor muydu?

Ali gerildikçe geriliyordu. Kurulu bir yaya dönüşmüştü. Okunu ne zaman, nereye fırlatacağı hiç belli değildi.

Düğüne birkaç gün kala, Gülsüm Ali'nin annesine yardıma geldi. Çamaşır yıkıyorlardı, kaynana gelin. Gülsüm köpükler arasından gülümseyip: "Ali," dedi, "biliyor musun, küçük çamaşır makineleri var. Hani ilerde, diyorum, paramız olursa alalım... ha... Ne dersin?"

Ali'nin annesi, "Yaa, pek iyi olur; böyle leğende zor oluyor," demeye kalmadı, Ali iki kadının üstüne atılıverdi, çevik bir kedi gibi. Gülsüm'ü saçlarından sürüyerek çamaşır leğeninin başından çekip aldı.

— Kız, sana ne oluyor? Sana mı kaldı benim cebimdekini nasıl harcanacağını söylemek? diye kükrüyordu.

Bir yandan da yerde, şaşkınlık, korku ve acıyla, beden ve ruh acısıyla debelenen kıza tekme, tokat girişiyordu. Ali vurdu, vurdu, taa ki Gülsüm'ün bal rengi cıvıl cıvıl ışılan gözleri donuklaşana dek... o bildik bakış gelip de gözlerin bal rengi yumuşaklığına taş gibi çöküp, temelli yerleşene dek... Mahalledeki kadınların kocalarına bakarken gözlerini durağanlaştıran o tanıdık bakış... Korku, boyun eğiş, çaresizlik, nefret, nefret ve gene nefretten oluşan o sinmiş,

o intikamcı bakış... Ali Gülsüm'ün gözlerini gördü ve rahatladı. Ali ve nişanlısı mahallede ayrıkotu gibi farklı olup, diken gibi mahalleye batmaktan kurtulmuşlardı. Ali herkes gibi birisi olmanın alabildiğine rahatlatıcı havasını soludu.

Karşı evden küçük Dursun koşarak çıktı ve haberi tüm sokağa yaydı.

— Ana, kız ana, koş... Sessiz Ali ağabeyim seslenmiş! Gülsüm ablamı bir dövdü ki sorma!

Haberi duyan mahalle rahat bir soluk aldı.

Erendiz ATASÜ (1947-)

1947'de Ankara'da doğdu. 1968'de Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı fakültede uzun yıllar öğretim üyesi olarak çalıştıktan sonra 1997'de Farmakognozi profesörlüğünden emekliye ayrıldı.

Feminist bilinçle kaleme aldığı öyküleri 1981'den bu yana, romanları; edebiyat sorunları, kitaplar, kadın özgürlüğü, laik toplum ve Cumhuriyet devrimleri üzerine deneme, inceleme ve makaleleri yayımlanmış ve yayımlanmaktadır. Atasü'nün beş romanı, sekiz öykü ve altı deneme kitabı ve çeşitli ödülleri vardır. Kimi öyküleri başka dillere çevrilmiş, İngiltere, ABD, Fransa, Almanya, Hollanda, İsviçre, İtalya, Çek Cumhuriyeti ve Hırvatistan'da yayımlanan öykü antolojilerinde yer almıştır.

Ali'lerden Bir Ali

“Ben feminist değilim ama...” diye söze başlayanlardan değildir Erendiz Atasü. Kadından yana tavır koyduğunu eveleyip gevelemeden söyler. O, bir kadın yazardır; o, bir kadın aydındır. “Kadın yazar” olmanın gururla taşınacak bir paye olduğunu, açık söyleyeyim, ben ondan öğrendim.

“Kadın yazar” adlandırmasından rahatsızlık duyduğumu, bu konunun gündeme getirildiği hemen her toplantıda söylüyordum. Erkek yazarlara yalnızca “yazar” denip yazarların kadın olanlarının “kadın yazar” diye nitelenmesinden maymunların resim yapmasına duyulan hayranlığa benzer bir izlenim edindiğimi yineleyip durdum yıllarca. “Kadın yazar” sözünü her duyduğumda hissettiğim, hani, söze dökülse, “Bak, kadın; ama yazabiliyor (maşallah!),” diye ifade edilecek bir duyguydu. Başka bir deyişle bir alkış; ama küçümsemeyle dokunmuş bir alkış... İnsana övülürken yerildiğini sezmenin huzursuzluğunu veren, alttan alta, “Asla aynı olamazsınız,” diyen bir reddediş, bir dışlama... Birlikte katıldığımız bir açikoturumda bu düşüncelerimi açıklayınca Erendiz Atasü’nün karşı çıkıp, öyle düşünmenin doğru olmadığını, hem yazar hem de kadın olduğumuzun her seferinde yinelenmesinden olsa olsa gurur duymak gerektiğini söylemesinden sonra bir duraksadım. Hâlâ zaman zaman o yüceltir gibi görünen aşağılamanın kokusunu alsam da “ka-

dın yazar” nitelemesinden eskisi kadar rahatsız olmuyorum artık. Bu rahatsızlıktan kurtulmamı ona borçluyum. Şimdi dimdik durup, “Evet, kadını ve yazarını (Var mı bir diyeceğiniz?),” derken “kadın yazar” olmanın haklı gururunu taşıyabiliyorsam bunda Erendiz Atasü’nün payı büyüktür.

Atasü’nün bir öyküsünü ele alıp öykücülüğünü o tek öykü üzerinden anlatmayı tasarlamıştım.* Evet, ama hangi öykü, bir yazarın bütün öykücülük serüvenini kapsayabilir? Neredeyse bütün öykü kitaplarını tek tek gözden geçirdim. Yenilerden birkaç öykü seçtim, değiştirdim, üstünde çalışmaya başladım, yazdığımı beğenmedim, olmadı. Eskilerden seçmek, yazarın geldiği yeri görmezden gelmek mi olurdu, bilemedim. Aklıma çengel atmış bir öykü vardı aslında, “Hangi öykü?” diye her soruşumda aklıma o geliyordu. Sonunda aklımın çengelini bir türlü kurtaramadığım o öyküde karar kıldım.

Eski bir öyküydü; ama eskimemişti. Günümüzde bir türlü önlenemeyen kadın cinayetlerinin altında yatan nedenlerden birine “sessizce” ışık tutuyordu. Kadına yönelik şiddetin nerelerden beslendiğine dikkat çekiyordu. Atasü’nün feminist damarının, daha 1982’de, neyi, nerede arayacağını bilen bir bilince dönüştüğünü gösteriyordu. “Mahalle baskısı” sözünün icat edilmesinden çeyrek asır önce mahalle baskısının ne olduğunu, bizi bir öykünün içinde yaşatarak anlatıyordu.

Bir delikanlı, nişanlandıktan bir hafta sonra kara tasalara batmış, neşeden kuş olup uçacağına, neşesini kuş edip uçurmuşsa bu, neden olabilir? Evlilik masraflarının altından nasıl kalkacağını dert ediyordur; yeni bir yaşam kuracak olmanın

* Bu metin, Erendiz Atasü’nün yazarlığının 30. yılını kutlamak üzere düzenlenen bir toplantıda sunulmak üzere hazırlanmıştır.

tedirginliğini yaşıyor, evlenmekte acele edip etmediğini düşünüyor; anacığını yalnız bırakacağının tasasını çekiyor-
dur; belki de bekârlığa veda ederken aklı geride, tadını çıkaramadığı bekârlık günlerinde kalmıştır; ona üzülyordur. Yok, Sessiz Ali'nin sesini büsbütün kesen, bunlardan biri değildir. Yakından bakmayı denediğim öykü, işte başkışisinin adını taşıyan bu öykü: Sessiz Ali. Öykünün başında söylemez bize yazar Ali'nin gittikçe sessizleşmesinin nedenini. Yalnızca mahallelinin konuşmalarına kulak misafiri oluruz. Bu konuşmalardan, Ali'nin gülümsemenin silindiği yüzünü mahalle halkının “adım adım ve beğeniyle, pek de gizlenmeyen bir doyumla” izlediğini öğreniriz. Ali'nin suratının asılmasından mahalleli hoşnuttur; onayladığı bir değişimin izlerini görmektedir bu asık suratla.

Mahallelinin konuşmalarının içinde anahtar bir sözcük de geçer aslında: “gütmek”. Ali namına efkârlanan komşulardan biri: “Bu sessizlikle el kızını nasıl güdecek?” derken hem bu efkârlanmanın nedenini söyler hem de o çevrede kadının nasıl algılandığını tek sözcükle anlatıverir bize. Her ne kadar “kin gütmek, amaç gütmek” gibi kullanımları olsa da “gütmek” sözcüğünün asıl anlamı, “Hayvan ya da hayvan sürüsünü önüne katıp otlatarak sürmek”tir. “Elkızı”, Ali'nin nişanlısı Gülsüm olduğuna göre, Ali'den beklenen ve yapabileceğinden kuşku duyulan da Gülsüm'ü önüne katıp istediği yöne sürmekten başka bir şey değildir.

Aslında evlenmek gibi, yaşamın en ciddi kararlarından birinin alınmasında kadının hiçbir hükmünün bulunmadığına işaret eden bir söz daha geçer öyküde. Anası oğlunun evlenebileceği kızı bulduğunu oğluna muştularken, “Muharrem Efendi'yle anlaşabileceğiz galiba,” diyecek, evlilik pazarlığının kızın babasıyla yapılacağını altını çizecektir.

Öykü, Ankara'nın kenar mahallelerinin birinde geçer. Kentin Ankara olduğunu, Ali'nin Gülsüm'ü Gençlik Parkı'na götürmesinden, mahallenin kente sonradan gelmiş yoksulların oturduğu bir mahalle olduğunu da dar sokaklarından, yıkık dökük ahşap evlerinden anlarız. Bu semtte oturanların köy kökenli oldukları, köylülükten kentliliğe geçemedikleri, sakinlerinin "aboo, acep" gibi sözcükler kullanmalarından kolayca çıkarılabilirse de bunu ele veren başka ayrıntılar da vardır öyküde. Mahallenin, her seferinde "emmiler, dayılar" diye söz edilen büyükleri, Ali'nin aynı zamanda "memleketlisi" de olmaktadır. Alilerin de "memleketlileri" gibi köyden gelmiş olduklarını açıklayan noktalardan biri, belki de köy ile aralarındaki son bağlantıyı oluşturan bir tarladır. Anne, tek oğlunu evlendirecek cesarete ancak "ellerinin bolalmasını" sağlayan, köydeki o tarlanın satışından sonra ulaşacaktır.

Türkiye'nin herhangi bir yerinde işe girmek, işçi olarak bir yere yerleşmek anlamına gelirken, işe girmek denince Ali'nin bir memuriyete girdiğinin anlatıldığına bakarak da yaşanan yerin Ankara olduğu tahmininde bulunulabilir aslında. Mahallelinin, cinselliği belden aşağı şakalar yapılan bir alan olarak algılaması, mahalle kahvesinde Ali'nin ilk geceyi nasıl "kıvıracağının" konuşulması da öykünün yeri hakkında gerekli izlenimi edinmemizi sağlar.

Ali'nin sessizliği mahalleliye daha önce de dert olmuş, işe girdiğinde önünü kesip akıl verenler, işyerinde kendini saydırmak için neler yapması gerektiğini öğretmeye kalkanlar olmuş. Ali, uysal çocuk... Hayatında hiç memurluk yapmamış olanların önerilerini bile uysallıkla dinlemiş o zamanlar. Aslında babasız büyümüş bir çocuk Ali. Yani uysal olmaktan başka çaresi yokmuş. Yine de "Bak, amca sözü dinle!" diye yapılan uyarılara pek kulak asmamış. Asmamış; ama

bu, pek de iyi olmamış. Memurluk yaşamında odacılara bile ezdirmiş kendini. Ali'nin neşesini tuz buz eden endişelerden biri, kılıbık olma, öyle anılma endişesiye bir diğeri, evlilik yaşamında da kendini ezdirme olasılığı. Ali, Gülsüm'ün sevgi ve bağlılık dolu gözlerine baktığında endişelerinden sıyrılır; ama işyerinde kendini ezdirmesine benzer ikinci bir yenilgiye uğramamak için, mahallelinin önerdiği gibi davranmasının doğru olacağını da düşünür bir yandan.

Toplunun, sınırlarını kesin çizgilerle çizdiği bir erkek modeli var. Ali, başlangıçta bu modele uymuyor. Uymamak için inandırıcı nedenlere de sahip. Babasız büyümüş; annesi ve iki ablasıyla birlikte. Rol modeli olacak bir erkek yokmuş yaşamında. Gerçi anne, çocuklarıyla birlikte erkek kardeşinin yanına sığınmış; ama aynı avluya bakan ayrı evlerde oturmuşlar; dolayısıyla "dayı" rol modeli oluşturmamış. Erkeğin egemen olduğu evde, sözgelimi dayının evinde, belli bir şiddetin yaşandığı, "Dayı evinin düzeni, bağırtı çağırtı dayak, tokat Alilerin kapısından içeri girmemişti," diye anlatılırken bir anlamda bu şiddetin kaynağı olan "dayı" da, "... pek uzak ve seyrek bir konuk gibi" uğramış hayatlarına. Ayrıca değer yargıları da var. Akıllı uslu, terbiyeli, sakın yaradılışlı olmak, hep "sessiz" sözcüğüyle eşitlenmiş öyküde ve öykünün geçtiği çevrede. Sessiz olmanın övülen bir değer olduğunu, Ali'nin annesinin Gülsüm'ü, "...Gülsüm tam bize göre, sessiz, iyi bir kız," diye övmesinden de çıkarabiliriz; Gülsüm'ün, Ali'ye kanının kaynadığını anlatan, "Ali öyle sessiz, öyle gülekti ki," sözlerinden de.

Ali'nin annesini çok sevdiği halde ondan çekindiği, "Niye çekinirdi, bilinmez," yorumuyla verilmiş. Çekinmesine gerek olmadığı, annenin "pek yumuşak huylu bir kadın" olduğu ile gerekçelendirilirken bir sonraki tümce, çekinme

nedenini açık açık söylüyor aslında: “Babasız büyüttmüştü Ali’yle iki ablasını”. Demek ki anne üç çocuğuna babalık etmiş. Ali’nin çekinme nedeni bu. Ancak “pek yumuşak huylu bir kadın” olduğundan ve “analık özverisinde doyuma ulaşan kadınlardan” olduğundan anne, gerçek bir baba kadar sert değilmiş. Ali bu yüzden “kız gibi oğlan” olmuş.

Ali’nin “kız gibi oğlan” olduğu iki yerde yinelenir öyküde. Belki yazar bizi bu çelişki üzerinde de düşündürmek ister. Bir kadına “erkek gibi kadın” dendiğinde dürüstlük, mertlik, güvenilirlik gibi, toplum tarafından beğenilen, takdir edilen nitelikler kastedilir. Oysa bir erkeğe “kız gibi oğlan” demişseniz onun ne kadar pısırık, kendi haklarını bile savunamayan, beceriksiz biri olduğunu söylemiş olursunuz. Zaten mahalleli de “kız gibi oğlan” diye andığı Ali’nin ilk gece başarı sağlayıp sağlayamayacağından endişelidir. Ali’yi (Ankara’daki genelevlerin bulunduğunu anladığımız) Bent Deresi’ne yönlendirmeye çalışır. Ali hiç sevmemiş olsa da bir-iki yıl önce “oraya” gitmiştir aslında; ama “amca”ların onu bir kıyıya çekip çekip konuşmaları, kendisinden yine de kuşku duymasına, “Acaba, acaba?” diye düşünmesine yol açar; onu bunaltır, gerginleştirir.

“Memuriyete” girdiğine göre Ali’nin iyi kötü bir tahsili olduğunu varsaymak zorundayız. O zaman mahallelinin “dolduruşuna” gelmemesini, onlara bir tepki göstermese bile söylenenleri pek de ciddiye almamasını, kulak arkası etmesini bekleyebiliriz. Oysa Ali, mahalleliye kendisini kanıtlamak sevdasına kapılır.

Ali’nin “sessiz” lakabından rahatsız olmaya başladığı günlerde “emmiler, dayılar” bir de “maaş” konusunda kulağını bükmeye kalkmazlar mı Ali’nin? Kadın kısmına yüz vermemesi konusunda uyarıda bulunmazlar mı?

Oysa bu öyküde “kadın kısmı”nın temsilcisi olan Gülsüm, “babasının sertliğinden bezmiş” bir kızdır; sessizliğine ve güleçliğine inandığı “Ali”nin onu hiç hırpalamayacağını” düşündüğü için sevmiştir Ali’yi.

Sessiz Ali, bir değişimin, bir dönüşümün öyküsü olduğu kadar, bir dönüştürmenin de öyküsüdür. Ali, ablaları dâhil, tanıdığı kadınların hiçbirinin gözlerinde görmediği neşe ve sevinci Gülsüm’ün gözlerinde gördüğü için de tedirgindir. Gülsüm’ün gözlerinde eksikliğini fark ettiği şey koca ve dolayısıyla dayak korkusudur aslında; ama Ali bunu saygısızlık edebilme olasılığı diye anlar. O uçuşan sevincin bir saygısızlık belirtisi olup olmadığını düşünmeye başlar. Em-milerin uyardığı tehlikeli dönemeçlerden birinde olduğunu sandığı bir anda da “tekme tokat girişir” Gülsüm’e. “Ali vurdu, vurdu, taa ki Gülsüm’ün bal rengi cıvıl cıvıl ışıyan gözleri donuklaşana dek... O bildik bakış gelip de gözlerin bal rengi yumuşaklığına taş gibi çöküp temelli yerleşene dek...”

Sonunda Ali, sevgi dolu bir eş adayından, kocasına, “kor-ku, boyun eğiş, çaresizlik, nefret, nefret ve gene nefretten oluşan o sinmiş, o intikamcı bakış”la bakan bir kadın yaratmayı başarmıştır. Kendisi de “herkes gibi biri olmanın alabil-diğine rahatlatıcı havasını” solumaya başlamıştır.

Koca dayağı mahalleye bir muştı olarak yayılır. Sonunda aykırılık ortadan kalkmıştır. Ali ile Gülsüm, mahallenin öteki karılarından ve kocalarından hiçbir farkları kalmayan, aykırılıklarından arınmış bir çift olarak herkesinki gibi bir evliliği sürdürmeye hazırdırlar artık.

Öykünün bu sona doğru ilerlemekte olduğunu en baştan sezeriz aslında; ama bir umut, Alilerden bir Ali’nin bu kez sırayı bozmasını, kendi zaferini ilan etmesini de bekletir

bize. Ancak o umut gerçekleşmez. Ali asıl herkesin istediği gibi davranırsa yenilmiş olacağını anlamadan, kendi doğrusuna sahip çıkamadan bir kez daha genel kabullere boyun eğer.

Sessiz Ali, Erendiz Atasü'nün öykücülüğünde bir doruk noktası değildir kuşkusuz; hatta tiplerin biraz yüzeysel kaldığı, yazarın ilk öykülerinden biri olarak acemilikler barındıran bir öykü olduğu da söylenebilir. Ama haklı bir davaya açılım getirmesi bir yana, bir öyküden beklenebilecek belki de en önemli özelliğe, etkileme gücüne sahip olduğu kesinlikle söylenmeli. Bu öyküyü bir kez okumaya görsün okur, uzun bir süre, belki de yaşamı boyunca aklından ıkaramayacaktır. Öyküleri de bunun için yazmıyor muyuz zaten? Hem kendini okurun zihninde yaşatsın hem de yazarını unutulmaktan korusun diye. Erendiz Atasü de bu öyküyle hem edebiyat dünyasına etkileyici bir öykü sunmuş hem de kadın/erkek ilişkilerinde pek de dillendirilmeyen bir gerçeğin altını kalın bir çizgiyle çizmiş olur.

Has Bahçeler Nerede?*

Ülkü AYVAZ

* *İmge Öyküler*, Sayı 5, s. 19.

1.

Evin önünde bir ağaç var. Tam pencerenin karşısında. Dal gibi bedeni neredeyse toprağa yaslanacak. Sert rüzgârlara çok karşı koydu, direndi ya, ayakta durmayı başaramadı; beli öyle bükük kalakaldı. Az ötesindeki komşu ağaçlar, ona inat gökyüzüne doğru boy attılar günden güne, aydan aya... Onların gövdeleri sağlam, dalları da ona göre. Ya yapraklar? Komşu ağaçlar mevsimi gelince pıt pıt döküveriyorlar yapraklarını, dımdızlak kalıveriyor dallar kendi başlarına. Yine de o sağlam gövdeler vakarından bir şey kaybetmediğini bize fısıldıyor adeta.

Benim toprağa uzanmış ağacım hiç yapraklarını dökmüyor. Tıpkı çam ağaçları gibi zarif, narin yapraklar rüzgâra direnmiyor, direnmiyor ya, her uğultuda sağa yatıyor, saçları savrulan bir gelin başı gibi.

Toprağın derinliklerine saplayıp gövdeye bağladıkları kazığın da yararını göremedik. Ne kadar sağlam görünse de o da gövdeyle birlikte sağa, toprağa –taş parçalarına–, doğru itiliyor hep.

Ağacı seyrediyorum; o direniş, aylar ayı açığa vurulmuş o direnç, gizliden gizliye bir çalışma cesareti mi doğuruyor? Usulca bir yaşama sevinci mi? Kim bilir?

2.

Yaz iyidir. Yazın deniz kıyısı hoştur. Kumlara yaslanıp yaslanıp çekilen o dingin dalgalar da hoştur. Sonra annele-
rin yanından kopup kıyı boyunca koşturan, gülüşleri hıştırtı-
lara karışan çocuklar... pat diye kumlara düşmeleri bile.

Sonra akşamüstüleri; ılık esintilerde kendini dinlemek,
hülyalara dalıp geçmiş, öteleri gözden geçirmek, giderek
hüzün duygusunun boy vermesi, hülyalar ile hüznün sar-
maş dolaş olmasına tanıklık etmek... Bahçede sandalyeleri
alınmış köşeli kirli masanın çevresinde dolaşmak... hep ak-
şamüstlerinin buyur ettiği hallerdir.

— Ağabey, ağabey! Gel çaya buyur.

Çağrıya uyuyorum tabii.

Komşu evin verandasında altı kişi ağız dolusu konuşup
gülüşüyor:

— Bugün hava bayağı sıcak yaptı.

— Dün, hele dün?

— Bakma, akşamüzeri biraz rüzgâr çıktı da.

— Denize girdiniz mi bugün?

— Deniz dediniz de, kız koş çocuklara bak bir.

— Seninki nerede?

Arkadaşlarla evde oynadığını fısıldıyorum.

— Annesi ne zaman gelecek?

“Yarın gelir herhalde, telefon eder,” diyorum usulca, se-
simdeki titremenin hissedilmemesini dileyerek.

Uzaktan dondurma arabasının hoparlöründen çocuklar
çağrılıyor. Koşturan koşturana. Benim karagözlüm de ara-
larında. Tam arabaya ulaşacakken düşüyor. Dizleri mi ka-
nadı? Koşup kucağıma alıyorum. Koca bir külah dondurma
ısmarlıyorum ona. Eve götürüyorum. “Annem ne zaman...”

Çayhaneye dönmek istemiyor canım. Sahile vuruyorum

kendimi. Yazlıkçılar evlerine yollanmış bile. Yapayalnız kumsalda güneş çekiliveriyor yuvasına usul usul. Dalgalar şimdi dingin. Gençler el ele kol kola bisikletlere doğru gidiyorlar. Neşe dolu sesler; keyf... taş yolda yuvarlanıyor, gidip duvarlara çarpıyor, dönüveriyor geriye, bisiklet tekerleklerine yapışıyor; yallah yokuş aşağı.

3.

“Akşam yine akşam...”

Ötelerden ince bir hüznün gelip karşıma mı oturuyor? Dokunmayı mı deniyor gövdeye? Dokunuyor da. Yoo, geri çekilmiyorum, –hani nasıl denir– onun içine doğru eritiyorum kendimi, bile isteye, şöyle sağa doğru yatarak hafifçe.

Yaratılmış hüznün... hep yanda taşınan. Gel dedin mi gelir, git dedin mi gitmez.

4.

Ansızın bağırtı çağırtilar. Elllerinde koca kürekler, bir grup adam koşuşturuyor, dalıyorlar bahçeye. Yan bahçeden bu yana kaçmış yılanı arıyorlar. Papatyalar da o sıra küreğin demirini tadiyor elbet.

“Yılan burada, yılan burada!” Sakallı olan onu susturuyor, çocukların işitip korkmaması için. “Bahtiyarım.”

Küreğin kenarıyla hızla vuruyor yılanı, yılan ortadan ikiye bölünüyor. İki parçada can var hâlâ; iki parça gövde titriyor otların üzerinde; kara bir köpek ona doğru koşuyor.

Kıyıya vuruyorum kendimi yeniden. Çay bahçelerinden gürültü dolu müzik dalgalanıyor.

Delikanlı kızın kulağına bir şeyler fısıldıyor. Kız avucundaki çakıltaşlarını denize fırlatıyor sektirerek. Küçük daireler yayılıyor, usul dalgalar ötelerde eriyor.

Kız diyor ki,
— Dalga geçme!

5.

— Gel, çaya buyur.

Gidiyorum; gidecek başka yer de yok zaten.

Yazlık sahibi –kömür ocakları sahibi, yaşlı biri–, çevresindekilere dert yanıyor:

— Şu sarmaşık, ne de azgın bir şeymiş yahu, o kadar yoldum, kökünü kurutamadım. Böcek giriyor eve. Dallardan yürüyüp evin içine.

Sarmaşık. Yeşil ince dallar, verandanın duvarına yapışmış yaprakları –çiçekleri mi yoksa? Yıldıza benzer binlerce tırnak büyüklüğünde çiçek– yazlığın duvarını aşır ikinci katın çatısına kadar tırmanmış. Çiçekler; ortası sarı, köşeli kenarlarına doğru rengârenk haleler ki her birinin çevresi kırmızı ve birden mavi.

— Böcek diyorum, sürüyle böcek giriyor eve.

Televizyon ayarıyla uğraşan şöyle diyor:

— Sarmaşığın köküne çamaşır suyu dök. Şıp diye kurutur.

Antenle uğraşan diyor ki atılıp:

— Çamaşır suyu kesmez. Bizim o manzarayı kapatan yamuk ağaca döktüydüm de bana mısın demedi. Kezzap en iyisi; yakar kavurur kökünü.

Kabloyu çiviyle duvara tutturan sakallı diyor ki;

— Bakın formülü vereceğim size. Kezzap döksen de gider, öteden yine boy verir bu sarmaşık. Köklere cıva dökceksin. Cıvayı su zannedip emer; cıva kökten dallara, ta tepedeki yaprağa kadar yürür damarlardan... kurutur.

Sakalın sahibi, ‘kurutur’ derken, çiçeklerden –yaprak mı?–, birini tırnağıyla duvardan söküyor, iki parmağının

arasında eziyor, fiske vurup atıyor çimenlerin arasına; o yeni biçilmiş çimenlerin.

Sahile doğru yollanmak yine.

Kıyıda kayaların üzerinde bağdaş kurmuş, domates ek-mek yiyen ihtiyarın tam yanından geçerken kendiliğinden dudaklarımdan dökülüyor: “Has bahçeler nerede? Has bah-çeler nerede?”

O, hiç istifini bozmadan diyor ki,

— Kuyuların diplerinde.

Ülkü AYVAZ (1955-)

1955 yılında Bayburt'ta dünyaya gelen Ülkü Ayvaz tiyatro oyunları kadar, sade anlatımıyla günlük yaşamın ayrıntılarını işlediği öyküleri ile de dikkati çeker. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tiyatro Bölümü'nü bitiren yazar İstanbul Devlet Tiyatrosu'nda hâlen dramaturg olarak görev yapmaktadır.

Tiyatro oyunları yanında radyofonik oyunlar ve öykü kitapları da yayınlanmıştır. Eserleri çeşitli ödüller kazanan sanatçının değişik yapıtları çeşitli dillere çevrilmiş, oyunları devlet tiyatroları ve özel tiyatrolar ile yurt dışında Rusya, Makedonya ve Almanya'da sahnelenmiştir. İlk kez 2011-2012 sezonunda sahnelenen *Külhanbeyi* müzikali ile 16. Afife Tiyatro Ödülleri'nde Cevat Fehmi Başkut Özel Ödülü kazanmıştır. Radyo oyunları yazmayı sürdüren Ayvaz, TRT için "Çocuklarla Başbaşa" ile "Gençlerle Başbaşa" adlı programlara dramalar yazdı. Sinemanın, başyapıtlarından radyoya uyarlamalar yaptı.

Has İnsanlar Nerede Peki?

Öykücü bize bir ağacı anlatacak, belli. Çünkü öykü, “Evin önünde bir ağaç var. Tam pencerenin karşısında,” diye iki kısa, betimleyici tümce ile başlıyor. Bütün öykü bu ağaç çevresinde mi dönecek diye bekliyoruz. O ağacı anlatıyor; ama yalnız o ağacı değil. Zaten yamuk ve cılız olan o ağaççığın istese de örtemeyeceği kimi yanlarımızı da anlatıyor. “Anlatıyor” yanlış sözcük, “gösteriyor” demeliyim. Bağırıyor, yorum yapmıyor, yargılamıyor; yalnızca gösteriyor ve gerisini bize bırakıyor çünkü. İddiasız görünen, fısıldayarak konuşan; ama insana ilişkin en evrensel gerçekleri söyleyen bir öykü Ülkü Ayvaz’ın öyküsü.

Işık tuttuğu yaşam anlarının parça parçalığını belirginleştirmek için numaralamış Ayvaz öykünün bölümlerini. Bunlar kameranın kısa sürede kaydettiği görüntü parçaları sanki; ama o kadar değil. Akşamüstlerinin, “ılık esintilerde kendini dinlemek, hülyalara dalıp geçmiş, öteleri gözden geçirmek, giderek hüznün duygusunun boy vermesi, hülyalar ile hüznün sarmaş dolaş olmasına tanıklık etmek” gibi halleri de yer alıyor kayıtlarda. Başka bir deyişle öykücünün kamerası yüzeyde gezinmiyor, öykü kişilerinin derinliklerine de bakıyor. Yoksa, özellikle akşamüstleri duyumsanan hüznün nasıl, “Ötelerden ince bir hüznün gelip karşıma mı oturuyor? Dokunmayı mı deniyor gövdeye? Dokunuyor da.

Yoo, geri çekilmiyorum, –hani nasıl denir– onun içine doğru eritiyorum kendimi bile isteye, şöyle sağa doğru yatarak hafifçe,” diye somutlaştırılabilirdi? Öykü birinci kişi ağzından anlatılmış; anlatıcı, aynı zamanda öykünün başkişisi. Şu tadına doyulmaz güzellikteki sözü, akşamüstü hüznünü anlatırken o söylüyor: “Yaratılmış hüznün... hep yanda taşınan. Gel dedin mi gelir, git dedin mi gitmez.”

İlk bölümde anlatılan aykırı ağaç, alçakgönüllü öykü kişilerinden biri... Aykırı; çünkü bütün ağaçlar göğe doğru yükseilirken o, belini doğrultamamış, yere doğru gidiyor. Ama dirençli ve çok sağlam. Doğrulması için bağladıkları kazığa karşı da direnmiş, kuruması için dibine dökülen çamaşır suyuna karşı da. Kahramanımızın sahiplendiği bir ağaç o. “Benim toprağa uzanmış ağacım” demesinden anlıyoruz bunu, rüzgâra direnen, zarif, narin yapraklarından zarifçe söz edişinden ve ağacın sağa yatmasını, “saçları savrulan bir gelin başı”na benzetişinden anlıyoruz; ama bu kadarlık söylüyor işte Ülkü Ayvaz. Anlayana söylüyor yalnız.

Mevsim yine böyle küçücük bir tümce ile verilecek: “Yaz iyidir.” Adını öğrenmeyeceğimiz öykü kahramanının “karagözlüm” diye sevdiği, koşarken pat diye düşecek kadar küçük bir çocukla kalmış, karısı tarafından belli ki terk edilmiş genç bir erkek olduğu da doğrudan hiç söylenmeyecek. Çocuk kastedilerek, “Annesi ne zaman gelecek?” diye sorulduğunda, bu soruyu sesindeki titremenin hissedilmemesini dileyerek yanıtlamasından anlayacağız annenin/eşin oralarda olmadığını. Ama asıl, çocuğun, “Annem ne zaman...” diye yarım kalmış tümcesinden anlayacağız.

Karşılıklı konuşmalar, bant çözümüyle verilmiş gibi. O kadar sahici. Komşu evin verandasında kadınlar oturmuş, konuşuyor olmalılar. Biz de yakındaki çayhanedeyiz:

“Bugün hava bayağı sıcak yaptı.”

“Dün, hele dün?”

“Bakma, akşamüzeri biraz rüzgâr çıktı da.”

“Denize girdiniz mi bugün?”

“Deniz dediniz de, kız koş çocuklara bak bir.”

Erkekler de evlerini ve çocuklarını doğanın küçük/büyük tüm canlılarından korumak için seferber olmuşlar. “Papatyalar da o sıra küreğin demirini tadıyor” olsa da kimse umursamıyor bunu. Daha doğrusu hiçbir şeyi umursamıyorlar. Kendi rahatları için yılanın, böceğin, otun, çiçeğin canına okumak çok sıradan, çok normal bir yaz davranışı oluyor. Onlar da konuşmalarıyla canlanıyorlar gözümüzde:

“Şu sarmaşık, ne de azgın bir şeymiş yahu, o kadar yoldum, kökünü kurutamadım. Böcek giriyor eve. Dallardan yürüyüp evin içine.”

“Böcek diyorum, sürüyle böcek giriyor eve.”

“Sarmaşığın köküne çamaşır suyu dök. Şıp diye kurutur.”

“Çamaşır suyu kesmez. Bizim o manzarayı kapatan yamuk ağaca döktüydüm de bana mısın demedi. Kezzap en iyisi; yakar kavurur kökünü.”

Yalnız konuşmalarla değil. Söylenir söylenmez gözümüzde canlanan, çünkü birçok kez gördüğümüz halde gördüğümüzün farkında bile olmadığımız küçük küçük hareketler de böyle anlatılıyor, kısacık, kolaycacık: “Sakalın sahibi, ‘kurutur’ derken, çiçeklerden –yaprak mı?– birini tırnağıyla duvardan söküyor, iki parmağının arasında eziyor, fiske vurup atıyor çimenlerin arasına.”

Çamaşır suyunu yetersiz bulup sarmaşığı kurutmak için dibine kezzap dökülmesini öneren adamlar bunlar; kezzabı da az bulup, “Köklere cıva dökeceksin. Cıvayı su zannedip

emer; cıva kökten dallara, ta tepedeki yaprağa kadar yürür damarlardan... kurutur," diyen adamlar da. Öykünün başında tanıştırıldığımız ağaçtan, "bizim o manzarayı kapatan yamuk ağaç" diye söz ederken "itiraf" ettiklerinden anlıyoruz ki onun dibine de kurutmak için çamaşır suyu dökmüşler. Hatta bir yılanı kovalayıp küreğin kenarıyla ikiye bölenler de başkaları değil. "Sakallı" ya da "sakalın sahibi" diye sözü edilen kişi, bu adamların içinde en öne çıkanı. 4. ve 5. bölümde o hep başrolde. Öykü kahramanımız ise yalnızca bir kez, "Yılan burada! Yılan burada!" diye bağıranın, çocukların işitip korkmaması için susturulduğunda belli ediyor duygusunu: "Bahtiyarım." Bunun dışında, yaşananlara, konuşulanlara katılmadığında, başkaldırdığında, acı çektiğinde yaptığı tek hareket var: Sahile inmek. Çocuğunun "Annem ne zaman..." sorusuna verecek yanıtı olmadığında da kıyıya iniyor, yılan ikiye bölündüğünde, "İki parçada can var hâlâ; iki parça gövde titriyor otların üzerinde; kara bir köpek ona doğru koşuyor," olduğunda da, sarmaşığı kurutmak için en acımasız yollar bulunup ortaya atıldığında da. "Sahile vuruyorum kendimi," diyor kahramanımız. "Kıyıya vuruyorum kendimi yeniden," diyor. "Sahile doğru yollanmak yine," diyerek belli ediyor karşı çıkışını. "Yollanmalı" olduğunu sandığım sözcük "yollanmak" diye yazılmış öyküde; gözden kaçmış, belki de öykü elektronik ortamda ulaştırılırken oluşmuş bir hata. Bir de çoktan "keyif" biçimini almış sözcüğün "keyf" diye yazılmış olması var; başka da yanlış yok zaten.

Kısa kısa tümcelerle kuruyor Ülkü Ayvaz öyküsünü. Bu kısa tümceler hem bir hareketlilik sağlıyor öyküye hem de bir çeşit örtü yerine geçiyor. Apaçık söylenmek istenmeyenleri saklamayı ya da yalnızca sezdirmeyi başarıyor. Kurgusu

ilginç tümceler de var. Kurutulmaya çalışılan sarmaşığın çiçeklerinden söz edilirken kurulan şu tümce gibi: “Çiçekler; ortası sarı, köşeli kenarlarına doğru rengârenk haleler ki her birinin çevresi kırmızı ve birden mavi.”

Sahildeki genç kızla delikanlı anlatılırken, “Delikanlı kızın kulağına bir şeyler fısıldıyor. Kız ayucundaki çakıltaşlarını denize fırlatıyor sektirerek. Küçük daireler yayılıyor, usul dalgalar ötelerde eriyor. Kız diyor ki, ‘Dalga geçme!’” Dalga sözcüğünün arka arkaya iki kez ve iki farklı anlamda kullanılmasında olduğu gibi, küçük oyunlar kuruyor okuruna Ülkü Ayvaz. Anlatımı çok özenli. Özenli; ama asla özentili değil.

Öykünün sorduğu “Has bahçeler nerede?” sorusu havada kalmıyor. Genişliyor, çoğalıyor. Yalnız öykü boyunca değil, öyküyü okuyup bitirdikten sonra da. Yalnız has bahçeler mi kayıp? Başka neler yitip gitmiş acaba? Başka neler kalmış kuyuların diplerinde?

Her Gün Perşembe Olsa*

Attilâ  ENKON

* *Bahar Temizliği*, Cumhuriyet Kitapları, s. 45.

*Ne çarşamba, ne cuma
En güzel gün perşembe*

Perşembeye uyanmanın mutluluğu ile gülümsedi. Yedi otobüsüne yetişmenin ne denli önemli olduğunu bildiğinden; annesi başından geçerken canını yakan kazağı giydirirken sessiz, saçlarını örerken hareketsiz olmaya çalıştı. Perşembelere özgü telaşla, her sabah soğumasını sabırla beklediği çayını dil yakan sıcaklığına aldırmadan içti.

Hazırdı.

Annesinin diktiği içi fasulye dolu bez bebeği kucağına alıp beklemeye başladı. Ağzı, burnu, gözleri siyah yünle işlenmiş bez bebek vitrinlerde gördüklerince güzel değildi. Hele yaşlı kadının evine giderken tırmandıkları yokuşun başındaki oyuncakçada beyaz elbiseli bir tane vardı ki...

“Şunu giyin de çıkalım. Otobüsü bir kaçırırsak...”

Kış gelmişti demek. Yeşil mantosunu giydi, çıktılar.

Hızlı adımlarla yürüyüp durağa eriştiler. Bekleşen kalabalık, otobüsün henüz geçmemiş olduğunu müjdeledi. Annesi kalabalıktan birkaç kişiyle selamlaştı. İçlerinden şişman bir kadın başını okşayıp hatırını sorduysa da tanıyamadı.

Otobüsün görünmesiyle canlanan kalabalık düzensiz bir hareketle eriyip duraktan silindi. Gözlüklü bir adamın yanına

iliştiler. Dışarıya uzak kalmak canını sıkmıştı, ama belki dönerken cam kenarında bir yer bulabilirlerdi.

“Anne, kimdi o kadın?”

“Hangisi?”

“Şişman olan.”

“Belkıs Hanım.”

Trafik ışığında bir özel okul taşıtının yanında durdular. Lacivert ceketli oğlanlardan biri eliyle anlamını kavrayamadığı bazı hareketler yaparken, ötekiler dillerini çıkararak gülüştüler.

“Belkıs Hanım kimdi?”

“Eski apartmanın üç numarası.”

Yeşile dönene ışık, tutsak taşıtlara özgürlüklerini geri verince okul otobüsü sağa dönüp ana yoldan ayrıldı.

“Ama onun saçları karaydı.”

“Onların saçları değişir.”

“Ya bizimkiler?”

Yanıt alamadı. Siyah saçın nasıl olup da sarıya döndüğüne akli ermemişti, ama konuyu uzatıp annesini sinirlendirmemek için sustu.

İnecekleri durağa yaklaşınca kalktılar. Çeşitli kumaşlarla örtülü değişik insanlara sürtünerek indiler. Yokuşun başındaki oyuncakçıya vardıklarında erken olmalıydı ki, annesi vitrine bakabilmesi için durdu. Oyuncakçı henüz açılmamıştı. Kırmızı kadife bir yükseltinin üzerinde duran beyaz elbiseli bebeği demir parmaklıkların ardından izlerken içi burkuldu. Ona ilk kez bu denli yakındı.

Annesine oyuncak bir bebek istediğini söylediğinde işte bunun gibisini ummuş, paketi açıp da küçülen eteğinin çiçekli basmasından dikilip içine fasulye doldurulmuş Fadik’le karşılaştığında belki de ilk düş kırıklığını yaşamıştı.

Bir süre hiç oynamamış, hatta elini bile sürmemişti Fadik'e. Yünle işlenmiş ağzını, burnunu, boncuktan gözlerini seve-memişti bir türlü. Kafasını koparıp içindeki fasulyeleri bo-şaltıvermek geçmişti içinden.

Sonra bir gün hava kararıp annesi işten dönmeyince yal-nızlığını, korkularını paylaşmıştı onunla. Annesinin yaratısı olan sıcacık, güven dolu bu bez bebeğin yaşamındaki öne-mini ilk o gün anlamıştı.

Bir Fadik'e baktı, bir de beyaz elbiseli bebeğe. Nedenini bilemedi ama, vitrindeki bebek okul taşıtındaki çocukları anımsattı ona. Öteki oyuncaklara üzerinde durduğu kadife yükseltiden ötürü tepeden bakan bebek, Fadik'i küçümser-cesine gülümsüyordu. Fadik'i göğsüne bastırıp sımsıkı sa-rıldı.

"Gidelim anne."

Yokuşu, yağmurun ilk damlalarının düşmeye başladığı dakikalarda geride bırakarak apartmana girdiler. Annesi yürüyen odanın düşmesine bastı, birbiri ardınca yanıp sö-nen ışıklar durasıya değin bekledi.

Asansörün kapısı hızla açıldı. Genç bir kadın, küçük bir çocuk ve köpekleri dışarıya çıktılar. Köpek, anne ile kızın varlığından duyduğu rahatsızlığı dişlerini gösterip hırlaya-rak belirtti. Genç kadın zarif bir hareketle köpeği kucağına alıp sakinleşmesi için okşamaya başladı.

"Anne bugün perşembe miydi? Baksana yaşlı delinin te-mizlikçisi ile bitli kızı gelmiş."

Ana kız asansöre bindiler. Usulca kapanan kapı, hırlayan köpeğin sesini duyulmaz kıldı. Tabanı mavi halı kaplı kabin, az önce inen genç kadının parfüm kokusuyla doluydu.

Duvarlarından birinde, gördüğü aynaların en büyüğü asılıydı. O denli yükseğe tutturulmuştu ki, parmaklarının

ucuna kalkmasına karşın kendini göremez ama yine de her perşembe boyunun uzamış olmasını dileyerek denerdi.

“Anne ben bitli miyim?”

“Elbette değilsin.”

“Ama neden o çocuk öyle söyledi?”

“Yaşlı kadın deli mi?”

“Hayır.”

“Gördün mü, demek ki o çocuk yalan söylüyor.”

Annesi haftada beş gün işe giderdi. Bu beş ayrı kapı içinde kendisini isteyen, annesiyle beraber gelmesine izin veren tek kişi yaşlı kadındı. Uslu bir çocuk olmasına karşın öbür evlerce neden istenmediğini anlayamaz, haftanın bu dört gününü evde annesini beklemekle geçirirdi. Yalnızken sıkılır, korkardı bazen. Bu yüzden severdi perşembeyi. Sıkılıp korktuğu yalnızlığına son verdiği için.

Yaşlı kadın, tanıdığı insanlar içinde en iyisiydi. Deli de değildi üstelik. Küçük çocuk gerçekten yalan söylüyordu. Bitli olmadığına sevindi.

Yolculukları yaşlı kadının katında son buldu. Annesi aynada eşarbını düzelttikten sonra indiler. Kapı, zil sesinin hemen ardından açıldı. Saçı yine topuzdu, omuzlarında ise siyah bir şal vardı yaşlı kadının.

“Hoş geldiniz. Nasılsın Gülnaz?”

“İyiyim efendim.”

“Ya Fadik, Fadik de iyi mi?”

“Biraz üşüdü. Ama ısınır şimdi.”

“Siz de üşümüş olmalısınız. Önce birer bardak çay içelim. İşe sonra başlarız.”

“Ben hemen başlasam. Hava kararınca dönmek güçleşiyor.”

“O zaman biz de Gülnaz ile içeriz.”

Annesini koridorda bırakıp küçük odaya geçtiler. Yaşlı kadın kahverengi perdeleri iki yana toplayarak gün ışığını odaya akıttı. Fadik'i yanına oturtup çayını bekledi. Yaşlı kadın daha önce bu saatte hiç çay ikram etmemişti. Ya çay ikram ettiği için lokumlardan vermezse...

Yaşlı kadının plastik bir kutu içinde sunduğu lokumları sever, hele kırmızı olanlara bayılırdı. Yaşlı kadın güllü diyordu onlar için. Tadını tam çıkaramadığı, ama limona benzettiği sarılarını da severdi. Yalnız yeşil olanlardan hoşlanmaz, ağzını yakan keskin nane tadından nefret ederdi. Ne ki, üstleri beyaz bir tozla kaplı lokumların neli oldukları ısırmadan anlaşılmaz, ısırdıktan sonra ise geri kalanı da yemekten başka yapılacak bir şey kalmazdı.

Bazen yaşlı kadın kutuyu masanın üzerinde bırakıp giderdi. Küçük kız o zaman kutudaki lokumları dilinin ucuyla ıslatıp tozlarını siler, renklerini açığa çıkarıp kırmızılarını seçerdi. Sonra öbürlerini kutunun dibinde biriken toza bular, bir şey olmamış gibi yerine otururdu.

"İki şeker mi istersin?"

"Evet efendim."

Şekerlerini erittikten sonra çayı soğuması için bekletti. Dilediğince soğuyunca da bir nefeste içip bitirdi.

"Bir bardak daha içer misin?"

"Hayır efendim."

Yaşlı kadın ikinci çayını içerken annesi bir kova su ile kapıda göründü.

"Gel Gülnaz, biz seninle salona geçelim."

Küçük kız yaşlı kadının ardı sıra çıkarken, annesi salonda hiçbir şeye el sürmemesi gerektiğini bir kez daha anımsattı. Salondaki tablolar çok hoşuna giderdi. Öylesine canlı yapılmışlardı ki, bazen kendini azgın dalgalarla boğuşan yelkenlide,

bazen de üzerinden tahta bir köprü ile aşılan derenin kenarında sanıp hayallere dalar dı.

Yelkenlidelerdi. Annesi, Fadik ve bir de o adam. Arada bir evlerine uğrayan, birkaç gün kaldıktan sonra giden, gecekonduya taşındıkları gün gelip eşyaların toplanmasına yardım eden o esmer adam.

Esmer. Annesi ve kendi gibi.

Büyük bir dalgayla savrulurlardı. Annesi, Fadik ve kendi bir yana, esmer adam öte yana. Suyla sürüklenip gider, denizin karanlığına karış ırdı esmerliği.

Kim olduğunu bilmediği esmer adam dere kenarındaki piknikte de yanlarında olurdu. Annesi, Fadik ve kendi derenin bir kenarına otururlar, haşlanmış yumurta, domates, taze soğan yerlerdi iştahla.

Annesi, onu yüksek bir dala kurduğu salıncakta sallarken karşılarında dururdu esmer adam. Küçük kız kendine doğru gelirken ellerini uzatıp tutmak ister, ama her seferinde salıncak parmaklarının arasından kayıp yakalamasına fırsat vermeyen bir hızla geri dönerdi.

“Lokum alsana.”

“...”

“Dalmışsın yine.”

“Resimlere bakıyordum. Öyle sahiler ki.”

Güllü çıkmasını dileyerek kutudan bir lokum aldı.

“Bir tane de Fadik için al.”

“Ama o yiyemez ki.”

“Olsun, belki canı çekmiştir. Sen yine de al.”

Lokumlardan hangisini önce yiyeceğine karar veremedi. Sonra diliyle her ikisini de hafifçe yaladı. Kırmızı, kırmızı, kıpkırmızı. Şansına sevindi.

Annesi işe ara verince, öğle yemeği için masaya oturdular.

Et, kızarmış patates, makarna ve salata yediler. Yaşlı kadın sevdiği gazozlardan almayı da ihmal etmemişti. Yemek sırasında annesine ara sıra evlerine gelen o esmer adamın kim olduğunu sormak istediye de, bunun onu kızdırabileceğini düşünerek vazgeçti.

Yemekten sonra tekrar küçük odaya geçtiler. Annesi salonu temizlerken yaşlı kadın denizi bulmak için yaşadığı dereyi terk eden küçük kara bir balığın masalını anlattı ona.

Akşamüstü yağmur, annesinin gün boyu temizlemek için yorulduğu camları lekelemek istercesine boşaldı.

Temizlik tamamlanınca yaşlı kadın yeniden çay demledi. Perşembe gününü bütünüyle severdi. Ama işin bittiği bu son dakikaların da tadı bir başkaydı. Annesini onca yorgunluğun ardından oturmuş dinlenirken görmek mutlu ederdi onu. Fadik'i kucağına alıp annesine sokuldu. Çayının yine soğumasını bekledikten sonra bir nefeste içti. Çayı bitince annesi, yağmur tekrar başlamadan kalkmalarının iyi olacağını söyledi. Kalktılar. Yaşlı kadın yağmurun aniden bastırabileceğini belirterek mavi şemsiyesini yanlarına almalarını büyük bir ısrarla annesine kabul ettirdi.

"Ne önemi var canım. Gelecek perşembe gelirken getirirsiniz."

Gelecek perşembe hiç olmadı.

Bir akşam annesini gizli, usul ağlarken gördü ve o günden sonra bir daha yaşlı kadına gitmediler. Perşembenin özelliklerini yitirerek haftanın öteki günlerinden farksızlaştığı yıllarda, annesinin saçları siyahtan beyaza dönüştü.

Demek, onların saçları da değişebiliyordu.

Attilâ ŞENKON (1962-)

Attilâ Şenkon, 21 Ağustos 1962'de Ankara'da doğdu. İlk, orta ve liseyi bu kentte tamamladı. 1987'de Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nden yüksek lisans derecesiyle mezun oldu.

Dostluk ve insan ilişkilerini fantastik bir anlatımla sorgulayan öykülerini 1990'da *Her Gün Perşembe Olsa* adıyla kitaplaştırdı. Bu ilk kitabı ile 1991 Akademi Kitabevi Öykü Özendirme Ödülü'ne değer görüldü. 1993'te ikinci öykü kitabı *Uykusuz Gece Düşleri*, 1995'te *Ten Yüğü*, 1998'de ise Nazlı Eray'ın yaşamöyküsünden yola çıkarak yazdığı ilk romanı *Bütün Düşler "Nazlı"dır* yayımlandı. Aldatılmış erkekler üzerine kurguladığı *Ten Yüğü*, *Bıyık İzi Yalanları* ve *Sustum Duydun mu?* adlı üçlemesini *Aykırı Üçgenler* adlı tek kitapta topladı.

Gülnaz ile Bebeği

“Her Gün Perşembe Olsa”, 1991 de dl kazanmış, aynı adlı ilk kitabın öykülerinden biri. Demek ki yazarının ilk yazdığı öykülerden biri. Adından başlayarak bir soru içeriyor. Her günün pazar olmasını, cumartesi, hatta cuma olmasını istemenin anlaşılır bir nedeni vardır: Tatil... Geldi, geliyor, ertesi gün... Ama perşembe... O niye istensin? Okumaya başlarken bu soruyu sorduruyor yk: Neden istesin insan her günün perşembe olmasını? Üstelik öyküden hemen önce, iki dize gibi duran alınlıkta da perşembenin güzelliği vurgulanmış: “Ne arşamba ne cuma / En güzel gün perşembe”. Öykünün başında kim olduğunu henüz bilmediğimiz öykü kişisi perşembeye uyanmanın mutluluğuyla gülümsüyor. Hemen ardından bu küçük mutluluğu yaşayanın görüntüsü belirmeye başlıyor. Kazağını annesinin giydirmesinden ocuk, saçını annesinin rmesinden kız çocuğu olduğunu anlıyoruz. Demek kendi işlerini göremeyecek kadar küçük. Okullu da değil henüz. Annesiyle bir yere gidecek. Nereye? Bilmiyoruz. Onu heyecanlandıran bir yere. Küçük kız, bütün küçük çocuklar gibi, çayını sıcak sıcak iemezken bu kez soğutmayı bekleyemeyecek kadar heyecanlı. Erken bir sabahtayız. Yedi otobüsüne yetişmeyi planladıklarına göre saat, altı buçuk suları olmalı.

Annenin diktiği, içini kuru fasulye ile doldurduğu, ağzını, burnunu, gözlerini siyah ynle işlediği bez bebekle ailenin

yoksulluğu vurgulanıyor. Küçük kızın yanına aldığı bu bebek, vitrinlerde görülen güzel bebeklerden biri değil. Hele “yaşlı kadın”ın evine giden yolun üzerindeki oyuncakçıda gördükleri beyaz elbiseli bebek gibi hiç değil. Gidilen yerle ilgili ilk ipucu: Yaşlı bir kadının evine gidiyorlarmış. Neden? Ne yapmaya gidiyorlar? Bunu da henüz bilmiyoruz.

Annesi yeşil mantosunu giydirince biz de çocukla birlikte öğreniyoruz kışın geldiğini. Kalabalık durağa birlikte gidiyoruz. Adının Belkis olduğu söylenen şişman bir kadın, kahramanımızın başını okşayıp hatırını soruyor. Kahramanımız tanımıyor Belkis Hanım’ı. Çünkü Belkis Hanım saçlarını sarıya boyatmış, değişmiş. Belkis Hanım’ın şişmanlığı bir varsılık vurgusu ise, annenin, “Onların saçları değişir” açıklaması da bu vurguyu güçlendirmek için yapılmış olmalı. Ancak, eski apartmanın üç numarasında oturan Belkis Hanım, vurgulandığı gibi zengin bir kadınsa bir kış sabahının kör karanlığında belediye otobüsüyle nereye gitmektedir; bunu bilmiyoruz. Belkis Hanım’ın evi niye “eski apartman” diye tanımlanmış? Belkis Hanım’la aynı apartmanda mı oturmuşlar eskiden? Eğer bu zengin kadınla aynı apartmanda oturmuşlarsa sandığımız kadar yoksul değilmiş bizim ana-kız. Gelir düzeyi farklılıklarına bu kadar çok dikkat çekildiğine göre bizimkiler o apartmanda Belkis Hanım’ın daire komşusu olarak yaşamış olamazlar. Belki de kapıcı olarak çalışmışlardır.

Kırmızı ışıktaki yanlarında duran okul servisinin yolcuları ile de ailemiz arasında zenginlik/yoksulluk farkı var. Yazarın “özel okul taşıtı” diye tanımladığı servis, besbelli lacivert ceketli, şımarık, zengin çocuklarını kolejlerine götürmekte. Trafik ışığının kırmızıdan yeşile dönmesini, “tutsak taşıtlara özgürlüklerini geri vermek” diye albenili bir tümce ile anla-

tan yazar, “çeşitli kumaşlarla örtülü değişik insanlara sür-
tünerek” indiklerini de otobüsün çok kalabalık olduğunu
belirtmek için söylemiş.

Gidecekleri yere umduklarından daha erken varmış ol-
malılar ki anne, kızının çok istediğini bildiği, beyaz giysili
bebeğe bakabilmesi için, oyuncak dükkânının önünde kısa
bir mola vermekte sakınca görmüyor. Dükkânın henüz açıl-
mamış olması sayesinde küçük kız, vitrine iyice yaklaşıp o
çok istediği bebeğe ilk kez yakından bakabiliyor. Vitrinin
önündeki o kısa duraklamada küçük kızın geçmişi anımsa-
masıyla biz de geriye dönüp kucağındaki bez bebekle kar-
şılaştığı âna tanıklık ediyoruz. Annesine oyuncak bir bebek
istediğini söylediğinde kahramanımız, şimdi karşısında
durduğu bu güzel bebek gibi bir bebeği kastetmiştir. Oysa
annesi ona, küçülen eski eteğinin kumaşından bir bebek ya-
pıp vermiştir. “Paketi açıp” dendiğine göre, anne kendi dik-
tiği bebeği paketleyip mi sunmuştur kızına? Belki. Sahibinin
adını bilmiyoruz; ama bebeğin adı Fadik. Neden Fadik? Ne-
den Ayşe, Fatma değil de Fadik? Fadime ya da Fadik, köylü-
lük çağrışımı yapan bir kız adı. Bu adı sevimli bulduğu için
mi vermiştir bebeğine; çevresinde bu adı taşıyan kızlar mı
vardır; yoksa özel okul servisindeki zengin oğlanların ken-
disine tepeden baktığı gibi, o da eline ilk verildiğinde pek
beğenmediği bebeğe tepeden baktığı için mi bu köylü adını
vermiştir? Kendisine uygulanan ayrımcılığı, farkında olma-
dan, o da bebeğine mi uygulamaktadır?

Şimdi vitrinde, “kırmızı kadife bir yükseltinin üzerinde
duran” ve öteki oyuncaklara tepeden bakan bebek, okul
servisinin içinden kendisine dil çıkaran şımarık zengin ço-
cuklarını anımsatır küçük kıza. Bu eşleştirme çok anlam-
lı. Annesinin geciktiği bir gün kendisine yoldaşlık ettiği

zamandan beri sevmeyi başardığı kucakındaki bebek, onun için daha özeldir şimdi; ona daha sıkı sarılır.

Yağmur başlamak üzereyken yaşlı kadının apartmanına girerler. Daha sonra “asansör” deneceği halde burada asansörden “yürüyen oda” diye söz edilmesi yadırgatıcı. Küçük kız bu eve her perşembe geldiğine göre, düğmesine bastıkları şeyin asansör olduğunu biliyor olmalı. Anne ise temizliğe gittiği evlerde sıklıkla asansör kullandığını varsayacağımıza göre, “yürüyen oda” demez asansöre. Öyleyse bu söz kimin ağzından verilmiş? Geriye tek olasılık kalıyor. Yazar, kahramanı küçük kızı pek ciddiye almamış; ona yaşından daha küçükmüş gibi davranmış.

Asansörden inen köpekli ana-kız, bizim bez bebekli yoksul ana-kızla karşıtlık oluşturarak sınıf farkını yeniden görünür kılar. Bununla da yetinilmez. Köpekli kız, bizimkilerin temizliğe gittikleri yaşlı kadına “deli”, az sonra adının Gülnaz olduğunu öğreneceğimiz bizim kıza da “bitli” diyerek bir kez daha alt sınıf-üst sınıf çelişkisini öne çıkarır. Bu arada, yoksul küçük kızı kendisinden aşağı gördüğü ve de kıskandığı için ondan “bitli” diye söz edeceğini varsayabilirsek bile yaşlı kadına yönelik “deli” yakıştırmasının pek dayanağı yoktur. Neden “deli” diye yaftalanmış olabilir yaşlı kadın? Ötekilere benzemediğini göreceğimiz davranışı, sadece hizmetçisine ve onun kızına iyi davranmak ise kendi evindeki davranışlarını kimse göremeyeceği için bu, apartman komşularının kendisini “deli” diye damgalamasına yetmeyecek bir veri.

Artık düğümler çözülmeye başlamıştır. Gülnaz’ın annesi evlere temizlik yapmak için giden, kısaca “kadın” diye adlandırılan gündelik temizlikçilerdendir. Temizliğe gittiği evlerin sakinleri tarafından istenmeyen küçük kızını

evde, yalnız bırakmak zorunda kalmaktadır. Kızını yanında getirmesine izin veren tek kişi, şimdi evine geldikleri yaşlı kadındır. Gülnaz'ın perşembeleri neden sevdiği böylece açıklık kazanır. "Her gün perşembe olsa" dileği, demek ki Gülnaz'ın ağzından söylenmiştir. Annesinden ayrılmak zorunda kalmadığı bir gün olduğu için perşembeleri sevmektedir Gülnaz. Ancak annesinden ayrılmak zorunda kalmadığı tek gün perşembe değildir. İstenmediği evlere gidemediği günler, "Haftanın bu dört gününü evde annesini beklemekle geçirirdi" diye, "dört gün" olarak verildiğine göre, hafta sonu da çalışmamaktadır anne. Öyleyse Gülnaz'ın, cumartesi ve pazarları da perşembeler kadar sevmemesi için bir neden yoktur.

Yaşlı kadının evinde gerçekten iyi karşılanırlar. İyi bir insandır yaşlı kadın. Üşümüş olabileceklerini düşünerek işe başlamadan önce anneye kızına çay içmelerini teklif eder. Anne kibarca reddeder öneriyi. İşini erkence bitirip bir an önce evine dönmek istemektedir çünkü. Yaşlı kadının Gülnaz'a çok sıcak davrandığı, birkaç ayrıntıyla çok güzel verilir. Yalnız Gülnaz'ın değil, bebeğinin bile adını bilmektedir yaşlı kadın. Gülnaz'ın hatırını sormakla yetinmez, Fadik'in bile hatırını sorar.

Gülnaz'ın bu eve her geldiğinde, sevdiği lokumu bulmak için uyguladığı küçük hile, rengini görmek için yaladığı lokumu sonra yine lokum tozuna bulayıp suçunu gizlemesi, öyküye çocuksu bir sevimlilik katmakta.

Salonda hiçbir şeye el sürmemesi gerektiği gibi, yaşlı kadının sorduğu soruları Gülnaz'ın "Evet efendim/Hayır efendim" diye kibar kibar yanıtlaması da besbelli annesi tarafından öğretilmiş bir kibarlık. Tablolara el sürmüyor; ama onları seyretmeyi çok seviyor Gülnaz. Onları seyrederken

hayallere daldığını söyledikten sonra yazar bizi, Gülnaz'ın hayallerinden birinin de içine sokuyor. Bu hayalde ilk kez bizim küçük ailemizin yanında bir adam görüyoruz. Kendisinden hep “esmer adam” diye söz edilen adamın kim olduğunu Gülnaz bilmiyor. Biz de bilmiyoruz. Öykünün sonuna kadar da öğrenemiyoruz. Babası olsa Gülnaz “esmer adam” diye düşünmez adamı. Babası ondan niye gizlensin? Annesinin birlikte yaşadığı biri mi var? O zaman da Gülnaz’a o adama “baba” ya da “cici baba” demesi öğretilirdi; “esmer adam”lıktan çıkardı adam. Niçin gelip evlerinde birkaç gün kalıyor? Sonra niye gidiyor? Nereye gidiyor? Gülnaz'ın o adamı yaşamında herhangi bir yere oturtmadığı anlaşılıyor. Annesine ve kendisine benzediği, onlar gibi esmer olduğu halde Gülnaz niye sevmiyor, niye benimsemiyor adamı? Salondaki yelkenli tablosuna bakarken kurduklarından çıkarıyoruz bunu. Bir dalgayla savrulduklarını hayal ettiğinde annesiyle kendisinin bulunduğu yana düşmesine, onlarla birlikte olmasına bile katlanamıyor; karşı tarafa düşürüyor adamı; sonra da suyla sürüklenip gitmesini istiyor. Sallandığı salıncağa adamın dokunmasına bile izin vermiyor. Adamdan nefret ettiğini söylesek yanılıyor olmayacağız. Kimdir bu adam? Öyküdeki işlevi nedir? Bu öyküde ne arıyor? Olmasa öyküde ne eksilirdi? Gecekonduya taşındıkları gün ortaya çıkmış ilk kez. Daha önce nerede oturuyorlarmış? Tahmin ettiğimiz gibi, Belkıs Hanımların apartmanında kapıcılık yapmışlar mı? O zamanlar orada mı kalıyorlarmış? Hem Gülnaz'ın babası nerede? Ne olmuş babasına? Niye babadan hiç söz edilmiyor?

Yaşlı kadınla ilgili sorularım da var. Neden bu kadar iyi? Gülnaz'ın önüne birkaç oyuncak koyup ya da bir şey koymayıp akşama kadar evinde kalmasına izin vermeyi, iyi bir

insan olarak anılmak için yeterli görüyor olabilirdi. Neredeyse bütün günü niye Gülnaz'la geçiriyor. Çocuğu mu olmamış? Çok mu yalnız? Torun özlemi mi çekiyor? Hizmetçisinin çocuğunu salonuna buyur edip ona kendi elleriyle çay ikram etmesi abartılı bir iyilik motifi olmuyor mu? Gülnaz'ın lokumu çok sevdiğini bilmesi yetmezmiş gibi, bebeğine de ikram ederek daha çok lokum almasını sağlamaya çalışıyor. Öğle yemeği mönüsü temizlikçi ile kızına pek kimsenin sunmadığı kadar zengin: "Et, kızarmış patates, makarna ve salata". Ayrıca çocuğun sevdiği gazozu bile biliyor kadın; salt Gülnaz'ı mutlu etmek için gidip o gazozdan da almış. Bunlar da yetmiyor, bir de oturup "Küçük Kara Balık" masalını mı anlatıyormuş Gülnaz'a? Bu kadar iyilik biraz fazla değil mi? Yağmur dindiği halde mavi şemsiyesini "büyük bir ısrarla" vermek istemesi neden? Yazar bize, "Bütün zenginler kötü değildir. Böyle çok iyi zenginler de var" mı demek istiyor? Yoksa öykünün sonunda yaşlı kadının ölüm haberini vereceği için mi bu kadar sevimli çizmiş onu?

Yaşlı kadının şemsiye için, "Gelecek perşembe gelirken getirirsiniz," demesine dayanarak "Gelecek perşembe hiç olmadı," denmesi, yeteri kadar çarpıcı ve etkileyici bir bitiriş tümcesi. Ardından perşembelerin sıradanlaştığını söylemekle yetinilebilir, öykü böylece bitirilebilirdi. Annenin saçlarını ağartacak kadar bir zamanın geçmesi, zengin-yoksul ayrımını bir kez daha vurgulamak amacına yönelik ise biraz zorlama olmuş sanki. Belkıs Hanım'ın boyalı saçlarına gönderme yapmak için bir zaman atlamasıyla yıllar sonraya gidilmesi pek de gerekli görünmüyor. Saç boyası o kadar da pahalı bir şey değil çünkü. Yoksul kadınlar da ağaran saçlarını boyayabilirler; en azından kına yakarlar saçlarına. Öykünün başında Belkıs Hanım'ın boyalı saçları Çehov'un

kastettiği tüfekse bile öykünün sonunda annenin saçlarını ağartarak o tüfeği patlatmak o kadar da gerekli değil gibi. Yine de elbette yazarın tercihi bu; karışılmaz.

Öykünün birkaç yerinde anlatım bozukluğu var. “Küçük çocuk gerçekten yalan söylüyordu. Bitli olmadığına sevindi,” diye arka arkaya gelen tümcelerde “küçük kız,” diye asansör çıkışında karşılaşılan kız kastedilmekte. Bitli olmadığına sevinen ise o kız değil, Gülnaz. Öyleyse ikinci tümcede gizli özneyle yetinilmemeli, tümceye gerçek özne eklenmeliydi.

“Yaşlı kadın kahverengi perdeleri iki yana toplayarak gün ışığını odaya akıttı,” gibi gösterişli bir tümceden sonra gelen, “Fadik’i yanına oturtup çayını bekledi,” tümcesinin de öznesi yok. Bu durumda Fadik’le birlikte çayını bekleyen, “yaşlı kadın” oluyor. Oysa o, çayı getirmeye gitti. Fadik’le birlikte çayını bekleyen Gülnaz’dan başkası değil.

Zengin/yoksul çelişkisine vurgu yapması bu öykünün günahı değil. Bu çelişkiye vurgu yapan öykülere bu kitapta fazlaca yer vermek de benim özel tercihim değildi zaten. Sevdiğim öyküleri seçince kendiliğinden böyle bir sonuç doğdu. Attilâ Şenkon, ne yazık ki bu sonucun “mağdur”u durumunda. Kitaptaki öteki yazarlara göre genç olduğu için öyküsü ve öykünün okuması kitabın sonlarında yer alacak; o zaman da yineleme gibi duracak. Oysa onun ne suçu var? Zenginlik-yoksulluk yaşamın şimdiye dek çözülememiş en büyük çelişkisi. Bu konuya o da öyküsünde eğilmek istedi diye yazarı suçlayacak değiliz.

Attilâ Şenkon, en duyarlı yazarlardan, haksız yere kadınlara mal edilen duyarlılığın gerçek sahiplerinden biri. İlk öykülerinden birini seçmekle ona haksızlık etmiş olduğum endişesini taşıyorum. Çünkü öykü de özen ve ince

işçilik gerektiren bütün öteki uğraşlar gibi yapıla yapıla ustalık aşamasına geline bir tür. İlk öyküler, elbette birtakım acemilikler içerecek. Kim ilk yaptığı işte en iyiyi yakalamayı başarmış ki! İlk öyküler hatalarıyla günahlarıyla sevilir. Yapmacıksızdır, içtendir; bu yüzden güzeldir. Bu öykünün güzelliği de buradan geliyor işte, yalınlığından, içtenliğinden.

Çıkış*

Aslı ERDOĞAN

* *İmge Öyküler*, Sayı 2, s. 15.

Yola çıkmak... Kuzeyden esen ilk güçlü rüzgâr, açık denizlerin özlemiyle doldurmuştur seni. Yarısı içilmiş sigarayı küllüğe bastırırsın. Kadehleri boşaltır, bunca yılın artıklarını çöpe atarsın. Alelacele paketlersin anıları, renklilerle beyazları, yaşanmışla yaşanmamış, mercan bir kolyenin kırmızısını katarsın çok eski bir günbatımınıninkine, gecenin karasını dantellere sararsın. Fırlatıp atarsın cebindeki fazlalıkları, can çekişen balıklarla dolu ağları denize dökercesine... Bir anda vazgeçersin seni sen yapandan, bunca nesneden yalnızlığını çevreleyen. En sonunda, gerçek bir savaşa gidercesine, cesur bir bakışla vedalaşırsın. Her şeyle ve aynadaki yüzünle...

Neden gittiğini bilmezsin. Gidersin yalnızca. Derin bir soluk alır, büyük, kocaman, görünmez kapıdan dışarı çıkarsın ve sanki dünya da seninle birlikte çıkar. Hiçbir şey çağırmamıştır seni, ne bir ses ne de sessizlik. Dönüp bakarsın, sıcacık yatağında uyuyan bir bebek gibi arkada bıraktığın mutsuzluğuna... Bir başlangıçtan diğerine, zamanda geriye kayar gider bakışın ve sanki o da sana bir daha dönmeyecektir. Ne çok şey öğrenmek ve unutmak, ne çok şey biriktirmek ve yitirmek zorunda kalmışsındır bu tek adımı atabilmek için. Üç, en fazla dört yaşındayken ayakkabılarını bağlamayı öğrenmişsindir annenden sözgelimi, bir adımı ötekinin önüne koymayı, beklemeyi, kadın olmayı, ölmeye

hazırlanan kediler gibi iz bırakmadan gitmeyi, silmeyi... Tek bir dalın çiçeklenmesi için nasıl sabırla biriktirirse ağaçlar gün ışığını, yağmur damlalarını, binlerce tohumun sessiz patlayışını, öyle biriktirmişsindir bunca yılı, yaşantıyı, vedayı... Diğerlerinden farkı olmayan bu geceye çıkmak için. Ama hiçbir şey çağırmas seni. Durduramaz da...

Gecenin tekinsiz yollarına, koyu kızılığına açılırsın. Upuzun bir uykudan karanlığa, geciktiğin yazgına uyanmışsındır. Bakışlarını diktiğin ufuk hayali bir ufuktur. Denizden esen rüzgâr bütün gözyaşlarını kurutacak kadar serttir. Hızla çarpar geçmişin kapılarını ardın sıra. Tek başına yürürsün, dipdiri, hafiflemiş, kayan bir yıldız gibi. Her adımda hızlanarak, döküp saçarak eski "sen"leri, resimleri, kabuk bağlamış yaraları, son ve boş cümleleri, "sıkı dur," dersin yüreğine, bu yabancı, yol yol, yuvarlak dünyasında insanların, "sıkı dur!" Topukların kaldırımları çınlatır, fazlaca uzun, sessiz gölgen izler seni, taşın sertliği izlerini acıtır. İnsanla toprak, toprakla gece arasındaki taş...

Orada, yokuşun başlangıcında durup soluklanırsın. Erguvan ağaçlarının, uykusuz kuzey göğünün altında... Ezbere bildiğin dünya haritasının başında durur gibi: kan kırmızı sınır çizgileri, rengârenk ülkeler, hiçbir gerçek denizin olmayacağı kadar lacivertlikte okyanus...

Gecenin soluğuyla dolup sonunda gerçek biçimine kavuşmuş, sana geri verilmiştir dünya, hüznle karışık özgürlük rengine... Bütünöyle yabancı, bütünöyle harika, muhteşem! Billurumsu, yanıp sönen, esrik eden, nemli gece. Işıltılı bir karanlıkla doldurur, küllükler gibi boşalttığın gözlerini, ölme isteğine çok benzeyen tehlikeli parıltılarla... Senin olsun istersin artık adımların, sırlar edinmek, öykülere girmek, mucizelere tanıklık etmek... Yalnızca bu kez, tek kereliğine

seni beklemektedir hep kaçan, bu karanlık ele vermeyecektir seni. Geceye akıp karışmak, taşlara meydan okumak istersin, örümcek ağlarından kurtulmuş bir sinek gibi yarım kanatlarını deneyerek, düşe kalka ışık vadileri boyunca gitmek...

Ve yürürsün, bomboş odalara açılan uzun koridorlara benzeyen sokaklarda, kımıldanan, yarı karanlık bedenler, belirsiz çağrılar, yabancı gölgeler arasında, hançerler gibi saplandıkları karanlığı daha da görünür kılan kent ışıklarının altında. İnsana dair bütün öykülerin çarpıp seke seke yalana dönüştüğü taşta... Hedefsiz, amaçsız, sınırsız, dünsüz ve yarınsız. Üzerine tam oturan bir giysi gibidir yalnızlığın. Duvarlar boyunca ilerlersin, çöplükler, kaldırımlar, bazen insanlara, bazen aralarındaki boşluğa dikerek gözlerini, kimi kez söze, kimi kez suskunluğa seslenerek... Artık karanlığa alışmış bakışın, bir yaprağı çekip çıkarır çamurların arasından, yavru bir kediye kucaklar, korkuyla kamburlaşmış bir sırtı okşar, öne eğilmiş bir genç kız yüzünü tutup kaldırır, gözleri karşısındakinin gözlerini bulsun ya da ufka ulaşsın diye. Sanki bir gardiyan teker teker kilitlemiştir bütün kapıları, bütün ışıkları söndürmüştür. Ama sen, dünyanın kapalı gözkapaklarında bunca yıl dolaşmış, kapılara bağışıklık kazanmışsındır.

İşte HAYAT, şimdiye değin kulağını dayayıp dinlemekle yetindiğin hayat önünde, bakış çizginde, öylesine uzanmakta, beklemektedir. Ama ona hangi sözcüklerle sesleneceğini bilemezsin. Gelecekle ilgisi olmayan bir umutla dolarsın, öfkeden, karanlıklardan, başkaldırmak ve yok olmak isteğinden doğmuş bir umut. Sert adımlı tek başınalığınla kafa tutarsın, nereden gelip nereye gittiğini bilen kalabalıklara... Birbirine değmeden, aynı yollarda yürüyüp aynı duraklarda bekler, her yerde, her şekilde mesafelere işaret ederler, fazlaca bir bedel ödmeden sahiplendikleri geceyi yavaşça kemirirler. Camların

berisine geçer, cırılçıplak ışığa, görünmez derinliğinden kaçabilmek için bulabildikleri her ışığa sığınmış insanların arasına karışır. Dünyanın en zorlu savaşlarını kazanmışçasına konuşur erkekler, kör avcılar gibi biteviye nişan alarak, çantalarına, bozuk paralarına, erkeklerine, onları sokağın tekinsiz gecesinden koruyan her şeye sımsıkı tutunur kadınlar... Ağzı dolusu fırlatılmış sözcüklerden kulağına çarpanlarla beslenirsin, şehrin artıklarıyla beslenen martılar gibi. Floresanların altında zikzaklar çizerek sırtında patlar kahkahalar. Seni layık bulmadıklarını hissettiğin mutsuzluğunun içinde giderek görünmezleşir, bir başka dönüşüne değin silinirsin.

Ve geri dönersin. Neden yola çıktığını bilmediğin gibi, neden döndüğünü de asla bilemeyeceksin. Hiçbir ses çağırmamıştır seni ne de sessizlik. Durdurmamıştır da... Belki bir büyütle bakmışçasına, olduğu gibi görmüşsündür geceyi, kabarcıklarla, çatlaklarla dolu, pütür pütür... Senin değildir ki bu gece, hiç olmamıştır. Belki karanlığa dağılıp gitme korkusudur seni azat eden özgürlüğünden ya da yoğunlaşıp pıhtılaşmak, gecenin gözbebekleri kadar kararmak korkusu. Ya da o tuhaf istektir, su yüzeyinde açan çiçekler gibi ansızın beliren. Durmak, orada, bomboş sokaklarda, ıslak taşlara çöküp kalmak istersin. Omuz omuza oturmuş iki ihtiyarın yanına... Geceyle gündüz kadar farklıdırlar ama kardeş olduklarını sezersin. Biri hırpani kılıklı, iri yapılı, sert bakışlıdır, yüzü, karanlıkta ateş topları gibi parlayan gözleri dışında sakallarla kaplıdır. Sereserpe, sakınmasızca, neredeyse gururla kaldırıma uzattığı tek bacağının yanına bir çift koltuk değneği koymuştur. Diğeri daha ufak tefek, ak saçlıdır, yeni tıraş olmuş, özenle giyinmiştir. Bir ermişinki kadar duru yüzünü eğmiş, ney üflemektedir. Bakışlarını çalgısından ayırmadan... Tekdüze, yalın, buruk bir ezgidir çaldığı,

yabanıl ama şaşırtıcı derecede insani, şaşırtıcı derecede öfkesiz. Gecenin ayazında kalakalırsın, yapayalnız bir çılgılığı çizen, boğuk, buğulu ney sesine yakalanmış... Bütün sokakları yitirmişsindir, bütün yolları, kentleri, denizleri... Ne kadar çok yitirmişsindir kısacık hayatında, yitirmenin ya da sahip olmanın kendisini bile. Çantadaki son parayı eğilerek kutuya bırakırsın. Topal dilenci, ondan hiç beklemediğin çocuksu bir neşeyle, içtenlikle teşekkür eder. Diğeriyse ara vermez ezgisine. İhtiyar neyzene doğru biraz daha eğilir, kör olduğunu fark edersin. Belki de elden ele geçerek eski çağlardan gelen bu tamamlanmamış ezgidir, sana gecenin anlamını öğreten.

Aniden saplanan bir sancı kadar şiddetlidir duyduğun özlem. En suskun anında bile diğer sesleri unutturan çağrısı gibi tenin... Giderek hızlanır, parmak uçlarında kayarcasına, sessiz adımlarla geri dönersin. Gecenin nemine bulanmış saçlarını okşayacak bir eli özlemişsindir, içine üflenlen soluğu, seni ısıtan, dirilten, kendin yapan soluğu, bakışını yerden kaldırıp ufka tamamlayan bir başka bakışı özlemişsindir. İçinden geçtiğin bütün yollara bir ufuk çizebilecek o tek bakışı... Yeterince bakmışsındır karanlığa, hayali bir ufkun ötesinde yokluktan başka bir şey olmadığını görecektedir. Belki de yalnızca yorulmuş, üşümüşsündür. Kentin kokusunun sindiği ceketini çıkarmak, bedeninin biçimini tanıyan koltuğa uzanmak, çayını yudumlamak istersin. Ve anlatmak... Göz alıcı ya da tüyler ürpertici hiçbir şey olmamıştı yolculuğunda, ne bir mucizeye ne de bir cinayete tanıklık etmişsindir, ama gene de içinden çıkıp geldiğin geceyi anlatmak, anlatarak kendinin kılmak istersin. Cebinden çamurlu bir yaprak ya da kedi yavrusu çıkarıp gösterir gibi... Taşlara dağılan sesleri, anları, görüntüleri toparlamak, anlara, öykülere, bir yaşamöyküsüne dönüştürmek...

Artık yeterince yitirmişsindir, tek bir adımın bile sana ait olmadığını görecektir kadar, hiçbir iz bırakmadığın gecenin granit yüzünde, yalnızca bir başka bedeninin yollarında geleceğe doğru yürüyebildiğini... Artık yeterince cesaretin vardır, o ele ve bedene bir isim verecek kadar... Ancak o isim birleştirebilir neyin boğuk sesiyle ölümsüz ezgisini, ağaçların öyküsüyle insanlarınkini, yeni açmış erguvanların kokusuyla uykusuz kuzey göğünü, bir körün gecesiyse seninkini... Floresan ışıklarının altında toplaşmış kadınlarla erkeklerin bakışlarını birleştirdiği gibi. Bir çapayı çekip çıkarır yüreğinden, sözcüklerle kahkahaların parlak lacivert denizine salar seni. Kendi açtığı yarayı iyileştiren el, kilitlediği kapıyı açan anahtar gibi, labirentlerinde dolaştırdığı karanlıktan kurtarır seni, insanların gerçek gecesinden, orada, ıslak kaldırımlarda, sonsuza dek yakalandığın ezginin asıl çağrısından... Kapının önünde, elinde deniz kabuğu biçimli anahtarlığıyla durursun. Gecenin soğuşunu içine çeker, yarım kalan bu soluğu tamamlamak için içeri girersin. Aynadaki yüzün karşılar seni, beyaz gecelere benzeyen yüzün...

Gitmiştir. Sonuna dek içilmemiş sigarasını küllüğe bastırılmış, ceketini, kaşkolunu, alelacele toplanmış çantasını kapıp gündoğumundan çok önce gitmiştir. Buruşturulmuş bir sigara paketi, oda sıcaklığında boş bir kadeh, kapıya bantlanmış veda cümleleri... Buz kütleleri gibi varlığını saran, bellekte çözülüp gerçek anlamlarına kavuşması yıllar alacak son ve boş cümleler... Tek bir ipliğin sökölmesiyle nasıl sökülürse bir kazak, öyle sökülür hayatın. Orada, seni alıkoymayan sokakla evin arasında, boş bir kabuk gibi büzüşüp kalırsın. Ve sanırsın ki, yıllar sonra dönse bile, seni tam burada, bıraktığı yerde, küçücük, aşılmaz, dönüşsüz eşikte bulacaktır. Yarıda kesilen bir cümleinin son virgülü gibi,

Aslı ERDOĞAN (1967-)

1967 İstanbul doğumlu. Bilgisayar mühendisliği ve fizik okudu, yüksek lisansını CERN’de (Avrupa Yüksek Enerji Fiziği Laboratuvarı) hazırladı. Rio de Janeiro’da başladığı fizik doktorasını yarıda bırakarak yazmayı seçti, iki yıl Güney Amerika’da yaşadı.

İlk romanı *Kabuk Adam* 1994’te, ilk öykü kitabı *Mucizevi Mandarin* ise 1996’da yayımlandı. “Tahta Kuşlar” adlı öyküsü, Deutsche Welle Ödülü kazandı, dokuz dile çevrildi. İkinci romanı *Pelerinli Kent* (1998), Fransızca ve Norveççeye çevrildi. Radikal’de yazdığı köşe yazıları *Bir delinin Güncesi* ve *Bir Kez Daha* adlı iki kitapta toplandı.

Uluslararası basında pek çok övgüyle adını duyuran yazar *Lire* dergisince “geleceğin 50 yazarı” arasında gösterildi. 2004’te *Hayatın Sessizliği* adlı çalışması yayımlandı. 2009’da çıkardığı son kitabı ise *Taş Bina ve Diğerleri*.

Çıkış, Kaçış, Gidiş, Dönüş

“Çıkış”, hem yatay hem dikey bir hareket çizgisi çizebilen, çok anlamlı bir sözcük. Bağlama göre, kapalı bir yerden dışarı çıkma, dışarı çıkılan yer, çıkma zamanı gibi anlamlar kazanabiliyor; “depar” anlamına gelebiliyor, iniş karşıtı, yokuş anlamında kullanılabiliyor. “Çıkış noktası” olduğunda, bir şeye başlanan yer; “çıkış yapmak” olduğunda karşı gelmek anlamları taşıyabiliyor. Böyle bir giriş (çıkış değil) yapmamın nedeni, Aslı Erdoğan’ın “Çıkış” adlı öyküsüne yakından bakacak olmam.

Öykü, “Yola çıkmak...” diye başlıyor. Böylece daha başlarken, yukarıda bir bölümünü saydığım anlamlardan birini seçmiş olduğunu haber veriyor yazar bize: Bu çıkış, “gitmek” anlamındadır. Zaten yola çıkılmak üzereyken yapılan hazırlıklar sıralanacak hemen: “Kadehleri boşaltır, bunca yılın artıklarını çöpe atarsın.” Ondan önce, anahtar tümcelerden biri söylenmiştir ama: “Yarısı içilmiş sigarayı küllüğe bastırırsın.” Öykünün sonunda bu, sonuna dek içilmeden küllüğe bastırılmış sigara ile bir kez daha karşılaşacağız. “Sen” diye seslenilen öykü kişinin kim olduğunu ise bilmiyoruz. Öykü, son paragrafının başında, şaşırtıcı biçimde üçüncü kişi anlatımıyla karşılaşsak da genelde ikinci kişi ağızından anlatılmakta. Eylem kipi olarak da geniş zamanın, geniş zamanın içindeki bir gelecek zamanın kullanılması,

öyküye gizemli bir hava vermekte çok başarılı. Aynı etkiyi yazar, somutla soyutu kucaklaştırarak da yaratıyor. Yolculuk öncesi paketlenecek şeylerin “anılar” olması gibi, “renklilerle beyazlar” ikilisinin uyandırdığı “çamaşır” kavramını “yaşanmışla yaşanmamış” ikilisiyle silerek, “mercan bir kol-yenin kırmızısını”, “çok eski bir günbatımının (kırmızısına)” katarak, “gecenin karasını dantellere sararak”... Yazarın kadın olması, “sen” diye seslenilen kişinin kadın olabileceği yolunda bir varsayım uyandırmıştır zaten; uyandırmamışsa bile, sayılan bu ikililerden birinin kadınlığa ilişkin olması, öykü kişinin kadın olduğu izlenimini pekiştirecektir. Çamaşır yıkanacağında ayrılan renklilerle beyazlar, mercan kolye, danteller, kadınlık dünyasına ilişkin çağrışımlar yaratır çünkü. Daha bu ilk paragrafta başka şeyler de sezdirilir: Yolculuğun, yaşanmamışa, geceye, bilinmeyene; ama yine de “Diğerlerinden farkı olmayan bu geceye çıkmak için,” yapılacağı ve yalnızlıktan hareketle yapılacağı.

Çıkış, “büyük, kocaman (ve) görünmez” kapıdan dışarı çıkmaktır ve nereye gittiğini bilmeden gitmek... “Hiçbir ses çağırmamıştır ne de sessizlik.” Nereye gideceğini bilmeden gitmek, elbette bir çağrıya uyularak yapılmaz; ama yine de çok önemlidir bir çağrının, “Hadi!” diyecek ya da durdura-cak başka bir sesin bulunmadığı; yolculuğun bir yalnızlıktan başka bir yalnızlığa doğru yapıldığı. Yazar bunu gözden kaçır-mamıza izin vermeyecek, “Ama hiçbir şey çağır-maz seni. Durdur-maz da...” diyerek, “Hiçbir ses çağır-mamıştır seni ne de sessizlik. Durdur-mamıştır da...” diyerek birkaç kez yine-leyecektir.

Mutluluğu arama yolunda bir gidiş (çıkış) değildir anlatılan; çünkü öykü kişisi mutsuzluktan yakınıyor değildir. “Seni layık bulmadıklarını hissettiğin mutsuzluğunun içinde

giderek görünmezleşir, bir bakışa dönüşene değin silinirsin,” diyecektir az sonra. Giderken de, “Dönüp bakarsın, sıcacık yatağında uyuyan bir bebek gibi arkada bıraktığın mutsuzluğuna...” diyerek vedalaşacaktır mutsuzluğuyla. Yine de geride bırakılanlar hüznü verir: “Üç, en fazla dört yaşındayken ayakkabılarını bağlamayı öğrenmişsindir annenden sözgelimi, bir adımı ötekinin önüne koymayı, beklemeyi, kadın olmayı, ölmeye hazırlanan kediler gibi iz bırakmadan gitmeyi, silinmeyi...” “Kedi”, bu tümceye rastlantıyla girmemiştir. Öyküde birçok kez karşılaşacağımız bir imgedir; özellikle “yavru kedi”. “Yavru bir kediyi kucaklar, korkuyla kamburlaşmış bir sırtı okşar” ve “cebinden çamurlu bir yaprak ya da kedi yavrusu çıkarıp gösterir” gibidir kahramanımız.

Uykunun da bir karanlık ve bilinmezlik ortamı olduğu hesaba katılırsa bir karanlıktan başka bir karanlığa gidilecektir: “Gecenin tekinsiz yollarına, koyu kızzılığına açılırsın. Upuzun bir uykudan karanlığa, geciktiğin yazgına uyanmışsındır,” denecektir; ama tümünden de düşsel değildir bu yolculuk. Bunu, yalnız öykü kişimizin ezbere bildiği dünya haritasının başında durmasından değil, kuzeyden esen ilk güçlü rüzgârın uyandırdığı “açık denizlerin özlemi”yle dolmasından, “uykusuz kuzey göğünün altında” soluklanmasından da anlarız.

Neden gider, ne ister adı söylenmeyen kahramanımız? Belki özgürleşmek. En azından, dünyanın kendisine, “hüznüle karışık özgürlük rengine” geri verildiğini düşündüğünde böyledir bu. Adımlarının kendisine ait olmasını ister, “sırlar edinmek, öykülere girmek, mucizelere tanıklık etmek” ister, “geceye akıp karışmak, taşlara meydan okumak, örümcek ağlarından kurtulmuş bir sinek gibi yarım

kanatlarını deneyerek, düşe kalka ışık vadileri boyunca gitmek" ister. Burada olduğu gibi çarpıcı benzetmeler yapar Aslı Erdoğan: "Tek bir dalın çiçeklenmesi için nasıl sabırla biriktirirse ağaçlar gün ışığını, yağmur damlalarını, binlerce tohumun sessiz patlayışını, öyle biriktirmişsindir bunca yılı, yaşantıyı, vedayı..." gibi.

Bu gidişin aslında bir kaçış olduğu asla söylenmez. Bunu biz anlarız. Öykü kişinin, camların berisine geçip evlerin içine girmesinden, büyük harflerle yazılmış HAYAT'la yüzleşmesinden sonra, birdenbire geri dönmesinden, kendisini "özgürlüğünden azat eden"in, "karanlığa dağılıp gitme korkusu" olduğunu söylemesinden... Çünkü erkeklerin, "dünyanın en zorlu savaşını kazanmışçasına konuş"tuğunu; kadınların, "kör avcılar gibi biteviye nişan alarak, çantalarına, bozuk paralarına, erkeklerine, onları sokağın tekinsiz gesinden koruyan her şeye sımsıkı tutun"duğunu görmüştür. Oysa, o sokaktadır; "durmak, orada, bomboş sokaklarda, ıslak taşlara çöküp kalmak iste"mektedir. "Omuz omuza oturmuş iki ihtiyarın yanına."

Dilenci olduklarını anladığımız, kardeş olduklarını yazarın söylediği, biri kör biri topal, kör olanın ney üflediği bu iki ihtiyar, öyküdeki gizemli havayı iyice yoğunlaştırır. "(Y)abanıl ama şaşırtıcı derecede insani, şaşırtıcı derecede öfkesiz", "yapayalnız bir çığılığı çizen, boğuk, buğulu, ney sesine yakalanmış" olarak "yitirmenin ya da sahip olmanın kendisini bile" yitirdiğinin bilincine vararak "aniden saplanan bir sancı kadar şiddetli" bir özlem duyarak geri döner öykü kişisi. "Hayali bir ufuğun ötesinde yokluktan başka bir şey olmadığını görecektedir kadar" bakmıştır karanlığa. "Göz alıcı ya da tüyler ürpertici hiçbir şey olmamıştır yolculuğunda, ne bir mucizeye ne de bir cinayete tanıklık etmiş"tir. Artık,

“Bakışını yerden kaldırıp ufka tamamlayan bir başka bakış” özlemektedir ve “o ele ve bedene bir isim verecek” cesareti toplamıştır. Bu isim, öykünün dağınık görünen birçok ögesinin de bir araya getirir: “Ancak o isim birleştirebilir neyin boğuk sesiyle ölümsüz ezgisini, ağaçların öyküsüyle insanlarınkini, yeni açmış erguvanların kokusuyla uykusuz kuzey göğünü, bir körün gecesiyle seninkini.”

Anlatılanın bir terk edilmiş öyküsü olduğunu sonunda öğreniriz. Terk edilmişliğin hüznünden bir “çıkış” aranmış; ama bulunamamış, “sokak alıkoymamıştır” kendisine sığınmak isteyen. Belki de hiç gelmeyecek olan sevgiliyi beklemekten başka çare kalmadığı anlaşıldığında geri dönülür. Öykünün başından beri, gece karanlıkları içinde takip ettiğimiz kişi, elindeki deniz kabuğu biçimli anahtarıyla kapıyı açıp içeri girdiğinde şaşırtır bizi. Yarıyı içilmiş sigarayı kül-lüğe bastırıp giden o değildir çünkü. “Kapıya bantlanmış veda cümleleri” ile “ceketini, kaşkolunu, alelacele toplanmış çantasını kapıp gündoğumundan çok önce” giden bir başkası vardır, sevgilidir giden.

Öykünün sonunda nokta değil, virgül bulunması; öykünün virgülle (,) bitirilmiş olması, yarım kalmışlık duygusunu biçimsel olarak da destekler. Öykünün bütününde hüznün egemen olduğu söylenebilir. Belki hüznün değil de Ahmet Haşim’in “melal” dediği şeydir; belki de çok kullanılmaktan aşınmış hüznün aslıdır Aslı Erdoğan’daki.

Her Şey Bitti*

Yavuz EKİNCİ

* *İmge Öyküler*, Sayı 3, s. 39.

Minibüsün arka koltuğuna, yeni yakalanmış bir tavşan gibi büzülmüş, öylece bekliyordum. Gökyüzünde irin sarısı bir gerginlik... Çantam dizimin üstündeydi. İçinde iki üç parça elbise ve dört defter dolu yazılarım... Kimselere gösteremediğim, herkesten sakladığım, odadaki herkesin uykuya daldığı zamanlarda yazdığım yazılar... Geceleri defterimi çıkarıp kalemin cızırtısına eğilerek yazı yazdığımda, ruhum hapis-hane duvarlarını aşardı. Ruhum tavana yükselip önündeki deftere yazılar yazan, kendi bedenine bakıp gülümsedikten sonra pencereden sessizce çıkardı. Her gece resim defterine çizilmiş çocukluğumun haritasına, lise öğrencisi bilgisizliğiyle eğilip bakardım. Deniz mavisinin eksik olduğu, koyu yeşile ve koyu kahverengiye boyalı bir harita... Ne zaman kalemi elime alsam çocukluğumun haritası gözlerimde canlanır dururdu. Derken boynumda bir muska gibi taşıdığım babamın silueti. Elinde kana bulanmış baltayla duruşu ve böbürlenışı. Bir de bütün köyün sabahtan beri toplandığı okul bahçesindeki o cuma günü. Ağzımdan burnumdan kan sızarken, etraftaki insanların buğulanmış camın ardında görüldüğü gibi babamın bana bakışı... On iki yıl boyunca ne zaman yalnız kalsam ve babamı hatırlasam bu silueti belirirdi gözlerimde.

“Geçmiş olsun, demek sonunda bitti” dedi yanımda oturan adam. Çıkaramadım. “Teşekkür ederim” deyip tekrar koltuğa gömüldüm. Yolcular bindi. Minibüsün içi sigara kokuyordu. Muhtar ön koltuğa geçti. Başındaki şapka dedesinden, yani şapka devriminden kalmış olmalı. Kulaklarının dışı kılıklı, içi ise kirliydi. Ensesine aklar düşmüştü. Yanına da köy imamı oturdu. Babam baltayla eşeği öldürdüğü gün, köy imamı suya dualar okuyup babama o sudan içirdi. Köy imamı “Geçmiş olsun” deyip sıkıntıyla yüzünü buruşturdu. Köylüler minibüse bindiler. Meraklı gözlerle bana bakıyorlardı. Çok mu zayıfladım? Bana acıyacaklarına neden kendilerine acıymıyorlar? Bakışlarında bana karşı duyulan bir acıma vardı. Sanki “Yaptıkların bu kadar sene hapiste yatmana değer miydi?” diye soruyorlardı. Bagaja un ve şeker çuvalları, yağ tenekeleri yerleştirildi. Şoför bagajdan atlayarak indi. “Kimse kaldı mı?” diye sorunca, onu sesinden tanıdım. Bu Resul, ağabeylerinden kalma yamalı pantolonlar giyerdi. Okulda sınıfın en tembeliydi. Bir keresinde yazın serinlemek için kuyuya girmişti. Elbiselerini gizlice alıp saklamıştım. Ortalıkta çırılçıplak kalmıştı. Bir eliyle önünü, diğer eliyle de arkasını kapatıp eve yürümüştü. Onu görenler yere tükürüp yüzünü çevirmişti. Elbiselerini sakladığımı öğrenince bir daha benimle konuşmadı. Akşamüzeri tarladan tek başıma gelirken arkamdan bana taş attı. Başımın arkasına çarptı taş. Taşın çarptığı yere avucumla dokunduğumda sıcak bir ıslaklık hissettim. Resul tabana kuvvet kaçıyordu. Hüngür hüngür ağlayarak eve geldim. “Geçmiş olsun, çok zayıflamışsın. Hapiste size yemek vermiyorlar mıydı?” dedi Resul gülerek. Yüzüne bakıp gülümsedim. Kafamı kırdığı günü hatırladı mı? Arabayı çalıştırdı. Geriye dönüp yolcuların yüzüne baktı. Muhtar ile imam caminin kesilen suyundan konuşuyorlardı.

Kapı tekrar açıldı. Çetin, yanındaki kadın ve çocuklar arabaya bindi. Uzun boylu ve esmerdi kadın. Başında ince, beyaz bir tül... Kucağında on aylık bir bebek... Arkasında da biri dört yaşlarında, diğeri on üç yaşlarında iki çocuk... Başını kaldırıp yüzüme baktı. Tanıdım. Kapkara gözlerinde hüznü bir parıltı patladı. Gözbebekleri durmadan titriyordu. Titreyen gözbebeklerinden siyah önlüklü, saçları örülü, yüzü kirli bir kız çocuğu koşuyordu. Sonra, çeşmenin başında oturmuş gülümsüyordu. “Bu Şehla. Arkasındakiler ve kucağındaki de çocukları” dedim içimden. Bana verdiği sözler. Gece üzüm asmalarının altında buluşurduk. Bir gece onu filmlerdeki gibi öpmemi istemişti. Dudaklarım dudaklarına değince ürpermişim. Saçlarını yüzüme sürmüştüm. Köyden ayrılıp gerillalara katılacağımı söyleyince hüngür hüngür ağlamıştı. Ağlamasına kırılmışım. O neden benimle gelmedi ki? O gece üzüm asmaları altında gökyüzünü üzerimize örtüp birbirimize sarılmıştık. Onu yine filmlerdeki gibi öpmüştüm. Ellerimle saçlarını okşayıp başını göğsüme koymuştum. Başımı kaldırıp katran gibi siyah gökyüzünü delik deşik eden sayısız yıldıza baktığımda çıplaklığımla ürpermişim. “Geçmiş olsun” dedi titrek bir sesle. Sesi kulaklarımdan içime bir ateş gibi girdi.

Derken minibüs küçük ve tozlu dükkânlarla çevrili ilçenin çarşısını geride bıraktı. Yol kenarında uzanan tek katlı, bahçeli evlerin önünden geçtik. Şehla’nın yanındaki kız çocuğu... Hayır hayır bu olamaz. Gözleri ve saçları bana çok benziyor. Çetin sarışın ve yeşil gözlü. Ama kız... Saçları ve gözleri simsiyah. Kız çocuğu bana bakıp gülümsüyor. Yoksa çocuk... O gece... Son buluştuğumuz gece... Şehla neden bunu benden sakladı ki?

Önümdeki sarıklı adam pofur pofur sigara içiyordu. İkide bir de bana dönüp “Her şey geçti” deyip duruyordu.

Ağzı ekşi bulgur kokuyordu. Neyin geçip gittiğini anlamıyordum. Geçen on iki yıllık süre miydi, yoksa Şehla ile olan ilişkimiz mi? Bilmiyordum. Herkes benden çekiniyordu. Göz göze gelmemek için önlerine bakıyorlardı. Kimileri tırnaklarının arasına sıkışan kirlere bakıyordu. Korkuyorlardı. Korku gözbebeklerine sinmişti. Benimle konuşsalar ve biri duyarsa... İstihbarat her yerde değil miydi? Suçsuz kaç insan ajanlık yapmakla suçlandı? Güven... Şeyh ne demişti? Sanırım babama şunu söylemişti. “Gündüz dilini, gece kapını sıkı tut.”

Tek katlı evleri geride bırakıp ilçenin mezarlığına vardık. Neden mezarlığı ilçenin uzağına yapmıyorlar? Mezarlığın etrafına da hapishanedeki gibi duvar örmüşler. Üstünde de dikenli teller gezdirmişlerdi. Yoksa ölülerin firar edeceklerinden mi korkuyorlardı? Ölüler de dışarı çıkmak için tünel kazıyorlar mı? Sarıklı adam ellerini havaya kaldırıp bir Fatıha okudu. Mezar taşı yazılarını okudum. Mezar taşlarına yazılan isim, soyadı, doğum tarihi ve ölüm tarihleri... “Dilgeş” ismini okuyunca beynimde ışıklar yanıp sönmeye başladı. DT: 1976, ÖT: 1992. Silah sesleri... Uzun namlulu silahlar, el bombaları, roketatarlar, kalaşnikoflar... Derken kendimi on iki yıl önceki bir sabah vaktinde buldum. Yanımda da Dilgeş... Dağa tırmanıyorduk. O önde, ben arkadaydım. Omuzlarımıza çapraz atmıştık silahlarımızı. Akşamdan beri yürümekten yorgun ve bitkindik. Uykusuzluk, açlık, yorgunluk yapay bir sarhoşluk gibiydi. Gözlerimin önünden sıcak yatak, sıcak yemek geçiyordu. Derken silah sesleri, barut kokusu... Silahların patlamasıyla kendimi yere attım. Dilgeş ilk patlayan silahla yere yığıldı. On beş metre önümdeydi. Kıpırdamıyordu. Sürünerek kendimi çukura attım. Havanın tam aydınlanmasıyla tuzaga düşmüş bir tavşan

çaresizliğiyle yakalandım. Yüzüme art arda tokatlar çarptı. Tekme, dipçik darbeleriyle yere yığıldım. Dökülen dişlerimi yere tükürdüm. Mideme kaçan kanla kustum. Kusmuktan ağır bir palamut kokusu burnuma çarptı. Dilgeş'i arabaya attılar. Yüzüne kara sinekler konmuştu. Ağzından kan sızıyordu. Sarkan kolları elveda dercesine sallanıyordu. "Her şey bitti" dedi önümdeki sarıklı adam. Sigara ve ekşi bulgur kokan nefesini yüzüme savurarak. Minibüstekiler dönüp baktılar. Gözlerim ıslanmıştı. Anlamsızca gülümsedim. Yanımdaki bana sorular soruyordu. Anlamıyordum. Şehla başını çevirip bana baktı. Sanki hapishane nasıl bir şeydi ya da gitmeseydin, beni alsaydın der gibiydi bakışları. Ona anlatamadım oranın korkunç bir yer olduğunu. Orada kendimi ne tam bir ölü ne de tam bir diri hissettiğimi. Orada bir canlı cenaze olduğumu. Beni diriler dünyasına bağlayan... Anlatamadım... Anlatamazdım da ona. Benim olmasını istediğimi. Ne zaman ıstırap, korku, dehşet, yaşama arzusu bitti bende? Onu bırakıp silahı göğüslediğim gün mü? Bir çukur içinde kısıkvırak yakalandığım sabah mı? Dilgeş'in sarkan ellerine bakarken mi? Havalandırma alanında volta atarken elime sıkıştırılan kargacık burgacık yazılarla yazılan mektubu okuduğum an mı? Ah, kaç kez o mektubu okudum! Eli değmiştir diye kaç kez yazılara dokundum parmak uçlarımla. Ona anlatamadım, anlatamazdım da bunların hiçbirini. Minibüs köye vardığında hâlâ bu düşünceler içinde kıvranıyordum. İnip etrafa baktım.

Kandil dağı. Her bahar ağlayan gelin toplamak için dağa çıkardım. Bahçeye diktiğim ağlayan gelinler acaba kurudu mu? Ağaçlar ne kadar da seyreleşmiş. Bu karşıdaki dağ eskiden yemyeşildi. Ağaçları kimler kesti? Yoksa ormanlar yakıldı mı? Keçilerimizi orada otlatırdım. "Oğlum" diyerek

boynuma sarıldı annem. Gözlerindeki yaşlar büyüüp yanaklarından süzülüyordu. Daha bir yıpranmış ve yaşlanmıştı. Saçlarımda gezindi, kemikli parmakları. Ağlayan yüzüne baktım. Yüzü ne kadar da kırışmış. Suçluluk duygusu iki ağızlı bir mengene olup beni sıkmaya başladı. Babamın ölüm haberini hapiste aldığım gün de suçluluk duygusu beni pençesine almıştı. Babam, yağı biten lambalar gibi sessiz ve yavaşça eceliyle sönmüştü. “Geçmiş olsun,” “Her şey bitti” yağmur olup üstüme yağıyordu. Çocukluğumun binlerce siyah beyaz karesi üst üste düşüyordu. Elinde kanlı baltayla babam dağlarda keçi koyun güttüğüm günler 23 nisan çocuk bayramlarındaki yumurta ve yoğurt yarışı bez ve naylonları birbirine bağlayıp toprak sahada tozlar içinde beşer kişilik iki takım olarak futbol maçları resulun başımı kırdığı akşamüstü... Daha binlerce kare gözümde canlandı. Annem çantamı göğsüne yapıştırmıştı. Evler daha bir eskimiş, daha bir çökmüş... Saçları dökülmüş, omuzları çökmüş olan mahalle arkadaşım Necat bana doğru gülümseyerek yaklaştı. Ne kadar da yaşlanmış diye düşündüm. Boynuma sarılıp sırtımı sıktı. Yüzüme bakıp beni iyice süzdükten sonra “Çok zayıflamışsın” dedi. “Hayır, yanılıyorsun. Ben hiç değişmedim. On iki yıl yaşamadım. Asıl, sen çok yaşlanmışsın” diyemedim ona. Derin bir nefes çekip “Evet zayıfladım” dedim. Yürüyemiyordum. Ayaklarım ve bacaklarım uyum içinde değildi. Ayağım taşa, yere çarpıyordu. Her adım atışımda yere düşecek gibi oluyordum. Toprağa basmayalı kaç yıl oldu? Toprak... Gözlerim buğulu... Uzak... Uzağı seçemiyorum. Kendimi, onların arasında sürükleye sürükleye eve yetiştirdim. Bakışlarımla evin etrafında göz gezdirdim. Evin etrafındaki duvar bir harabe... Saçaklar düşmüş. Taş merdivenleri ağır ağır çıktım. Kapının önünde durdum. Kırmızı

boyayla 18/7 yazısını okudum. Okumayı yazmayı öğrendiğim yıl gördüğüm her şeyi okurdum. Matematik dersinde de sayıları öğrenmiştim. Kapımızın üzerine yazılan rakamları okurdum. Bu rakamlardan taşların üzerine yazardım. Kapı çok dar. Boyalar pul pul dökülmüş. İçeri girince evin kasvetinden içim burkuldu. Simsiyah kirişlerin üstlerine örümcekler ağ örmüş. Etrafımda dönüyordu tavan, duvar, dağlar, annem... Şaşkınlıkla sağa sola baktım.

Divana uzandım. Gözlerim kapanıyordu. Annem etrafımda fır dönüyordu. Uyumak. Sabah uyanmanın hüznü. Geceleri duvarları aşır insanlar arasında yaşırdım. Ve her sabah uyandığımda kendimi yine dört duvar arasında bulurdum. Düşümde etrafı duvarlarla örülü, kulelerinde silahlı askerler olan hapishaneden sıvışır dışarı çıkardım. Dışarının gürültüsü duvarları, telleri, nöbetçileri aşır içeri boşalırdı. Gözlerimi açıp etrafa baktım. Yaşadıklarım, bir rüyadır diye düşündüm rüyamda. Gözlerimi açıp uyanmak istedim. Altımdaki ranzada yatanın horlayan sesi, yan ranzada yatanın uyku ile uyanıklık arasındaki konuşmaları... Koridorda yürüyen ayak sesleri ortalığı doldurdu. Gözlerim açılmıyordu. Kör oldum. Kör... Artık göremeyeceğim. İçeriye boşalan dışarının gürültüsünü yanıma alarak rahatlamaya çalıştım.

Yeni yakalanmış bir tavşan ürkekliğiyle minibüsün arka koltuğuna oturdum. Gördüğüm rüyaların neresindeyim diye düşündüm rüyamda.

Batman, 16.09.2004

Yavuz EKİNCİ (1979-)

1979 yılında Batman'da doğdu. Dicle Üniversitesi Siirt Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü'nü bitirdi. Yazın hayatına öyküyle başladı. 2001 yılında Yaşar Nabi Nayır Dikkate Değer Öykü Ödülü'nü aldı. 2003 yılında "Kafatası" öyküsüyle Gençlik Kitabevi, "Göç" öyküsüyle İnsan Hakları Derneği ve 2005 yılında "Eşikteki Hayatlar" öyküsüyle de Gila Kohen Öykü ödülleri kazandı. *Sırtımdaki Ölüler* adlı dosyası 2005 Haldun Taner Öykü Ödülü'ne layık görüldü. Öyküleri, *Adam Öykü*, *Varlık*, *Kitap-lık*, *İmge Öyküler*, *Eşik Cini*, *Kül Öykü* ve *NotosÖykü* dergilerinde yayımlandı. İlk kitabı *Meyaser'in Uçuşu* 2004 yılında yayımlanan yazar, halen Batman'da öğretmenlik yapıyor.

Kitap, Satır ve Cuma*

Ahmet Bülent TEKİK

* *İmge Öyküler*, Sayı 3, s. 43.

Elinde yaldızlı ciltle kaplı kalın bir kitap vardı. İçeri girdiğimde bakmadı bana. Yalpaladım, az daha kucağına düşecektim. Ona yakın bir yere oturdum. Makyajın gücüyle zamana direnen yüzünde insana tepeden bakan mesafe koyucu bir hal vardı. Burnu görünmez bir sütunla destekleniyormuş gibi hafif yukarı kalkıktı. Ama açık pembe boyanmış dudaklarının kenarından çenesine doğru akan iki çizgi burnunun yalancılığını ve zamanın korkunçluğunu açığa çıkarıyordu.

Camı eritecek kadar sıcaktı hava. Dışarıda kimse yoktu ve banliyö treni biraz daha kalsa eriyecekti. Hemen hareket etmeli ve rüzgârda soğumalıydı. Ben de uyurdum. Terk ettiğim şehri düşünecektim, başımı cama yasladığım gibi çektim. Sıcak öyleydi ki başımı ancak kendi bedenime düşürebilirdim. Döşemesi sökülmüş koltuklar ve kirli camlar yanıyordu. Bir fırının içi gibiydi tren. Esneyerek kadına baktım ve içime çektiğim alkolle harmanlanmış havayı geri verirken kadının yüzüne üfledim. Saçları yellendi, kalkıp gidecek, tersleyecek sandım. Ama kitabın aynı sayfasında, hiç kımıldamadan durdu. Bu kadında hayat yoktu.

Sarhoş olduğumu bildiğim için, o şehirden niye kaçtığımı cesurca, kendimi sorgulayarak, babama kızarak düşünmek istedim. Beni kim öldürecekti? Telefon açıp babama,

“oğlunu öldüreceğiz” diyenler kimdi? Terk ettiğim şehirde birçok arkadaşım vurulmuştu. Onları öldürenler içki içtiğimizi görmüşlerdi.

Şehrin tek tepesi vardı. İçmek için oraya çıkardık. O karanlık tepeden, şehirden yükselen uğultuyu dinlemek, şehrin yanıp sönen ışıklarına bakmak ve susmak, sonra da yüzleri örten karanlıkta gizlice ağlamak çok güzeldi. Bazen kenar semtlerden silah sesleri duyulurdu, panzerler korkunç böcekler gibi sokakları gürültüye boğardı. Evlere girilip çıkılır, insanlar duvar diplerinde sıraya sokulurdu. Geceleri tepeye gitmek tehlikeliydi, asker yasaklamıştı. Ama içebileceğimiz tek yer orasıydı, ne evde ne sokakta içebilirdik. Beni öldüreceklerini söyleyenler de Kutsal Kitabı okumak için, biraz da peygambere öykünerek tepeye çıkarlardı. Bizim şehrin Hira’sıydı orası. Beş adam tepeden şehre doğru kovalamışlardı bizi. Arkama hiç bakmadan şehre kadar koşmuştum. Ben koştukça şehir görünmez oluyordu. Sanki şehirle aramıza sis çöküyor ve o sisin içinde bilmediğim bir yöne koşuyordum. Girişi örümcek ağıyla örülü bir mağara yok muydu yamaçlarda, ölecektim! Bunun bir rüya olması için koşarken gözlerimi kapıyor, rüya olmadığını görünce tekrar deniyordum. Ama değildi. Arkamızda beş adam, ellerindeki satırlarla bizi ve şehri doğramaya geliyorlardı. Sarhoştum ve sanki bedenim yoktu. Bir an kafamı çevirip geriye baktım: Peşimizdekilerden biri ayağından sakattı, ama benden iyi koşuyordu. Sakat olduğu halde böyle gayretle koşması ve diğer uzun saçlı satırlının koşarken rüzgârda savrulan saçları onların haklılığını, bizim de günahlarımızın büyüklüğünü pekiştiriyordu. Bizi kurtarsın diye tanrıya dua edemiyordum, sanki tanrı da o beş adamla peşimizdeydi. Sisi çöktüren, şehri uzaklaştıran da oydu. O tepede birlikte içti-

ğimiz arkadaşlarımın hepsi sırayla öldürüldü. Artık içilmezdi o şehirde. Kaçıp gelmiştim buraya. Günlerim bu banliyö treninde, birbirine uzak iki ölü nokta arasında geçiyor şimdi.

Plastik şişeye koyduğum bira neredeyse kaynayacaktı. Şişeyi göz hizama kadar kaldırdım. Kadın hâlâ bakmıyordu. Ben burada ölsem, cesedim çürüse, tren kokudan kırılacak kımıldamayacaktı. Şişedeki biraya baktım ve tarih boyunca şairlerin içki için yazdıklarını düşündüm ve hepsinden bir dize, bir kelime olarak yeni şiirler yapıp okumaya başladım. Kadın bakmadı, çaresizce koltuğa bıraktım kendimi.

Başımı sol omuzuma düşürmüştüm, uyumak istiyordum. Başım omuzumdaki sertliğe alışmışken, ray tarafında kalan otomatik kapı dışarıdan zorlanmaya başladı. İki kirli parmak, otomatik kapının birbirine değen siyah lastiğini aralayıp trenin içinde deviniyordu. Kirli parmakların devamında bir insan yoktu, sanki kendi başlarındaydılar. Biraz sonra iki parmak çoğalıp kalın bilekli kirli bir el oldu, ardından da koca, ıslak ve kirli bir çuvalı sıkı sıkıya kavramış bir adam olarak trende belirdi. Adamın arkasındaki açık kapıda hava sıcaktan titriyordu. Banliyö treninin otomatik kapıları kapandı ve tren öksürüğe benzeyen sireniyle hareket etmeye başladı. Az önce adamın açtığı kapıysa kapanmamıştı ve içeriye rüzgârla birlikte madeni yağ kokusu giriyordu.

Adama baktım: Bu mevsimden değildi. Bir yaz adamı değildi. Kışı yaşayan bir yerden gelmişti. Kalın pantolonu, yün pardösüsü ve sıcaktan lastik kokan botları bu öğlen sıcağını daha da korkunç hale getirmişti. Ona baktıkça hararet basıyordu beni. Saçları kirden sertleşmişti. Gözlerinin üstüne kadar kirli bir şapka giydiği sanılabiliyordu. Alnının kaş kısmı cumba gibi çıkıntılıydı, gözlerinin altına gölgesi düşüyordu. Aynı noktadan çıkmış üç tüy kaşı, uçurum kenarına

tutunmuş yabancı otlara benziyordu. Bir ayağı da sakattı. O kadar çok paçavrayla sarmıştı ki sakat bacağını, ikisi aynı kalınlığa gelmişti.

O da benim gibi içeriyi süzdü. Kadın kafasını çevirip de adama bakmadı. Kirli çuvalından kan rengi bir şeyler damlıyordu. Plastik şişedeki ısınmış birayı içtim. Adam kompartımanın ortasına çömeldi. Çuvalın ağzını açarken kadına ve bana bakıyordu. Yanına gitmek için kalktığımda kadının kucağına düşecektim. Dipteki bira kadının göğsüne döküldü. Kadında ruh yokmuş gibi istifini bozmadı. Elindeki kitaba yaklaşp baktım. Tek satır yoktu üstünde. Şaşkınlıkla çuvalı adama yaklaştım. Adam çuvalın dip kulaklarından tutarak yukarı kaldırdı. İnce, kanlı bir sıvıyla birlikte irili ufaklı onlarca balık ortalığa kaydı. Tek tek saymaya başladı. Sayarken kadına bakıyordu. Kadın yüzünü çevirip de bakmayınca, bu sefer balıklarını iriliklerine göre ayırmaya başladı. Kadın donmuş gibiydi. Balıkları sayan adam sakat ayağını öfkeyle bir sopa gibi yerden aldı ve bana saati sordu. Sarhoştum ve saatim yoktu. Niye bağıryorsun, diye üzerime yürüdü ve sakat ayağının içinden koca bir satır çıkardı. Adamı tanımıştım: Hira tepesinde Kutsal Kitabı okuyup peşimden satırla kovalayan o sakat adamdı. Bağıracaktım, sarhoştum, ağzımın kaslarına hükmedemiyordum. Gidip kitap okuyan kadını uyandırsam belki kurtulurum diye kadını dürtmeye, uyandırmaya çalıştım. Ama kadın aynı tepkisizlikle yaldızlı boş kitaba bakıyordu. Kadın uyanmadığı için adam daha bir hiddetlendi. Satır sıcakta daha bir korkunçlaştı. O sırada, trenin açık kalmış kapısına uzun saçlı bir adam tutunmuş, içeri girmek istiyordu. Biraz daha geçse takati kırılacak ve tren onu savurup atacaktı. Son bir hamleyle trene atladı ve kurtuldu. Satırın gölgesi üzerimden kalktı ve korkuyla bi-

riktirdiğim nefesimi hızlı hızlı dışarı verdim. Trene yeni binene baktım: Soluğunu sarı bir poşete üflüyordu. Yalpaladı ve balıkların üstüne düştü. Birkaç balık uzun saçlı tinercinin altından kadının ayaklarının dibine fırladı. Satırlı adam sinirle satırını tinerciye çevirdi. Tinerci bir eliyle poşete üflerken, diğer eliyle sırtından bir satır çıkardı. İki korkunç satırın arasındaydım. İnanamadım, satırlar birbirlerine sarılıp ağlamaya başladılar. Bunlar yıllar sonra birbirlerini tanıyan Hira tepesi dostlarıydı.

Sonra koyunlarından ciltleri sarı yaldızla parlayan birer kitap çıkarıp kadının yanına oturdular. Satırlarını kucaklarına bıraktılar ve sırayla soluklarını sarı poşete üfleyip tıpkı o kadın gibi kitaplarına baktılar. Sonra trenin camları paslanmaya, ağaçlar, evler ve kuşlar silinmeye başladı. Ben ağlayarak paslanmış camları gösterdim onlara. Yaldızlı ciltle kaplanmış kitaplarına bakıyorlardı, kendilerinde değillerdi. Ben sakat adamın açtığı kapıdan trenden atladım ve kurumuş, dikenli demiryolu yamacından yuvarlanıp soğuk bir göle düştüm. Annem kalkmam için yüzümü buz gibi suyla ovuyordu: Oğlum kalk, banyonu yap, saat on bir, okur birazdan, bugün cuma.

Ahmet Bülent TEKİK (1974-)

1974 Batman doğumlu olan Ahmet Bülent Tekik, Dicle Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Makine Mühendisliği Bölümü mezunudur. Yaklaşık on yıldır tiyatro ile uğraşmaktadır. Dört yıl Makina Mühendisleri Odası'nın İstanbul şubesinde çalıştı. Halen Batman'da belediye başkan yardımcısı olarak hayatını sürdürmekte ve yazın çalışmalarına devam etmektedir.

Dağlar Kadar Sarp

“Oralar”ın coğrafyası kadar sert bir Türkçesi var. Bıçak gibi bir Türkçe... Üzerinde duracağım iki öyküyü ilk okuduğumda değil, Doğu Anadolu’dan dönerken, uçakta, hangi öykü üzerinde duracağım konusunda son kararı vermek üzere bir kez daha okuduğumda, dilin coğrafya (ve yakın tarih) ile nasıl da koşutluk kurduğunu derinden kavradım. Oraların öyküsünü her okuduğumda, dilin yırtıcılığını sezinlememe; hatta bu yırtıcılıkla yakıcı geçmiş arasında ilişki kurmama karşın, coğrafya ile bağlantısı üzerinde pek düşünmemişim. Dün Van’da, ondan önceki gün Hakkâri’de, daha önceki gün Yüksekova’da olunca; hele Hakkâri’ye giderken, Berçelan Yaylası’na çıkarken, dağları, içindeki kayalara çarptıkça öfkelenen, öfkелendikçe köpüren Zap Suyu’nu gördükten sonra; o hırçın, yalçın, zor coğrafyanın ve ölümle, zulümle, kanla içli dışlı yaşanan yakın tarihin ancak böyle bir dil yaratacağını epeyce derinden kavradım.

Ekinci’nin öyküsünün sonunda “Batman, 16.09.2004” notu var. (Gereksiz bir soru: Bu tek günün tarihi, öykünün bir günde yazıldığı anlamına mı geliyor; yoksa bitirildiği günün tarihi mi bu? Gereksiz not: Şiirlerin, öykülerin altında böyle bir tarih görünce şaşırmadan edemiyorum. Ertesi günün gazetesine yetiştirilecek köşe yazısı değil ki bu! Dinlendirilecek, demlendirilecek, tekrar tekrar yazılacak bir

edebiyat yapısı. Bir günlük iş olamaz. Hele kimi şiirlerin altında saat de yazmıyor mu? Ucu yıldızlı sihirli çubuğuyla bir köşeden esin perisi göz kırıyor sanki.) Ahmet Bülent Tekik'in öyküsünün sonunda da Batman doğumlu olduğu ve şu an Batman'da yaşadığıyla ilgili kısa bir tanıtım yazısı var. İki öykü arasındaki tek ortak nokta, aynı yerde yazılmış olmak, aynı coğrafyanın dilini kullanmak değil. Her iki öykü de aynı keskin renklerle boyanmış, aynı dalayan ipliklerle dokunmuş.

Ekinci'nin, "Deniz mavisinin eksik olduğu, koyu yeşile ve koyu kahverengiye boyalı bir harita..." diye anlattığı coğrafya, dili belirlemekte çok önemli. O coğrafyada yazılmasa, "Minibüsün arka koltuğuna, *yeni yakalanmış bir tavşan gibi* büzülmüş, öylece bekliyordum. Gökyüzünde *irin sarısı bir gerginlik...*" diye başlar mıydı Ekinci'nin öyküsü? Eski sevgilinin eski hükümlüyü tanıma ânı, "Kapkara gözlerinde hüznünlü bir parıltı *patladı,*" diye anlatılır; "Geçmiş olsun," diyen titrek sesi, kulaklarından içine *bir ateş gibi* girer miydi? Kokular da sert: Kusmuktan "ağır bir palamut kokusu" yükselir; minibüsteki adamın ağzı "ekşi bulgur" kokar (Ekinci). Tekik'te de "madeni yağ kokusu" vardır. Ekinci'nin öyküsündeki babanın "baltayla eşeği öldürmesi", içeriksel anlamda katkı sağlamadığına göre, öyküdeki "dehşet" dozunu artırmak için konmuş olmalı. Tekik'in öyküsünde zaten eli satırlı adamlar kol geziyor.

Yolculuk ortamı, ikisinde de ortak öykü zemini; iki öykü de yolculuk ortamı üzerine kurgulanmış. Ekinci'nin öyküsü, minibüste geçiyor ve eski bir gerilla olan öykü başkişisinin ağzından anlatılıyor. On iki yıl kaldığı hapisneden yeni çıkmış, köyüne dönmekte olan kişi, yorgunluktan ve on iki yıldır görmediği köylüleriyle karşılaşmaktan, onların

canlandırdığı anılarla boğuşmaktan sarhoş gibidir. Tekik'in öyküsü ise bir banliyö treninde geçmekte ve yine birinci kişi ağzından anlatılmaktadır. Onun öykü kişisi ise gerçekten sarhoştur, plastik şişedeki ısınmış birayı öykü boyunca da içmeyi sürdürür. Her iki öyküde de içinde bulunan aracın sık sık kapıları açılır, içeriye ilk bakışta tanınmayan; ama biraz dikkat edilince anımsanan eski tanışlar girer. Geçmişin, unutulması başıaramamış yaşanmışlıklarını taşıyor bu kişiler içeriye ve öyküye.

Her iki öyküde de dinsel öğeler var. Tek gün adı geçiyor iki öyküde de: Cuma. Ekinci'nin öyküsünde köy imamı minibüste, kahramanımızın yanında oturmaktadır; mezarlığın yanından geçilirken, sarıklı adam ellerini havaya kaldırarak bir Fatih okur; muhtar ile imam, caminin kesilen suyundan konuşurlar; şeyh de "Gündüz dilini, gece kapını sıkı tut," gibi öğütleriyle anımsanarak kendini öyküye katar. Tekik'in öyküsü ise doğrudan doğruya din baskısını anlatır zaten. Öykünün adını oluşturan üç sözcük, "Kitap, Satır ve Cuma" dinsel korku simgeleridir. Öykü, kimilerinin peygambere öykünerek ve kutsal kitabı okumak için çıktıkları şehrin tek tepesinde içki içerken yakalandığı için, arkadaşları öldürülen, kendisi de kenti terk etmek zorunda kalan bir delikanlıyı anlatır. "Kitap", dışı yaldızlı, içi boş bir kitaptır; okunacak bir şey yoktur içinde. Buna karşın, aynı yaldızlı kitapları ellerine alıp içine bakanlar kendilerinden geçerler. "Satır", bu adamların silahıdır; öykü kişisini de ellerinde satırlarla kovalamışlardır. "Cuma" ise rüya diye anlatılanların aslında rüya falan olmadığını gösteren, o rüyanın beslendiği gerçeği açıklayan, anahtar bir sözcüktür.

Rüya ortamı, öykülerdeki başka bir ortak nokta. Yavuz Ekinci'nin öyküsünün sonunda, "Gözlerimi açıp etrafa baktım.

Yaşadıklarım bir rüyadır diye düşündüm rüyamda. Gözlerimi açıp uyanmak istedim,” deniyor ve öykü, “Gördüğüm rüyaların neresindeyim diye düşündüm rüyamda,” tümcesiyle bitiyor. Ahmet Bülent Tekik’in öyküsünün sonlarında da inandırıcılığın azalması, olağandışılığın artması, anlatılanların rüya olabileceği kuşkusunu yaratmışken, “Oğlum kalk,” diyen anne sesi, bu kuşkuyu ortadan kaldırır. Yine de anlatılanların tümünün rüya olduğu, öykünün sonunda söylendiğinde, insanı sinirlendiren, “Hay Allah! Hepsi rüya mıymış yani?” dedirten aldatılmışlık duygusunu uyandırmaz insanda. Hangi rüya tümüyle gerçek dışıdır ki? Üstelik, rüya olmasına yaslanıp nedensiz bırakılmamıştır hiçbir şey. Kentin gençleri şehrin tek tepesine çıkıp orada içki içiyorlarsa bu, evde de sokakta da içemedikleri içindir. Öykünün sonunda, cuma namazına gitmezse başına geleceklerden oğlunu sakınmaya çalışan annenin, “Oğlum kalk, banyonu yap, saat on bir, okur birazdan, bugün cuma,” demesi, rüya diye anlatılan dinsel korkunun gerçekle bağlantısını garip bir biçimde kuruyor.

İki öyküde de birer kadın var. İkinci’nin öyküsündeki kadın, “O gece üzüm asmaları altında gökyüzünü üzerimize örtüp birbirimize sarılmıştık,” diye anlatılan, Şehla adındaki eski sevgili. Şehla’nın yanındaki kız çocuğunun kendisine benzediğini gören öykü kişinin, “Hayır hayır bu olamaz. Gözleri ve saçları bana çok benziyor. (...) Yoksa çocuk... O gece... Son buluştuğumuz gece. Şehla neden bunu benden sakladı ki?” diye düşünmesi, inandırıcılıktan uzak bir Yeşilçam özentisi gibi geldi bana. Töre cinayetlerinin, namus cinayetlerinin işlendiği bir coğrafyadan söz ediyorsak, hamile bırakılmış bir genç kızın “akıbet”inin ne olacağını da biliyoruz demektir. Şehla, karnındaki “gayrimeşru” çocukla

yaşatılır, başka çocuklar doğuracağı “mutlu bir yuva” kurmasına izin verilir miydi acaba? İnandırıcı olamadığı gibi, gerekli de değil bu ayrıntı. Tekik’in öyküsündeki kadın ise, “Bu kadında hayat yoktu,” diye anlatılan, “ruhu yokmuş gibi”, “donmuş gibi” olduğu söylenen bir kadın. Kadının hareketsizliği, yörenin vahşi söylemiyle, “Ben burada ölsem, cesedim çürüse, tren kokudan kırılrsa kımıldamayacaktı,” diye anlatılır. Hem yazarlarının erkek olması, hem de kadına bakışın ne olduğunu az çok bildiğimiz bir bölgeyi anlatıyor olmaları nedeniyle, öykülerde kanlı canlı kadınlar bulunmamasını doğal karşılamak zorundayız.

Ekinci’nin öyküsünde soru işareti taşıyan bir nokta da şu: “Silahların patlamasıyla kendimi yere attım. Dilgeç ilk patlayan silahla yere yığıldı. On beş metre önümdeydi. Kıpırdamıyordu. Sürünerek kendimi çukura attım. Havanın tam aydınlanmasıyla tuzağa düşmüş bir tavşan çaresizliğiyle yakalandım,” diye anlatıldığına göre, öykü kişisi vurulmamış, yaralanmamış; öyleyse hava tam aydınlanıncaya kadar neden bekliyor? Neden kaçıp gitmiyor? Gerçi, daha sonra gelen ve buna yanıt oluşturabilecek (Türkçe açısından sorunlu), “Ne zaman ıstırap, korku, dehşet, yaşama arzusu bitti bende?” diye bir soru, kahramanın artık yaşamak istemediği sanısını uyandırabilir; ama bu yalnızca bir sanı. Eğer çukurun içinde, gelip kendisini yakalamalarını beklemişse bu kişi, bunun inandırıcı bir nedeni de bulunmalı. Şehla’yı ilk gördüğünde çocuklarının yaşları ile ilgili tahmin de inandırıcılığı zorlamış biraz: “Kucağında on aylık bir bebek... Arkasında da biri dört yaşlarında, diğeri on üç yaşlarında iki çocuk.” Yaşla ilgili tahmin, “yaşlarında” sözcüğüyle verilecek ve “aşağı yukarı” anlamı taşıyacak olduğuna göre, “biri beş, öteki on yaşlarında” iki çocuktan söz edilebilirdi.

Edilmemesinin nedenini anlıyoruz. Az sonra, birinin, kendi çocuğu olduğundan kuşkulananması için, çocuğun on üç yaşında olması gerekiyor. Kahramanımız on iki yıldır hapiste çünkü. Daha küçük yaştaki bir çocuk için böyle bir şüpheye kapılamaz. Ancak, on üç yaşındaki çocuk da o hapse girmeden doğmuş olmuyor mu? İşin burasını hiç karıştırmak da uzun bir süreyi toplumdaki, demek ki kadınlardan ve çocuklardan uzak geçirmiş bir gerillanın, kucaktaki çocuğu, “yedi-sekiz aylık” ya da “bir yaşına yakın” diye değil de kesin olarak “on aylık” diye tahmin etmesi, pek ikna edici değil. Tekik de “Bir ayağı sakattı,” dediği adam için, “O kadar çok paçavrayla sarmıştı ki sakat bacağını, ikisi aynı kalınlığa gelmişti,” diyecektir sonraki tümcede. Sakat bacak, daha kısa; hatta kesik, kopuk da olabilir. Sağlamından ince olması şart mıdır? Bize bu söyleyişten sakat bacağın daha ince olduğunu niye tahmin etmek zorundayız? “Soluğunu sarı bir poşete üflüyordu,” diye anlatılan tinerci çocuk niye üflüyor poşete? Tam tersine, soluğunu o poşetten içine çekiyor olması gerekmez mi? Başka bir yerde de “ray tarafında kalan otomatik kapı”dan söz eder Tekik. Trenin hangi tarafı, ray tarafında kalır? Rayların üstünde değil mi bu tren?

Belki de Kürtçe düşünüp Türkçe yazmaktan kaynaklanmaktadır; “... irili ufaklı onlarca balık *ortalığa kaydı*,” diyor Tekik. (Duvarın) “Üstünde de dikenli teller *gezdirmişlerdi*.” diyor Ekinci. “Ağzımdan burnumdan kan sızarken , etraf-taki insanların buğulanmış camın ardında görüldüğü gibi babamın bana bakışı...” gibi, “Benimle konuşsalar ve biri duyarsa,” gibi sorunlu tümcelere ve olayın, anlatımın, dilin vahşiliğine karşın, “Başındaki şapka, dedesinden, yani şapka devriminden kalmış olmalı,” diyerek esprili bile olabilen Ekinci, doğal ölümü, “Babam yağı biten lambalar gibi sessiz

ve yavaşça eceliyle sönmüştü,” diye anlatırken de, Şehla’nın okul günlerini anımsamayı, “Gözbebekleri durmadan titriyordu. Titreyen gözbebeklerinden siyah önlüklü, saçları örülü, yüzü kirli bir kız çocuğu koşuyordu,” diye anlatırken de çok başarılıdır. Öykünün bir yerinde sözcüklerin arasındaki boşlukları kaldırıp beş satırı tek sözcük gibi bitişik yazması ise, bu kertede sert bir öykü için fazla “sosyetik” durmuş. O yazımı, canları sıkılan, bunalımlarını anlatan İstanbul çocuklarına bırakması daha uygun olurdu bence. Ahmet Bülent Tekik’in, “Buralı değildi,” der gibi, “Bu mevsimden değildi. Bir yaz adamı değildi,” diye anlattığı adamı, “Saçları kirden sertleşmişti. Gözlerinin üstüne kadar (inen?) kirli bir şapka giydiği sanılabilirdi. Alnının kaş kısmı cumba gibi çıkıntılıydı, gözlerinin altına gölgesi düşüyordu. Aynı noktadan çıkmış üç tüy kaşı, uçurum kenarına tutunmuş yabani otlara benziyordu,” diye betimlemesi çok ustaca. Arkasından satırlı adamlar kovalarken öykü kişisine, “Bizi kurtarsın diye tanrıya dua edemiyordum, sanki tanrı da o beş adamla peşimizdeydi. Sisi çöktüren, şehri uzaklaştıran da oydu,” dedirtmesi de çok hoş.

Öykülerde de iç kavurucu kimi sorular hâlâ ürkekçe sorulabiliyor: “Ağaçlar ne kadar seyrelmiş. Bu karşıdaki dağ eskiden yemyeşildi. Ağaçları kimler kesti? Yoksa ormanlar yakıldı mı? (Yavuz Ekinci) Kimi gerçekler, rüyanın içinde anlatılabiliyor: “Bazen kenar semtlerden silah sesleri duyulurdu, panzerler korkunç böcekler gibi sokakları gürültüye boğardı. Evlere girilip çıkılır, insanlar duvar diplerinde sıraya sokulurdu. Geceleri tepeye gitmek tehlikeliydi, asker yasaklamıştı.” (Ahmet Bülent Tekik)

Ekinci’nin ve yöre insanının “ağlayan gelin” dediği “ters lale” gibi yüzlerce çiçeğin yetiştiği, dünyanın belki de en

zengin bitki örtüsüne sahip bir coğrafyada yetişenler, pekâlâ haklarıyken, güzellikleri, aşkı, sevdâyı değil, korkuyu anlatan; kuşlara, çiçeklere değil, sarp dağlara öykünen bir dille yazıyorlar. İçlerinde biriken kanlı, irinli, ağır yükten kurtuluncaya kadar da öyle yazacakları kesin.

“Öykü yumuşak yumuşak okşamaz; başında ya da sonunda sarsar okuru. Bir tümceyle, bir ünlemle, bir sözcükle; kimi zaman susarak...”

Öykü nedir? Bir öykünün atmosferi, karakterleri, geçtiği zaman ve yer nasıl değerlendirilmelidir?

Öykücülüğümüzün temel direği sayılan usta kalemlerden genç yazarlara uzanan bir çizgide Feyza Hepçilingirler'in seçtiği 13 öykü ve incelemelerinin bulunduğu bu kitap, öyküye dair sorulara cevap arıyor. Öykü dilinin derinlerine dalıyor. Ele aldığı öyküleri didikleme, anlamaya ve anlatmaya çalışıyor.

Sırayla önce öyküyü ardından değerlendirmesini sunan *Öyküyü Okumak* okura kendi okuma pratiğini yazarın analizleriyle karşılaştırma imkânı veriyor.

Usta yazar ve eleştirmen Feyza Hepçilingirler, bildiğimiz, sevdiğimiz öykülere farklı bir pencereden bakarak okurla yazar arasındaki bağı derinleştiriyor, okumalarımıza yan yollar açıyor.

kirmizikedi.com
[/kirmizikedyayinevi](https://www.facebook.com/kirmizikedyayinevi)
[/krmzikedikitap](https://www.instagram.com/krmzikedikitap)
[/kirmizikedyayinevi](https://www.youtube.com/kirmizikedyayinevi)

₺22

KDV muafiyeti uygulanmıştır

